

Obsah

2 Editorial

3 *tematické studie*

3 Teorie jako platforma pro edukaci muzejních pracovníků. Osudy Střediska pro výuku muzeologie v letech 1967–1982*

Otakar Kirsch, Lucie Jagošová

16 *sbírky*

16 Sbírka Muzea dělnického hnutí - rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih

Jolana Tothová

27 *archeologie*

27 Paperless Archaeology on Castrum Novum

Klára Paclíková, Michal Preusz

36 *muzea a komunikace*

36 Sociální síť v činnosti Židovského muzea v Praze

Jiří Tejkal

39 *semináře a konference*

39 Zpráva z konference Discovering Collections, Discovering Communities v Manchesteru

Kristýna Radostová

42 Muzea a mezinárodní publikum

Pavla Mikešová

45 Galerie jako otevřený prostor. Spolupráce edukačního oddělení Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem

Lucie Haškovcová, Markéta Slachová Goldová,
Kateřina Prokopová

52 Výstava v letohrádku Hvězda o emigraci z porevolučního Ruska a její možné přesahy

Jakub Hauser

54 *studentská rubrika*

54 Stálé expozice sklářských muzeí ve Frauenau a v Düsseldorfu

Alena Štěrbová

62 *recenze*

62 Jiří Jung – Jiří Neminář: Kdo jsou lidé na Hlučínsku. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2017. 406 stran. ISBN 978-80-270-1491-1

Michal Kurz

65 Abstrakty publikovaných článků v němčině

* recenzované příspěvky

Contents

2 Editorial

3 *thematic studies*

3 Theory as a Platform for the Education of Museum Staff. Development of the Centre for the Study of Museology in the Years 1967–1982*

Otakar Kirsch, Lucie Jagošová

16 *collections*

16 The Working Class Movement Museum Collection – Extensive Array of Objects, Archives and Books

Jolana Tothová

27 *archaeology*

27 Paperless Archaeology on Castrum Novum

Klára Paclíková, Michal Preusz

36 *museums and communication*

36 The Part Played by Social Networks in the Activities of the Jewish Museum in Prague

Jiří Tejkal

39 *seminars and conference*

39 Discovering Collections, Discovering Communities Conference Report

Kristýna Radostová

42 Museums and Their International Audiences

Pavla Mikešová

45 Gallery as an Open Space. The Collaboration of the Educational Department of the Gallery of the City of Prague with a Foreign Audience

Lucie Haškovcová, Markéta Slachová Goldová,
Kateřina Prokopová

52 The Exhibition at the Hvězda Summer Palace About Emigration From Post-Revolutionary Russia and its Possible Overlapping

Jakub Hauser

54 *students section*

54 The Permanent Exhibitions at the Glass Museums in Both Frauenau and Düsseldorf

Alena Štěrbová

62 *review*

62 Jiří Jung – Jiří Neminář: Who are the People in the Hlučín Region. Hlučín: Hlučín Museum, 2017, 406 Pages. ISBN 978-80-270-1491-1

Michal Kurz

65 Abstracts of Published Articles in German Language

* peer-reviewed articles

Editorial

muzeum

V roce 2018 nás vedle výročí osmičkového roku čeká také jedno velmi významné muzejní jubileum. Národní muzeum oslaví dne 15. dubna 2018 celých 200 let od svého založení. Okamžikem, který bývá označován za zrod Národního muzea, je schválení provolání *An die Vaterländischen Freunde der Wissenschaften/Vlastencům umění milovným* představiteli zemsko-vlastenecké šlechty. Provolání následně podepsal nejvyšší purkrabí hrabě František Kolovrat. Oficiálního potvrzení ze strany vídeňské vlády a panovníka se muzeu dostalo o dva roky později, v roce 1820.

Dějiny Národního muzea jsou bezpochyby velmi významnou kapitolou českého muzejnictví, na jejímž sepsání se podílely mnohé významné osobnosti. Nelze na tomto místě nezmínit Kašpara Šternberka, který stál u zrodu muzea. Tento šlechtic, jehož rozsáhlé soukromé sbírky, které muzeu věnoval, vytvořily základ přírodovědeckých sbírek muzea, zůstal muzeu věrný a pracoval pro jeho rozvoj až do své smrti. Právě v roce, kdy muzeum, o jehož zřízení se Šternberk zásadním způsobem zasloužil, oslaví dvousté výročí založení,

připomeneme si zároveň i 180. výročí úmrtí tohoto významného muže.

Ze jmen, která jsou dnes (nikoli nutně ve spojitosti s Národním muzeem) v povědomí široké veřejnosti, zmiňme např. Václava Hanku, jednoho z prvních muzejních zaměstnanců, Josefa Dobrovského, Františka Palackého, Antonína Friče, Joachima Barranda. A mohli bychom pokračovat. Svou roli však sehrála také celá řada dnes již pozapomenutých dobrovolníků, kteří pro muzeum pracovali bez nároku na věhlas a plat.

Dvoustleté dějiny Národního muzea, úzce provázané s českými dějinami, jsou jistě hodny odborného zpracování. Je proto potěšující, že již v listopadu 2018 vyjde publikace, věnovaná Národnímu muzeu a jeho vývoji ve dvacátém století, připravená v rámci výzkumného projektu Grantové agentury České republiky na zpracování dějin Národního muzea.

Ing. Mgr. Ivana Kocichová, Ph.D.
Národní muzeum - vedoucí úseku
pro práci s veřejností

Teorie jako platforma pro edukaci muzejních pracovníků. Osudy Střediska pro výuku muzeologie v letech 1967–1982

Otakar Kirsch, Lucie Jagošová

Theory as a Platform for the Education of Museum Staff. Development of the Centre for the Study of Museology in the Years 1967–1982

Abstract: *The aim of the presented study is to bring together almost fifteen years of the Centre for the Study of Museology of the Charles University's Faculty of the Arts at the National Museum in Prague (hereinafter referred to as the Centre), one of the most important contemporary methodological and educational centres in the field of museology. The subject of interest will gradually become an analysis of the factors and phenomena that led to its establishment in 1967, including the theoretical concept of the head of the Centre, Jiří Neustupný, which became the starting point for the final form of its curriculum. In addition to outlining the structure for the curriculum for the students of Charles University's daily study and for the museum staff and introducing personalities who have participated in educational activities, the text also deals with its non-teaching activities (such as research and methodological activities, cooperation within both the domestic and the international museum organisations, while collecting and publishing museological literature). The work was created to commemorate the 50th anniversary of the museological centre which is recognised by international authorities and, as the first one, this work seeks to map its development.*

Keywords: *The Centre for the Study of Museology, the history of Czechoslovak museums, historical museology, National Museum, Jiří Neustupný, education in the field of museology.*

Výrazný „edukační obrát“ ve vývoji muzeologie představuje podpora profesního vzdělávání muzeologů a muzejních pracovníků na bázi terciárního vzdělávání. Zásadní mezník v celosvětovém měřítku v tomto směru znamenalo zřízení vysokoškolských výukových center v tehdejší Československu, které se tak zařadilo mezi země aktivně participující na světovém muzeologickém vývoji.¹ Jejich přínos je zdůrazňován také v řadě publikací zabývajících se dějinami tohoto oboru.² Součástí všeobecně přijímaného narativu se staly především teoretické myšlenky a zakladatelské aktivity dvou hlavních představitelů brněnské

muzeologické školy – Zbyňka Zbyslava Stránského³ a Jana Jelínka. Totéž platí pro další osobnost, kterou představuje Jiří Neustupný (1905–1981). Jeho dá se říci iniciální význam ve věci české a do značné míry i světové muzeologie je však omezen spíše na analýzu jeho specifické koncepce a příliš již nereflktuje jeho (nejen) edukační snahy v rámci *Střediska pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze* (dále jako Středisko). Hlavním cílem předložené studie proto bude v širším dobovém kontextu představit činnost této instituce, jejímž zakladatelem a vedoucím se v Praze působící muzeolog stal.

tematické
studie

- 1 ŠPĚT, Jiří. Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985). Praha: Národní muzeum, 1988, s. 201.
- 2 Nejnověji viz MENSCH, Peter van. Museologie – Wissenschaft für Museen. In: WALZ, Markus. (ed.). Handbuch Museum. Geschichte – Aufgaben – Perspektiven. Stuttgart: J. B. Metzler, 2016, s. 370–372; LORENTE, Jesús Pedro. The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. *Museum management and curatorship*, 2012, roč. 27, č. 3, s. 239–240.
- 3 K tomu viz speciální číslo *Museologica Brunensia*, 2016, roč. 5, č. 2. In: Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [online]. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136256?locale-attribute=cs>.

Mgr. Otakar Kirsch, Ph.D.
Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity
o.kirsch@seznam.cz

Mgr. Lucie Jagošová, DiS.
Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity
jagosova@phil.muni.cz

4 ČERMÁK, Kliment. *Výchova v muzeologii. Věstník československých muzeí a spolků archeologických*, 1901, roč. 4, č. 12, s. 173–176; LEISCHING, Julius. *Museumskurse. Museumskunde*, 1905, roč. 1, č. 2, s. 91–96.

5 Srov. KIRSCH, Otakar, JAGOŠOVÁ, Lucie. *Vývoj Lektorátu muzejnictví 1922–1951. Devadesát let od počátků univerzitního vzdělávání muzejníků v českých zemích. Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2013, roč. 51, č. 1, s. 3–16.

6 Archiv Národního muzea (dále jako ANM), fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řady, perspektivy – Zápis o schůzi muzejní sekce ZNV ze dne 31. října 1945.

7 Ibidem, dopis Neustupného Svazu českých muzeí ze dne 27. dubna 1949.

8 Jeho přednášky byly záhy zařazeny do výukového programu prehistoriků, národopisců, historiků umění a historiků. BENEŠ, Josef, SKLENÁŘ, Karel, ŠTOVÍČEK, Jan a kol. *Bibliografie muzeologických prací Jiřího Neustupného. Středisko pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze*. Praha 1975, s. 7.

V 50.–60. letech se měly kurzy z muzejnictví konat i na přírodovědecké fakultě (geologie, biologie) a na fakultě novinářství a osvěty. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řady, perspektivy – Návrh na zřízení katedry muzejnictví na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze z 5. června 1965.

9 Jednalo se o Pedagogickou a Přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity, Univerzitu 17. listopadu a brněnskou univerzitu. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka A IV – Návrh na udělení plakety UK prof. dr. J. Neustupnému z 27. 6. (autor Miloš Vávra).

Středisko jako výsledek dlouhodobých snah o profesionalizaci muzejní práce v českých zemích

Na nutnost speciální výchovy muzejních pracovníků poukazovaly již na přelomu 19. a 20. století některé osobnosti v českém i německém jazykovém prostředí (např. Čermák, Leisching).⁴ Požadavek na užší propojení edukace s akademickou sférou v oboru muzejnictví se nicméně začal výrazněji objevovat v období první republiky. Souvisel především s debaty o profesionalizaci muzejní práce vedenými na půdě Svazu československých muzeí vlastivědných, kterým se reálného vyústění částečně dostalo ustanovením Lektorátu muzejnictví při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.⁵ V hlavním městě Československa nicméně zesílily snahy o etablování samostatné vysokoškolské učební jednotky až v období po roce 1945. Iniciativu vyvinula především Muzejní sekce Zemského národního výboru v Praze, jejíž členové začali ve veřejném prostoru prosazovat program tzv. muzejní školy.⁶ Jeho hlavní autor, tehdejší vedoucí pravěkého oddělení Národního muzea (dále jako NM) Jiří Neustupný v něm zdůrazňoval potřebu vzdělání vědeckých pracovníků v muzeích, jejich vedoucích a pomocných zaměstnanců a později dokonce i dobrovolníků. Nejinenzivněji se zasazoval o poskytnutí nezbytných teoretických základů studentům univerzitních oborů zastoupených v muzeích, které měly vycházet z domácích a mezinárodních poznatků. Výuka podle něj měla být spojena s filozofickou fakultou Univerzity Karlovy (dále jako FF UK), protože „... muzeologie historických oborů se nejvíce přidržuje náplně pojmu *musea*“.⁷ Takto koncipovaný projekt se sice na Karlově univerzitě prozatím neprosadil, nicméně muzeologie si postupně nacházela své místo ve výukovém programu řady disciplín. Lví podíl na tom měl právě Neustupný,⁸ který se postupně stal docentem (1950) a profesorem (1969) prehistorie a muzeologie a vyučoval ji také na dalších fakultách a univerzitách.⁹

Hlavní proudy, jejichž přičiněním na konci roku 1967 zahájilo Středisko svou činnost, ovšem s akademickou půdou bezprostředně nesouvisely. Jako důležitý faktor se jeví zejména státní politika spočívající v postupné transformaci muzeí ve státní instituce a jejich podřízení stranické ideologii. Postupný proces započatý po převratu v roce 1948 vyvrcholil ve druhé polovině 50. let přijetím některých legislativních i metodických opatření a založením organizací spoluvytvářejících základní koncepce tehdejší muzejní politiky (Ústřední muzejní rada či Kabinet muzejní a vlastivědné práce, dále jako Kabinet).¹⁰ Jejich působení v oblasti muzejnictví podnítilo tlak na odbornou kvalifikaci zaměstnanců muzeí, jež měla být zvýšena i získáním vysokoškolského muzeologického vzdělání. Klíčovou roli pak sehrál dokument s názvem *Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků vyhlášený Ústřední osvětovou radou při ministerstvu školství a kultury* v roce 1962. Její text mimo jiné ukládal zavedení přednášek a praktických cvičení z muzeologie alespoň po dva semestry v rámci studia oborů, které se podílejí na průběhu muzealizačního procesu.¹¹ Podobný význam byl přikládán stranickému materiálu o rozvoji muzejnictví, v němž se počítalo s doplňkovým postgraduálním studiem a zřízením muzeologických kateder v Praze, Brně a Bratislavě.¹²

Právě na jejich základě byla již v roce 1963 zřízena externí katedra muzeologie v Brně, jejíž progresivní působení mělo značný vliv i na založení a celkovou profilaci Střediska. Jako zásadní událost se v tomto směru jeví v roce 1965 uspořádané sympozium, předmětem jehož zájmu se, za aktivní účasti Jiřího Neustupného, staly otázky předmětu a poslání muzeologie.¹³ V následujících letech se i díky ní značně zintenzivnila „celonárodní“ diskuse o nezbytnosti teoretického myšlení jako základního předpokladu k profesionalizaci dosavadní muzejní praxe. Ke kampani vyzývající k vyšší publikační aktivitě v oblasti teorie a podporující zřízení pražského protějšku brněnské katedry se na stránkách tehdejších muzejních časopisů (Muzejní a vlastivědná práce, Časopis Národního muzea) postupně

Obr. 1: Jiří Neustupný. Osobní archiv dr. Karla Sklenáře.

přidávala řada osobností úzce spojených se státem řízenými institucemi jako např. Václav Pubal (Kabinet) či Josef Beneš (Ministerstvo školství a kultury).¹⁴ Lapidárně toto úsilí namířené proti spokojování se s praktikismem, improvizací a živelností shrnul Jiří Neustupný otázkou „Proč stále pořádat náhražkové doplňovací kurzy, když lze mít pracovníky s plnou muzeologickou kvalifikací?“¹⁵

Jako podstatný prvek se pro etablování Střediska jeví také celospolečenské uvolnění 60. let. Část muzejních pracovníků se začala stále zřetelněji vymezovat vůči státním zásahům do oblasti muzejnictví a pokusila se vytvořit do jisté míry paralelní strukturu reprezentovanou muzejními sjezdy a také zájmovým profesním sdružením ustanoveným v roce 1968. Československé muzejnictví se zároveň výrazněji otevíralo okolnímu světu. Vedle tradičních vazeb na země socialistického bloku (SSSR, NDR, Polsko, Maďarsko) se prohlubovaly kontakty s „kapitalistickým“ zahraničím, a to především prostřednictvím některých výstavních akcí a kontakty

v rámci *Mezinárodní rady muzeí* (International Council of Museums, dále jako ICOM). Participace na jeho aktivitách některé české muzejníky blíže seznámila se stavem a dalším směřováním edukace v oblasti muzeologie a muzejnictví na zahraničních univerzitách. Iniciační charakter pro ně mělo zasedání v roce 1965,¹⁶ na něž do jisté míry navázalo brněnské setkání univerzitních pedagogů, jež dalo později vzniknout *Mezinárodnímu výboru pro vzdělávání muzejních zaměstnanců* (International Committee for the Training of Personnel, dále jako ICTOP).¹⁷ Zároveň lze předpokládat, že jedním z podstatných faktorů, jenž zapříčinil konečné schválení Střediska ze strany představitelů Karlovy univerzity v roce 1967, byla transformace některých muzeologických pracovišť v evropském prostoru (např. *Odborné školy pro muzeology / Fachschule für Museologen* v Německé demokratické republice) a zahájení výuky muzejnictví resp. muzeologie na zahraničních univerzitách v Leicesteru a Záhřebu.¹⁸

Teoretická východiska výukového programu

Středisko během svého relativně krátkého působení v letech 1967–1982 vytvořilo mezi tehdejšími muzeologickými centry do značné míry ojedinělý typ. Jedno z jeho specifík spočívalo v obsahu a struktuře výuky přímo vycházejících z teoretické koncepce Jiřího Neustupného uveřejněné již v roce 1950 v díle *Otázky dnešního muzejnictví* a doplněné v publikaci *Muzeum a věda* (anglicky vyšlo jako *Museum and research*).¹⁹ Její podstatou se stalo rozčlenění muzeologie do dvou základních kategorií – na **obecnou a speciální** (pl.). Pražský muzejník vyšel z předpokladu, že základ muzejní práce tvoří příslušné vědní disciplíny (např. historie, dějiny umění, etnografie, geologie, botanika) aplikované v prostředí muzea. Všechny zde mají své „speciální“ pole působnosti, které jim vymezuje přesné hranice při dokumentaci okolní reality a zároveň stanovuje specifický průběh a výslednou podobu muzealizačního procesu. Jedná se tedy o tzv. **speciální (oborové) muzeologie**.

10 ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985)*. Praha: Národní muzeum, 1988, s. 98–149; **DOUŠA, Pavel.** *Ústřední muzeologický kabinet 1955–1989*.

Muzeum: muzejní a vlastivědná práce, 2011, roč. 49, č. 1, s. 3–14.

11 Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků. Praha: Orbis, 1962. *Knižnice osvětových aktualit*, s. 39.

12 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (*Agenda 1967–1970*), složka *Zřízení Střediska – přípis, statuty, řády, perspektivy – Návrh na zřízení katedry muzejnictví na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze* z 5. června 1965.

13 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Teorie, ne návod k praxi*. In: STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav (ed.). *Sborník materiálů prvního muzeologického sympozia*. Brno: Moravské muzeum, 1966, s. 18–19, 33–34.

14 Neustupného požadujícího vznik učební jednotky muzeologie v Praze podpořili např. **PUBAL, Václav.** *Muzejnictví v jubilejním roce. Muzejní a vlastivědná práce* (dále jako MVP), 1965, roč. 3, č. 2, s. 67; **BENEŠ, Josef.** *O vztahu obecné muzeologie k muzeologiím speciálním*. *Časopis Národního muzea – vědy společenské*, 1965, roč. 134, č. 2, s. 111–114.

15 NEUSTUPNÝ, Jiří. *K univerzitní výuce muzeologie* (Z diskuse na sympoziu muzeologické katedry v Brně). MVP, 1965, roč. 3, č. 2, s. 93.

16 Průběh zasedání českým muzejním pracovníkům zprostředkoval **DENKSTEIN, Vladimír**. *K výchově muzejních pracovníků: Z jednání VII. generální konference mezinárodní muzejní organizace ICOM*. MVP, 1966, roč. 4, č. 1, s. 1–8.

17 Viz též **STRÁNSKÝ Zbyněk Z.** *Brno: education in museology: on the 10. anniversary of the foundation of the museological department of the Philos. fac. of the J. E. Purkyně University in Brno*. Brno: J. E. Purkyně University, 1974, s. 19.

Na straně druhé se ovšem jednotlivé oborové aplikace výrazně přizpůsobují muzejní praxi. Pro muzejní pracovníky to znamená především nutnost získání sumy společných „obecných“ znalostí, schopností a dovedností, jež nejsou předmětem studia v muzeu zastoupených disciplín v akademických kruzích, ale je potřeba si je osvojit pro úspěšné působení v muzeích. **Obecná muzeologie** pak ke svým závazným pravidlům dospívá zkoumáním poznatků všech speciálních muzeologií, pro které se zároveň stává nadřízeným, normativním orgánem. V procesu vlastního formování však není odkázána pouze na jejich zjištění a studuje celkové technické a teoretické možnosti oboru muzejnictví. V obecné muzeologii se tak mohou uplatnit i pohledy z oblasti sociologie, psychologie či pedagogiky, nicméně nesmí opustit pevnou půdu, kterou hlídají a střeží muzeologie speciální.²⁰

Druhý výrazný faktor determinující podobu muzeologické výuky v Praze vycházel z Neustupného přesvědčení, že muzejní instituce je nutné vymanit z dosud převládajícího praktikismu. Pokud by totiž byla jejich činnost založena pouze na zkušenosti a nevycházela z teorie, nutně by vedla k jejich zaostávání za aktuálními potřebami společnosti. Teoretické znalosti jsou pro něj zásadní i v případech, že se v muzeu neuplatní ihned, což pregnantně vyjádřil konstatováním, že „je lépe jít do života s více teoriemi než žádnými.“²¹ Zároveň však Neustupný kladl, ovlivněn dobovými nároky, důraz na co nejužší **propojení teorie a praxe**. Byl si dobře vědom, že muzeologie nesmí zůstat svázána pouze s akademickým prostředím a jejím stěžejním úkolem je ovlivňovat praktické muzejní činnosti. V rámci výuky proto považoval za nutné, aby po získání základních teoretických poznatků z obecné i speciální muzeologie následovalo uskutečnění dlouhodobých, kolektivních a organizovaných praxí, nejlépe v odděleních centrálních muzeí pod dohledem zkušených odborníků.

Poslední výrazný prvek tvořil požadavek na zavedení akademického muzeologického školení pro **široké spektrum muzejních pracovníků**, jež mělo mít charakter

celoživotního vzdělávání. S poznatky obecné muzeologie a příslušné oborové aplikace pak bylo podle Neustupného vhodné seznamovat již posluchače vysokých škol společenskovědního a přírodovědného zaměření. Nebylo tedy vhodné čekat, až se muzejní pracovníci stanou muzeology – „*Dávno již minula doba, kdy pracovník muzea si musel sám objevovat teorie, metody a zkušenosti dávno již jinde známé nebo si vytvářet osobní teorie a metody, které neodpovídaly vždy současné úrovni muzeologických snah nebo byly... proti zájmům společnosti vůbec.*“²² Pražský muzeolog však zároveň vyzdvihoval nutnost dalšího rozšiřování vědomostí, které se měly realizovat prostřednictvím doplňovacích kurzů (po pěti letech), což se mělo týkat také neodborného muzejního personálu. Ukončení studia pak mělo znamenat základní předpoklad pro vykonávání postu odborného pracovníka v oboru muzejnictví.²³

Pražské Středisko tak ve svém původním programu do značné míry kopírovalo snahy brněnské externí katedry, a to zvláště v rovině jejich společných cílů. Zásadně se nicméně odlišovalo vlastním pojetím muzeologie, kde se jádrem akademického sporu stala otázka jeho autonomního postavení v systému věd. Hlavní představitel brněnského centra Zbyněk Zbyslav Stránský Neustupnému vytýkal jeho vnímání oboru **jako „pouhé“ teorie a techniky** odvozené z vědecké práce, což naprosto nekonvenovalo s vizí muzeologie jako **samostatné vědy založené na specifickém vztahu člověka k realitě**, kterou prosazoval.²⁴ Kritika ze strany osobností spjatých s brněnskou muzeologickou školou nebyla namířena jen proti redukci muzeologie na „nevědecký obor“, ale také samotnému systému výuky. Podle jejich názoru byl přílišný důraz kladen na znalectví v rámci jednotlivých speciálních muzeologií a tím došlo k oslabení zájmu o muzeologii obecnou (zejména o otázky metodologické a gnoseologické) a častému sklouzávání k empirismu. Za silnou stránku naopak bylo považováno zavedení poznatkového minima o muzejnictví do denního i dálkového studia i pro studenty učitelských směrů jednotlivých oborů.²⁵ Přes mnohdy

18 LORENTE, Jesús Pedro. *The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. Museum management and curatorship*. 2012, roč. 27, s. 240.

19 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Muzeum a věda. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Muzejní práce 13; Museum and research. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Museum work 13.*

20 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního muzejnictví: příspěvky k obecné a speciální muzeologii. Praha: Orbis, 1950, s. 5–10.*

21 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výchova v muzeologii. MVP, 1966, roč. 4, č. 3, s. 162.*

22 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výuka vědního oboru muzeologie. MVP, 1973, roč. 11, č. 3, s. 138.*

23 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výchova v muzeologii. MVP, 1966, roč. 4, č. 3, s. 163.*

24 Viz STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav. *Poměr obecné a speciální muzeologie. Časopis Moravského musea - vědy společenské, 1968/69, roč. 53/54, s. 207–252.*

značně protichůdné postoje nejvýznamnějších představitelů české muzeologie panoval mezi oběma osobnostmi vzájemný respekt a uznání.

Založení, cíle, organizace a personální obsazení Střediska

Přímá jednání vedoucí ke vzniku Střediska zahájena v polovině 60. let nepostrádala dynamiku ani neočekávané zvraty. Od počátku se v nich nejvýrazněji angažovali zástupci Národního muzea. Pražská muzejní instituce pod kuratelou Neustupného formulovala studijní program, na představitelích Kabinetu, jako jeho organizační složky, pak bylo dojednat organizační záležitosti. Zatímco plná podpora ministerstva školství a kultury byla získána poměrně záhy, finální projekt na ustanovení Střediska vyvolal na půdě FF UK spíše negativní odezvu. Předmětem kritiky ze strany zástupců vysokoškolských kruhů, u nichž se do určité míry zrcadlily pochybnosti o vhodnosti přímého zařazení muzeologie mezi již etablované obory, se stala její navrhovaná pozice. Podle nich rozhodně neměla získat samostatné postavení, ale fungovat jako oddělení při některém z tradičních ústavů (historie, archivnictví). Většina se pak vyslovila také proti jakýmkoli zásahům do již probíhajících kurzů speciální muzeologie. Teprve po rozsáhlejší debatě bylo dohodnuto, že vznikne samostatné oddělení podřízené přímo proděkanu pro studijní práci, jež bude zajišťovat vyučování obecné muzeologie a po konzultaci a koordinaci s jednotlivými katedrami i příslušných speciálních muzeologií.²⁶

Po dalších, spíše formálních schvalovacích procedurách bylo Středisko zřízeno na základě výnosu rektora Univerzity Karlovy Oldřicha Starého (1914–1983) od 18. prosince 1967, a to ve smyslu § 50 zákona č. 19/1966 Sb.²⁷ Etablovalo se jako pedagogicko-metodické pracoviště FF UK přičleněné k NM s výraznými vědecko-výzkumnými ambicemi. Ve věcech pedagogických podléhalo děkanovi FF UK, záležitosti organizačního a finančního cha-

rakteru náležely do gesce pražské muzejní instituce.²⁸ I když se v komunikaci s oběma institucemi objevovaly některé dílčí problémy, relativně vyvážený systém umožňoval čilý rozvoj Střediska. Jako kontrolní orgán byla zřízena rada složená z představitelů filozofické a přírodovědecké fakulty, NM i dalších kulturních institucí, která se vyjadřovala k zásadním otázkám jeho aktivit a následně sledovala jejich plnění.²⁹

Po celou dobu existence pražské muzeologické centrum bojovalo s nedostatkem finančních prostředků, což se nejvýrazněji projevovalo v personálním složení. Disponovalo totiž třemi pracovními úvazky, z nichž pouze dva byly určeny pro osoby s vysokoškolskou kvalifikací. První vysokoškolské místo bylo z jedné třetiny obsazeno vedoucím Střediska Jiřím Neustupným (jmenován roku 1969 profesorem počátků lidských dějin a muzeologie), další třetina muzeologem a zároveň referentem muzejního odboru ministerstva kultury Josefem Benešem (1917–2005), na jeho zbývající část však již nebyl přijat nikdo. Druhé pak bylo vyhrazeno pro pozici tajemníka-pedagogického pracovníka, jímž se stali archeolog Miloslav Slabina a bývalý ředitel NM Vladimír Denkstein. Poslední třetí úvazek byl tvořen sekretářem (asistentem), který měl zajišťovat veškerou úřední agendu a kontakt s posluchači (např. Miloš Vávra a Tomáš Edel).³⁰

Počet zaměstnanců nemohl postačovat pro široce koncipovanou výuku, proto byli na přednášky a semináře najímáni externisté nazývaní též jako lektoři či hosté. Jednalo se většinou o pracovníky muzeí (většinou NM a ústředních institucí), ale i reprezentanty univerzit, příbuzných institucí kulturního dědictví či Akademie věd, zpočátku nechyběli ani zástupci brněnské muzeologické školy (Stránský, Hank). Postupně se vylepšovaly prostorové podmínky. Středisko získalo k užívání bývalou zasedací síň Společnosti NM, kde bylo možné konat přednášky.

25 SCHNEIDER, Evžen. *Specifické vzdělávání muzejních pracovníků a jeho usoustavnění v ČSR. Muzeologické sešity – Supplementum*, 1985, č. 3, s. 95.

26 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektivy – Záznam z porady o katedře muzeologie konané dne 22. 5. 1967 (vypracoval V. Pubal).

27 Dle § 50 Zákona o vysokých školách bylo umožněno vysokým školám zřizovat tzv. „učelová zařízení sloužící zejména pedagogické, vědecké, umělecké, hospodářské a technické činnosti vysokých škol nebo péči o studenty a pracovníky vysokých škol.“ Jejich zřízení bylo v kompetencích rektora (v příp. účelového zařízení sloužícího jedné vysoké škole či fakultě) anebo ministerstva školství a kultury (u zařízení sloužících více vysokým školám). Viz Zákon č. 19 Sb. ze dne 16. března 1966 o vysokých školách. In *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2017-10-02]. Dostupný z [www: <https://www.zakonyprolidi.cz/lcs/1966-19>](http://www.zakonyprolidi.cz/lcs/1966-19).

28 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektivy – Středisko pro výuku muzeologie 1967 až 1972.

29 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Příloha k č. 84/12 (Organizační začlenění Střediska).

30 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Příloha k č. 84/12 (Kádrová situace Střediska).

Výsledná podoba studijního programu a tematické zaměření jeho hlavních částí

Založení samostatné učební jednotky znamenalo lákavou možnost prosadit Neustupného koncepci ve vysokoškolském prostředí. Realizace tohoto plánu nicméně zcela závisela na ochotě jednotlivých kateder s novým subjektem spolupracovat. Muzeologie se totiž nestala samostatným studijním programem, ale pouze doprovodným cyklem kurzů v rámci studia jiných oborů UK. Představitelům Střediska se nakonec podařilo uskutečnit dva základní typy studia – řádné (pro studenty příbuzných oborů) a postgraduální (pro zaměstnance muzeí a další zájemce). Výuka pro studenty řádného studia probíhala ve třech po sobě následujících semestrech. V prvním byla vyučována muzeologie obecná, ve druhém speciální muzeologie daného oboru a ve třetím pak Muzejní praxe, k níž později přibyl i Muzeologický seminář.³¹ Uvedeným způsobem se ovšem výuka realizovala pouze na FF UK, u přírodovědných oborů (geologie, biologie) se pak muselo přistoupit k postgraduálním kurzům.³² Značný význam měla a do jisté míry specifika tvořila postgraduální výuka organizovaná v kooperaci s jednotlivými katedrami, která pokrývala témata zásadní pro muzejní práci. Spíše jako nutnou úlitbu politickým tlakům lze vnímat angažmá Střediska na Univerzitě 17. listopadu, jejíž hlavní náplní bylo ideologicky působit na studenty ze zemí Třetího světa. Ideologie si však nacházela svůj prostor zvláště u některých dílčích přednášek z obecné muzeologie.³³

Původním Neustupného představám pak odpovídal především systém zavedený pro posluchače denního studia. Začínalo se přednáškami z **obecné muzeologie**, které navštěvovali všichni zájemci o muzeologické studium společně. Měly charakter teoretického úvodu a studenty seznamovaly se stěžejními a aktuálními tématy v oboru. Konkrétně se jednalo o záležitosti týkající se instituce muzea (např. pojem, náplň a jejich účel, struktura, organizace, poměr k příbuzným institu-

cím) a muzeologie (např. pojem, výklad a účel, rozbor jednotlivých muzeologických disciplín). Řešily se ale i otázky obecnějšího charakteru (např. mezinárodní spolupráce muzeí, jejich společenské poslání, dějiny muzejnictví a muzeologických snah) a základní přístupy k jednotlivým fázím muzealizačního procesu, kde dominovala problematika práce s návštěvníkem (např. organizace besed, přednášek, kurzů, muzejní publikace popularizační povahy) a výstav (např. ideová angažovanost, obsahová a technická příprava, rozdíly mezi muzejními a nemuzejními formami prezentace).

Na kurz obecné muzeologie v následujícím semestru navazovala výuka speciálních muzeologií podle oborového zaměření studentů. Podařilo se je ovšem realizovat pouze u některých spřízněných oborů, což bylo dáno především zájmem ze strany jednotlivých kateder a do značné míry i možnostmi získat kvalitní osobnosti coby pedagogy. Právě proto patrně nebyly uskutečněny kurzy u přírodovědných oborů, přičemž problémy se vyskytly také u některých jejich společenskovědních protějšků. Zatímco ve studijních programech, kde se muzeologie přednášela v minulých letech a byl vytvořen její teoretický základ (Neustupný – archeologie, Beneš – národopis), u dalších se musel postupně vytvářet (historie, dějiny umění, egyptologie, klasická archeologie). V některých případech však byly výsledky podle hlavních garantů výukového programu neuspokojivé a převládala v nich takřka výhradně prakticistní forma.³⁴ Vzhledem k preferenci odlišného přístupu k muzejnímu fenoménu někdy patrně chyběla návaznost na úvodní lekce z obecné muzeologie.

Od třetího semestru byla zavedena **Muzejní praxe**. Konala se pro každý vědní obor zvlášť a spočívala jak v hromadných exkurzích, tak i působení jednotlivců ve vybraných muzejních institucích. Specifické a autonomní postavení vykazoval **Muzeologický seminář**, s jehož výukou bylo započato od školního roku 1971/72. Soustřeďoval posluchače s hlubším zájmem o problematiku muzeologie. Kurzy přinášely konkrétní a aktuální témata

31 NEUSTUPNÝ, Jiří. Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. *Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 119–120.

32 Představitelé Střediska jejich zavedení vysvětlovali nižším zájmem ze strany studentů těchto oborů. Příčinou podle nich mohl být i malý počet přírodovědců přijímaných do tehdejších muzeí, a to, že řada z nich neví, zda v muzeích budou pracovat. *Ibidem*, s. 121.

33 V roce 1973 se např. do výuky obecné muzeologie zavedla lekce o kulturní politice KSČ v oblasti muzejnictví a úloze muzeí v socialistické společnosti. *Archiv Národního muzea (dále jako ANM), fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektiv – Elaborát pro prosincovou komisi FF UK ze 4. 10. 1973.

34 NEUSTUPNÝ, Jiří. Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. *Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 118.

Tab. 1: Výuka kurzů obecné muzeologie ve vybraných letech (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

1970/1971 (zimní semestr)	1974/1975 (zimní semestr)	1980/1981 (letní semestr)
<i>Muzeum a muzeologie I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a muzeologie</i> (Neustupný)	Přednášky
<i>Muzeum a muzeologie II.</i> (Stránský)	<i>Muzeum a věda I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a příbuzné instituce, muzeologie</i> (Neustupný, Beneš)
<i>Dějiny muzejnictví a muzeologie</i> (Pubal)	<i>Muzeum a věda II.</i> (Neustupný, Slabina)	<i>Organizace muzejnictví, bibliogra- fie</i> (Beneš)
<i>Muzeum a věda</i> (Neustupný, Slabina)	Úvod do muzeologické literatury (Špét)	<i>Budování sbírek, jejich konservace, evidence a ukládání</i> (Beneš)
<i>Typologie a organizace muzeí</i> (Beneš)	<i>Organizace muzejnictví</i> (Beneš)	<i>Vědecký výzkum a odborná činnost muzeí</i> (Beneš)
<i>Muzeum a společnost</i> (Beneš)	<i>Muzeum a příbuzné instituce</i> (Beneš)	<i>Kulturně výchovná činnost muzeí</i> (Beneš)
<i>Muzeum a výchova</i> (Beneš)	<i>Správa sbírek v muzeích</i> (Beneš)	<i>Muzejní prezentace</i> (Beneš)
<i>Evidence muzejních sbírek</i> (Beneš)	<i>Přehled dějin muzejnictví</i> (Špét)	<i>Dějiny muzejnictví</i> (Beneš)
<i>Muzejní ekonomika</i> (Aron)	<i>Muzea a kulturní politika</i> (Špét)	Cvičení a semináře
<i>Muzejní výstavnictví I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a výchova I.</i> (Beneš)	<i>Seminář k otázkám obecné muzeo- logie</i> (Beneš)
<i>Muzejní výstavnictví II.</i> (Hank)	<i>Muzeum a výchova II.</i> (Beneš)	<i>Studium expozice NG v Anežském klášteře</i> (Beneš)
<i>Vztah a spolupráce s příbuznými institucemi konser- vačními</i>	<i>Konzervace, restaurace a ochrana sbírek</i> (Neustupný)	<i>Uměleckoprůmyslové muzeum: výstava a depozitáře</i> (Beneš)
<i>Seminář k obecné muzeologii</i> (Neustupný, Beneš)	<i>Muzejní výstavnictví</i> (Beneš)	<i>Národní technické muzeum: expozice, výstava, provoz</i> (Beneš)
	<i>Muzeologická bibliografie</i> (Špét)	<i>Národní muzeum: výstavy v hl. budově</i> (Beneš)

z oblasti muzejnictví (např. instalace sbírek, stav muzejnictví v jiných zemích, evidence atd.) a jejich integrální součástí byla reflexe aktuální literatury, diskuse s odborníky z praxe i návštěva jednotlivých, většinou pražských muzeí.³⁵

I když Neustupného pojetí preferovalo komplexní výuku muzeologie určenou pro studenty denního studia, jejím cílem bylo ovlivnění všech muzejních složek.

Středisko proto postupně nabídlo několik kurzů vypisovaných pro již aktivní muzejníky v postgraduální formě. Vzhledem k nedostatkům univerzitního vzdělání o hmotných pramenech v mladší době dějinné vypracovalo Středisko spolu s katedrou pomocných věd historických a archivního studia čtyřsemestrový cyklus přednášek **Hmotné prameny k dějinám a muzeologie**. Jednalo se o vůbec první organizovanou výuku tohoto druhu, která

35 Např. v zimním semestru 1973/1974 seminář řešil odlišnou tematickou skladbu a problematiku jako např. dokumentace současnosti (obecně – Pubal, optikou etnografie – Suk), problémy dějin muzejnictví (Špét) či vybraná muzea (archeologická pod širým nebem v Maďarsku – Neustupný, historická v Itálii – Denkstein nebo Maďarsku – Drobná, regionální v Polsku – Šťovíček apod.). ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 7 (Studijní plány, přednášky, výkazy o činnosti 1969–1982), složka Muzeologický seminář – Muzeologický seminář, říjen – prosinec 1973.

36 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Zpráva o průběhu postgraduálního rozšiřovacího kurzu studia hmotných pramenů k dějinám a muzeologie z 10. dubna 1972.

Tab. 2: Výuka kurzů speciální muzeologie v rámci prehistorie a etnografie na konci 60. let 20. století (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

Přednášky pro prehistoriky (a přidružené historické archeology) 1967/1968 (letní semestr)	Přednášky pro posluchače etnografie 1969/1970 (letní semestr)
<i>Pojem prehistorie (a historické archeologie) a prehistorické (a historicko-archeologické) muzeologie</i> (Neustupný)	<i>Etnografické sbírky v muzeích, jejich charakter a specifické rysy</i> (Johnová)
<i>Dějiny prehistorických sbírek (a historicko-archeologických sbírek) u nás i v cizině</i> (Neustupný, Sklenář)	<i>Dějiny národopisných sbírek v českých zemích</i> (Beneš)
<i>Budování sbírek jako fondů vědeckých pramenů. Zákonné předpisy.</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Nekuda)	<i>Jubilejní výstava, Národopisná výstava československá, vznik Národopisného muzea československého a první léta jeho existence</i> (Beneš)
<i>Zásady zajišťování archeologických předmětů při sběru, průzkumu, výkopech. Archeologické zásady konzervace, restaurace, rekonstrukce</i> (Neustupný)	<i>Vliv Národopisné výstavy čsl. na sběr etnografického materiálu</i> (Beneš)
<i>Teorie evidence sbírek: Teorie informací a archeologické sbírky. Evidence I. a II. stupně, inventarizace a katalogizace</i> (Neustupný)	<i>Typy etnografických muzeí a muzejních sbírek národopisného materiálu</i> (Beneš)
<i>Určování (klasifikace) sbírek. Publikace archeologických pramenů. Zpracování archeologického materiálu pro výstavy a příprava některých výstav</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Denkstein)	<i>Skanzeny. Charakter, dějiny a současný stav tohoto typu muzea</i> (Johnová)
<i>Osvětová práce</i> (Neustupný)	<i>Budování etnografických sbírek jako fondů vědeckých pramenů</i> (Beneš)
<i>Otázky výstavnictví</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Denkstein)	<i>Dokumentace etnografických sbírek</i> (Johnová)
<i>Teoretická příprava výstavy. Koncepce (idea) – libreto – scénář</i> (Turek)	<i>Ochrana národopisného materiálu v muzeích</i> (Johnová)
A. <i>Rozbor prehistorické výstavy</i> (pro prehistoriky) (Neustupný) B. <i>Rozbor historické výstavy</i> (pro historické archeology) (Drobná)	<i>Desinfekce, konzervace a rekonstrukce etnografického materiálu</i> (Johnová)
<i>Výtvarné a technické řešení výstav</i> (Rossmann)	<i>Problémy národopisného výstavnictví</i> (Johnová)
<i>Plánování práce vědecké, osvětové, ekonomické, personální</i> (Neustupný) <i>Rozbor nejnovější literatury z prehistorického muzejnictví</i> (Slabina)	<i>Technické předpoklady národopisného výstavnictví</i> (Johnová)
<i>Exkurze do mimopražského muzea s prehistorickou (a historickou) výstavou</i> (Neustupný, Slabina)	<i>Trvalá expozice národopisného oddělení Historického muzea NM – výstavní a ideové řešení, technické zabezpečení</i> (Johnová)

posluchače seznamovala s problematikou autentických zdrojů informací.³⁶ Pro její velký úspěch pak byl uskutečněn ve spolupráci s katedrou československých dějin i cyklus přednášek s názvem **Hmotné pra-**

meny k dějinám v rámci řádného studia historie. K dalším aktivitám pro studenty postgraduálu pak patřil kurz o užitém umění (4 semestry), který vznikl ve spolupráci s katedrou dějin umění a estetiky.

Tab. 3: Obsah kurzu *Hmotné prameny k dějinám I., II. – 1975* (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

Hmotné prameny k dějinám	
I.	II.
Zimní semestr	Zimní semestr
<i>Archeologie a její prameny, způsob a postup práce</i> (Neustupný)	<i>Hmotné prameny k dějinám osvětlování a svítidel</i> (Jílek)
<i>Rozlišování funkcí u hmotných pramenů</i> (Denkstein)	<i>Hmotné prameny k dějinám průmyslové výroby</i> (Jílek)
<i>Terénní archeologické výkopy. Metody, postup, dokumentace, interpretace</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám hornictví a hutnictví</i> (Jílek)
<i>Sídelní aglomerace v období feudalismu, obydlí a provozní zařízení</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám dopravy</i> (Jílek)
<i>Architektura, stavby veřejné a soukromé, stavební techniky, technologie</i> (Denkstein)	<i>Hmotné prameny k dějinám zemědělské výroby</i> (Šmelhaus)
<i>Vnitřní zařízení stavebních objektů</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám odívání a textilní výroby</i> (Blažková)
<i>Vnitřní zařízení obytných a veřejných budov nábytkem a textiliemi</i> (Kybalová)	
Letní semestr	Letní semestr
<i>Hmotné prameny k vývoji osvětlování místností, budov a sídelních aglomerací</i> (Jílek)	<i>Hmotné prameny k dějinám skla a sklářské výroby</i> (Drahotová)
<i>Hmotné prameny k dějinám civilního odívání</i> (Blažková)	<i>Vnitřní zařízení obytných a veřejných budov nábytkem a textiliemi</i> (Kybalová)
<i>Uniformy a stejnokroje od feudalismu do současnosti</i> (Svoboda)	<i>Středověké a barokní textilie, výrobky z drahých kovů a drahokamů</i> (Denkstein)
<i>Hmotné prameny k dějinám řemeslné výroby v období feudalismu</i> (Smetánka)	<i>Užitkové kovové předměty</i> (Stará)
<i>Středověká keramika, hmotné prameny k dějinám hrnčířství</i> (Smetánka)	<i>Hmotné památky k vojenským dějinám ČSSR</i> (Mudra)
<i>Pozdní středověká keramika</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám společenského života a současnosti</i> (Míka)
<i>Novověká užitková keramika, dějiny výroby, technologie, typologie, výzdoby, značky</i> (Kybalová)	

Muzeologický program se setkal se značným zájmem studentů. Ilustrují jej počty posluchačů v jednotlivých kurzech z počátků a prvních let jeho fungování. Za období 1967/1968–1971/1972 prošlo Obecnou muzeologií 214 posluchačů, speciální (oborovou) muzeologií 195 posluchačů různé profilace (oborová muzeologie pro prehistoriky – 22, pro historiky – 62, pro his-

toriky umění – 46, pro historické archeology – 9, pro národopisce – 14, pro klasické archeology a egyptology – 14, pro biology – 21, pro geology – 2). Muzejní praxi absolvovalo 115 posluchačů (z toho 11 prehistoriků, 6 historických archeologů, 23 historiků, 5 národopisců, 45 dějepisců umění, 3 klasičtí archeologové, 3 egyptologové, 1 asyrolog, 3 biologové-antropologové,

37 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektiv – Středisko pro výuku muzeologie 1967 až 1972.

38 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1981 – Zpráva o činnosti za školní rok 1980/81.

39 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1971 – Dopis J. Neústupného děkanátu z 25. října 1971.

40 Závěrečné práce jsou uloženy v ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 16–27.

41 BENEŠ, Josef. Středisko pro výuku muzeologie Univerzity Karlovy. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, 1971, roč. 140, č. 1–4, s. 60.

42 Josef Beneš v jeho rámci pracoval na plnění dílčího úkolu o podílu muzeí na kulturně výchovné činnosti se zvláštním zřetelem na estetickou výchovu mládeže. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1981 – Zpráva o činnosti za školní rok 1980/81.

43 Z nich je třeba vyjmenovat především BENEŠ, Josef. Muzeum a sbírky. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1977. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 1; Muzeum a výchova. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1980. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 2; Muzejní prezentace. Praha: Národní muzeum, 1981. Muzejní práce, sv. 19.

15 posluchačů University 17. listopadu – katedra mimoevropských kultur). Na sklonku tohoto období zavedený Muzeologický seminář pak čítal 25 posluchačů napříč obory.³⁷ Středisku se však v průběhu jeho existence v tomto směru nevyhnuly slábnoucí tendence a výkyvy. V akademickém roce 1980/81 zaznamenalo účast v zimním semestru na Oborové muzeologii 29 posluchačů, Obecná a oborová muzeologie čítala 9 posluchačů (prehistorie, klasická archeologie). V jarním semestru vypsána Obecná muzeologie měla 38 posluchačů a Hmotné prameny k dějinám se z organizačních důvodů nepodařilo uskutečnit.³⁸

Ve výchovně-vzdělávací činnosti Střediska však nehrály důležitou roli pouze samotné výukové aktivity. Existovala zde cílená snaha přispět k umístění absolventů v muzejních institucích a nadále s nimi, např. formou seminářů a školení, úzce spolupracovat.³⁹ Pozici školených muzeologů se pak pokoušel Neustupný upevnit požadavkem, na základě kterého by se absolutorium muzeologie stalo závazným pro všechny mladší pracovníky v muzeích. Základním předpokladem nicméně bylo zkvalitnění výuky tak, aby v nich bývalí posluchači pracovali na základě teoreticky podložených poznatků. Vedení Střediska pak i z toho důvodu provádělo komplexní evaluaci edukační činnosti. Největší nedostatky byly spatřovány, kromě praktikistního zaměření řady externích pedagogů, také v nedostatku závěrečných prací teoretického zaměření. Většina z nich totiž inklinovala do sféry muzeografické a byla spíše popisného charakteru. Tematické zaměření pak oscillovalo mezi oborovou problematikou ve sbírkách (např. lidová kultura, zbraně, hudební nástroje) a muzeografií (náměty na vznik expozic, výstavní fundus, průvodci ve výstavách). Další skupinu představují práce o muzejních institucích a jejich vývoji, především od druhé poloviny 70. let se postupně rozvíjí spektrum muzeologických témat z oblasti správy sbírek, jejich dokumentace, uložení, ochrany a bezpečnosti, konzervování, restaurování a preparování anebo výstavnictví a edukace.⁴⁰

Další aktivity Střediska

Vnímat Středisko pouze jako výchovně-vzdělávací zařízení působící na akademické půdě by bylo naprosto nedostačující. Jeho zřízením se uskutečnil „... jeden ze základních předpokladů pro zvědečtění muzejní práce“,⁴¹ čímž se zařadilo po bok některých etablovaných institucí. Nejvýznamnější pouto jej spojovalo s Kabinetem, který již dlouhá léta fungoval pod hlavičkou NM. Oba subjekty se pak v mnoha ohledech doplňovaly. Zatímco Kabinet se hodně zaměřoval na stránku organizační (např. pořádání konferencí a seminářů, vydávání časopisů a publikací, získávání muzeologické literatury ze zahraničí), Středisko zastávalo v procesu pozvednutí česko(slovenského) muzejnictví roli aktivního činitele, jenž se kromě vysokoškolské výuky přímo podílel na formulování nových teoretických přístupů prostřednictvím vědeckého výzkumu, publikačních a popularizačních výstupů i úzkou kooperací s domácími a zahraničními profesními organizacemi a akademickými centry.

K nejvýraznějším aktivitám patřila především výzkumná činnost v oblasti muzeologie. Kromě mapování aktuální situace v muzejnictví spojené s častými návštěvami zahraničí a seznamování se s muzeologickou literaturou bylo Středisko začleněno hned do několika státem koordinovaných výzkumů. Mezi nejdůležitější patřil badatelský plán *Socialistická společnost v údobí vědeckotechnické revoluce*, v němž mělo plnit úkol s názvem *Podíl muzeí na výchově a vzdělávání dospělých*, a projekt řešený ve spolupráci s Katedrou teorie kultury FF UK.⁴² I když pražské centrum během svého působení nevydalo, na rozdíl od svého brněnského protějšku, „tradiční“ muzeologická skripta, vyústily vědecké a pedagogické aktivity v řadu zásadních teoreticko-metodických počínů. Vedle Neustupného klíčového díla *Muzeum a věda* a Benešových monografií dotýkajících se stěžejních témat jako sbírkotvorná činnost, muzejní prezentace či edukační potenciál muzea⁴³ se jednalo o řadu dílčích článků a studií tematicky zaměřených na problematiku obecně i speciálně

muzeologie. Péči Střediska vyšly také některé bibliografie a rozsáhlá pozornost byla věnována i propagaci u domácí a zahraniční veřejnosti.⁴⁴ Výjimkou nebyly ani konzultace metodického charakteru, které měly za cíl zlepšení některých aktivit zvláště vlastivědných muzeí.⁴⁵

Působení obou hlavních představitelů však rozhodně nezůstávalo ohraničeno českým prostředím. Propagovali prohloubení mezinárodní spolupráce v oblasti muzeologie, která podle nich nebyla zvláště v 70. letech příliš uspokojivá. Podíleli se na formování a dalším směřování některých komisí ICOM, odkud ostatně přebírali četné podněty pro svou výuku. Aktivně podporovali vznik *Mezinárodní komise pro muzeologii* (International Committee for Museology) a výrazně zasáhli i do jí iniciované diskuse o poslání tohoto oboru.⁴⁶ Díla Neustupného a Beneše byla známá a hojně citovaná v zahraniční literatuře a stala se tak integrální součástí dobového muzeologického diskursu. Činní však byli tradičně i v dalších komisích ICOM – ICTOP či *Mezinárodním výboru pro archeologická a historická muzea a sbírky* (International Committee for Museums and Collections of Archaeology and History).⁴⁷ Čilý kontakt spojený s osobními setkáními, který se nicméně nepřetavil v zásadnější společné projekty, Středisko udržovalo i s řadou dalších muzejních institucí. Jedním z jeho důležitých projevů zůstávaly debaty nad programem a skladbou muzeologické výuky na vysokých školách.⁴⁸

Epilog

Činnost Střediska, jehož největší rozkvět trval zhruba do poloviny 70. let, narážela na stále závažnější problémy. Přes přetrvávající zájem posluchačů a veskrze pozitivní ohlasy ze strany domácí a zahraniční muzeologické obce oba hlavní představitelé často necítili dostatečnou podporu od vedení FF UK a v některých případech ani ze strany NM.⁴⁹ Sestupná tendence se prohlubovala i díky přece jen slábnoucí iniciativě zdravotně indisponovaného Neustupného, jehož vůdčí roli a kompetence se snažil na přelomu 70. a 80. let postupně

převzít Josef Beneš. Krize otevřeně propukla až po úmrtí vedoucího Střediska v srpnu 1981. Nejprve se nerealizovala výuka v následujícím zimním semestru a po jeho ukončení se tehdejší hlavní představitel Beneš zprostředkovaně dověděl, že děkanát považuje tuto učební jednotku za zrušenou. Nepříliš důstojný konec byl odůvodněn přijetím nového statutu UK, který měl dosavadnímu způsobu participace na vysokoškolské výuce zabráňovat.⁵⁰ Přestože se podařilo některé kurzy realizovat ještě v letním semestru 1982, řadě participantů již nebyla jejich edukační aktivita proplacena s odůvodněním, že nebyla vůbec naplánována (pedagogové dostali na výběr, zda chtějí obdržet čestné uznání či si odpracované hodiny vzít jako socialistický závazek). S dalším působením Střediska v dosavadní formě se již nepočítalo. Pomocnou ruku nakonec, přes dřívější jednání o včlenění pod katedru teorie kultury, podali etnografové, jmenovitě Antonín Robek (1931–2008). Od školního roku 1982/83 pak byla výuka muzeologie na FF UK řízena katedrou etnografie a folkloristiky,⁵¹ čímž došlo k přechodu od přece jen do určité míry politicky vlažnějšího vedení k přísnější stranické kontrole. Zároveň však došlo ke ztrátě autonomního postavení oboru v rámci fakulty a postupnému zpřetrhání vazeb na řadu v muzeologickém školení doposud kooperujících akademických disciplín.

Po necelých patnácti letech tak skončila intenzivní snaha o institucionalizaci muzeologie v pražském akademickém prostředí. Jejím specifikem byla šíře záběru výukového programu vycházející z teoretické koncepce Jiřího Neustupného, který zahrnoval řadu oborů zastoupených v muzeích tak jako i speciálních kurzů pro muzejní pracovníky. Výsledkem bylo, že muzeologického vzdělání dosáhla relativně početná skupina osob, jejíž podstatná část takto získané poznatky aplikovala ve své profesi a udržovala tak teoretické myšlení v muzejní praxi. Tento přístup k muzejnímu fenoménu je ostatně stejně jako před padesáti lety, kdy bylo Středisko založeno, aktuální a potřebný i v dnešní době.

44 Z propagačních příspěvků Střediska viz např. NEUSTUPNÝ, Jiří. *Un centre de formation muséologique a Prague/A museological training center in Prague. Nouvelles de l'ICOM/ICOM News*, 1968, roč. 21, s. 28–56; BENEŠ, Josef. *Středisko pre vyučovanie muzeológie v Prahe. Múzeum*, 1968, roč. 13, č. 4, s. 272–273; *Muzeológuskepző központja Prágai egyetemen. Muzeumi közlemények*, 1968, roč. 10, č. 2, s. 86–87.

45 Např. v roce 1975 Neustupný posuzoval expoziční plán muzea v Jílovém u Prahy. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka C 1 – Vyjádření k programu činnosti expoziční.

46 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museology as an academic discipline. Museological Working Papers*, 1980, č. 1, s. 28–30. Kromě monografie *Museum and research* a zmíněného článku Neustupný světovou veřejnost seznámil se svým pojetím muzeologie také v článku *What is museology?* *Museums Journal*, 1971, roč. 71, č. 2, s. 67–68.

47 V roce 1978 Neustupný zmiňuje, že za něj ministerstvo kultury již nebude platit poplatky a nebude tak moci být nadále členem výboru. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1978 – Dopis J. Neustupného řediteli NM Adolfu Čejchanovi ze dne 21. 9. 1978.

48 V tomto směru se o činnost Střediska zajímaly osoby ze SSSR, Jugoslávie, NDR, Velké Británie, Finska či Nizozemí. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka A II – styk s FF UK, děkanát – Zpráva o činnosti za školní rok 1973/1974 ze dne 28. 6. 1974.

Použité zdroje

49 Předmětem kritiky bylo kromě celkového nezájmu vedení především nedostatečné vybavení (zaměstnanci neměli k dispozici žádnou vlastní pracovnu) a personální politika (dlouhodobě neobsazen zůstal jeden třetinový úvazek a docházelo k častým změnám na pozici tajemníka). ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 2 (Personálie, dohody o pracovní činnosti 1967–1976), složka Personalie – Vyjádření k vlastní práci a organizaci ze dne 2. května 1972 (vypracoval J. Neustupný).

50 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1982 – Dopis Ředitele NM Adolfa Čejchana děkanovi FF MU Václavu Rábovi z 5. března 1982.

51 Ibidem – Dopis Antonína Robka Josefu Benešovi ze dne 29. března 1982.

- ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.).
- BENEŠ, Josef. *Muzeum a sbírky*. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1977. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 1.
- BENEŠ, Josef. *Muzeum a výchova*. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1980. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 2.
- BENEŠ, Josef. *Muzejní prezentace*. Praha: Národní muzeum, 1981. Muzejní práce, sv. 19.
- BENEŠ, Josef. O vztahu obecné muzeologie k muzeologiím speciálním. *Časopis Národního muzea – vědy společenské*, 1965, roč. 134, č. 2, s. 111–114.
- BENEŠ, Josef. Středisko pro vyučování muzeologie v Praze. *Múzeum*, 1968, roč. 13, č. 4, s. 272–273.
- BENEŠ, Josef. Muzeológuskepzo kozpon-ta Prágai egyiptenen. *Muzeumi közlemé-nyek*, 1968, roč. 10, č. 2, s. 86–87.
- BENEŠ, Josef. Středisko pro výuku muzeologie Univerzity Karlovy. *Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1971, roč. 140, č. 1–4, s. 60–62.
- BENEŠ, Josef, SKLENÁŘ, Karel, ŠTOVÍČEK, Jan a kol. *Bibliografie muzeologických prací Jiřího Neustupného*. Středisko pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze. Praha 1975.
- ČERMÁK, Kliment. Výchova v muzeologii. *Věstník československých muzeí a spolků archaeologických*, 1901, roč. 4, č. 12, s. 173–176.
- DENKSTEIN, Vladimír. K výchově muzejních pracovníků: Z jednání VII, generální konference mezinárodní muzejní organizace ICOM. *MVP*, 1966, roč. 4, č. 1, s. 1–8.
- DOUŠA, Pavel. Ústřední muzeologický kabinet 1955–1989. *Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2011, roč. 49, č. 1, s. 3–14.
- Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků*. Praha: Orbis, 1962. Knižnice osvětových aktualit.
- KIRSCH, Otakar, JAGOŠOVÁ, Lucie. Vývoj Lektorátu muzejnictví 1922–1951. Devadesát let od počátků univerzitního vzdělávání muzejníků v českých zemích. *Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2013, roč. 51, č. 1, s. 3–16.
- LEISCHING, Julius. Museumskurse. *Museumskunde*, 1905, roč. 1, č. 2, s. 91–96.
- LORENTE, Jesús Pedro. The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. *Museum management and curatorship*. 2012, roč. 27, č. 3, s. 237–252 [cit. 2. 5. 2017].
- MENSCH, Peter van. Museologie – Wissenschaft für Museen. In: WALZ, Markus. (ed.). *Handbuch Museum. Geschichte – Aufgaben – Perspektiven*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2016, s. 370–374.
- Museologica Brunensia*, 2016, roč. 5, č. 2. In: *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136256?locale-attribute=cs>.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. K univerzitní výuce muzeologie (Z diskuse na sympoziu muzeologické katedry v Brně). *MVP*, 1965, roč. 3, č. 2, s. 91–93.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Muzeum a věda*. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Muzejní práce 13.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museum and research*. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Museum work 13.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Museology as an academic discipline. *Museological Working Papers*, 1980, č. 1, s. 28–30.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního muzejnictví: příspěvky k obecné a speciální muzeologii*. Praha: Orbis, 1950.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. *Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 117–122.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Teorie, ne návod k praxi. In: STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav (ed.). *Sborník materiálů prvního muzeologického symposia*. Brno: Moravské muzeum, 1966, s. 18–19, 33–34.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Un centre de formation muséologique a Prague/A museologi-

- cal training center in Prague. *Nouvelles de l'ICOM/ICOM News*, 1968, roč. 21, s. 28–56.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Výchova v muzeologii. *MVP*, 1966, roč. 4, č. 3, s. 158–163.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Výuka vědního oboru muzeologie. *MVP*, 1973, roč. 11, č. 3, s. 135–146.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. What is museology? *Museums Journal*, 1971, roč. 71, č. 2, s. 67–68.
- PUBAL, Václav. Muzejnictví v jubilejním roce. *MVP*, 1965, roč. 3, č. 2, s. 65–67.
- SCHNEIDER, Evžen. Specifické vzdělávání muzejních pracovníků a jeho usoustavnění v ČSR. *Muzeologické sešity – Supplementum*, 1985, č. 3, s. 85–126.
- STRÁNSKÝ Zbyněk Z. *Brno: education in museology: on the 10. anniversary of the foundation of the museological department of the Philos. fac. of the J. E. Purkyně University in Brno*. Brno: J. E. Purkyně University, 1974.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav. Poměr obecné a speciální muzeologie. *Časopis Moravského musea - vědy společenské*, 1968/69, roč. 53/54, s. 207–252.
- ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985)*. Praha: Národní muzeum, 1988.
- Zákon č. 19 Sb. ze dne 16. března 1966 o vysokých školách. In *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2017-10-02]. Dostupný z [www: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-19>](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-19).

Sbírka Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih

Jolana Tothová

sbírky

1 Ústav dějin KSČ byl pověřen vybudováním Muzea revolučního hnutí usnesením politického sekretariátu ÚV KSČ z 2. dubna 1952 a usnesením vlády z 29. dubna 1952 (NA Praha, fond Ústav dějin KSČ, a. j. 815, karton 113). Citováno z: SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepisectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. České dějiny; sv. 2. s. 89.

2 Kromě toho, že řada vystavených předmětů přešla do MKG, tak se do jeho sbírek dostal i obraz Dělník od Jana Čumpelíka, který je návrhem na plakát Výstavy revolučních bojů. Popis příprav a průběhu výstav viz: SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepisectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. České dějiny; sv. 2. s. 76–88.

3 25 let Muzea Klementa Gottwalda, Praha, 1979, s. 3.

4 K tématu viz: ELIÁŠOVÁ, Libuše. Gusta Fučíková a pozůstalost Julia Fučíka. In: PODHAJSKÝ, František A. (ed.). *Julek Fučík - věčně živý!*. 1. vyd. Brno: Host, 2010, s. 77–92.

Mgr. Jolana Tothová
Národní muzeum – Historické muzeum
jolana_tothova@nm.cz

The Working Class Movement Museum Collection – Extensive Array of Objects, Archives and Books

Abstract: *The Collection of the Working Class Movement Museum results from a fusion of three Prague museums – the Klement Gottwald Museum, the V. I. Lenin Museum and the Julius Fučík Museum, which were taken over and completed by the Working Class Movement Museum in 1990. For the reason of securing the completeness of the Collection, the Working Class Movement Museum donated it to the National Museum in 2014. The Collection of hundreds of thousands of items consists of collectibles (e.g. works of visual art, posters, military objects, flags and standards, honours and documents of social events and also photographic and film materials), archive records (some personal possessions of Klement Gottwald, Antonín Zápotocký, Julius and Gusta Fučík, a collection of the written materials and of the small prints and archives of the original museums) and library items (publications from the 19th and 20th centuries focused on the history of the social movements and the processes). This paper presents both the origins and the content of the Collection and summarises the process of its change of location and deposition and also the creation of the new concept regarding the treatment of the museum funds.*

Keywords: *The Working Class Movement Museum, the Klement Gottwald Museum, the V. I. Lenin Museum, the Julius Fučík Museum, collection, collection item, moving the collection, museum collections, library*

Původ a zaměření Sbírky

Sbírka Muzea dělnického hnutí (dále jen Sbírka), již je věnován tento příspěvek, je obecně vzato pramenem především československých dějin s časovým přesahem do 19. století a s navazujícím kontextem mezinárodních souvislostí. Sbírku vytvořilo v roce 1990 Muzeum dělnického hnutí, které po transformaci Muzea Klementa Gottwalda, Muzea V. I. Lenina (obr. 1) a Muzea Julia Fučíka převzalo jejich sbírkové fondy a Sbírku i nadále doplňovalo. Zachoval se tak ucelený soubor sbírkových předmětů, archiválií a knihovny, jenž byl komplexně vytvářen desítky let.

Muzeum Klementa Gottwalda (dále MKG) bylo otevřeno 23. listopadu 1954 v budově bývalé Městské spořitelny v Rytířské ulici v Praze 1. Vznik muzea nazvaného Mu-

zeum revolučního hnutí byl schválen usnesením vlády v roce 1952¹ především na základě ohlasu výstav z předchozích let – *Výstava revolučních bojů* (1949) v Národním památníku na Vítkově a *Tricet let KSČ* (1951).² Po smrti Klementa Gottwalda bylo rozhodnuto nazvat muzeum jeho jménem. Instituce plnila funkci „seznamovat prostřednictvím historických památek širokou veřejnost s bohatou a slavnou revoluční minulostí a přítomností našich národů, revolučního dělnického hnutí a komunistické strany Československa.“³

Muzeum Julia Fučíka (dále MJF) bylo otevřeno v únoru 1988 a organizačně fungovalo jako pobočka MKG. Základem jeho sbírky byla pozůstalost Julia a Gusty Fučíkových, kterou MKG z části získalo darem od Gusty Fučíkové a z části při vypořádávání její pozůstalosti, kterou odkázala KSČ.⁴ Sídlem muzea byly prostory

Galerie Hollar v budově Fakulty žurnalistiky na Smetanově nábřeží v Praze 1.

Muzeum V. I. Lenina (dále MVIL) vyšlo z tradice „Leninovy síně“, která byla v květnu 1945 otevřena v Lidovém domě v Hyberské ulici na Praze 1, tedy v budově, kde se v lednu 1912 za Leninovy účasti konala VI. (pražská) všeruská konference Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Zde sídlilo i MVIL po celou dobu svého fungování. První jeho expozice byla otevřena 21. ledna 1953.⁵ Instituce se zaměřovala na muzejní a politicko-výchovnou činnost s důrazem na mezinárodní dělnické hnutí, a především osobnost a význam Vladimíra Iljiče Lenina.

Stejně jako všechny obdobné muzejní a galerijní instituce se i zaměření této trojice muzeí proměňovalo dle aktuálního historického vývoje a zadání zřizovatele. Reinstalace expozic MKG i MVIL byly prováděny především k příležitostem kulatých výročí instituce či významných událostí, projevil se zde i změny druhé poloviny 60. let 20. století a následná revize v ob-

dobí normalizace.⁶ Proto kromě sbírkových předmětů tvoří důležitou součást Sbírkových právě exponáty a makety z jednotlivých expozic, včetně těch starších, a též doklady navazující výstavní, přednáškové a vzdělávací činnosti těchto institucí. Prezentace těchto aktivit a rozbor sbírkotvorné činnosti uvedených muzeí si zaslouží samostatnou studii.

Sbírka Muzea dělnického hnutí zahrnuje fondy (muzejní, archivní, knihovní) vybraných úseků revolučních událostí

Obr. 1: Plakát Muzeum V. I. Lenina. Znovuotevření stálé expozice / listopad 1987. Autor: Rostislav Vaněk, 150 x 210 mm. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Plakáty.

Obr. 2a+b: Busta Rosy Lucemburgové od Waltera Arnolda byla darována v roce 1976 XV. sjezdu KSČ. Fotodokumentace zachycuje stav před (a) a po restaurování (b) před výpůjčkou do Židovského muzea ve Vídni. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Výtvarné umění. Foto: Autorka a Olga Tlapáková, 2017.

5 PUBAL, Václav. *Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR. Praha: Národní muzeum, 1973. Muzejní práce Národního muzea v Praze; sv. 15, s. 37.*

6 Základní přehled o historii a expozicích MVIL, MKG a dalších čs. muzeí se zaměřením na dělnické hnutí v období počátku 70. let viz: PUBAL, Václav. *Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR. Praha: Národní muzeum, 1973. Muzejní práce Národního muzea v Praze; sv. 15. Podrobnější informace včetně fotodokumentace obsahují publikace vydané samotnými muzei – výběr z nich viz Použité zdroje.*

Obr. 3: Skleněný věnec na rakev presidenta Klementa Gottwalda, věnováno zaměstnanci národního podniku Železnobrodské sklo. V současnosti je tento z malých lístečků skládaný věnec s průměrem 100 cm součástí expozice Národního památníku na Vítkově. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Společnost a spolkový život. Foto: Alžběta Kumstátová, 2015.

7 Sbírka MDH zahrnovala více než 700 tisíc jednotlivých položek, z nichž většina byla převzata do Sbírky v Národním muzeu. Některé předměty, archiválie a knihy byly předány např. Národnímu archivu, Vojenskému historickému ústavu, Knihovně M. Ransdorfa, Klubu společenských věd ad. Informace převzaty od ředitelky Muzea dělnického hnutí, o. p. s. Libuše Eliášové.

8 Převážně se jednalo o umělecké předměty a jednotlivosti, zprostředkované Ministerstvem pro hospodářskou politiku a rozvoj ČR, i dokumentaci od Státního ústředního archivu, Svazu žen, závodů ad. Informace převzaty od ředitelky Muzea dělnického hnutí, o. p. s. Libuše Eliášové.

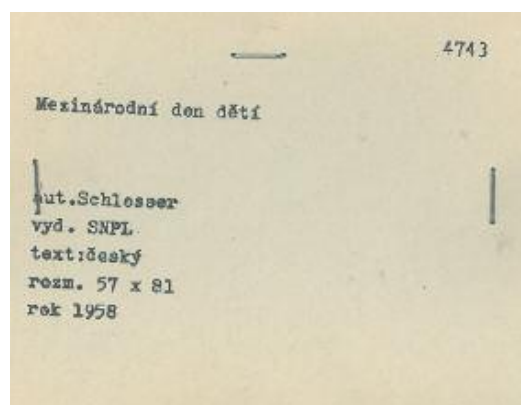
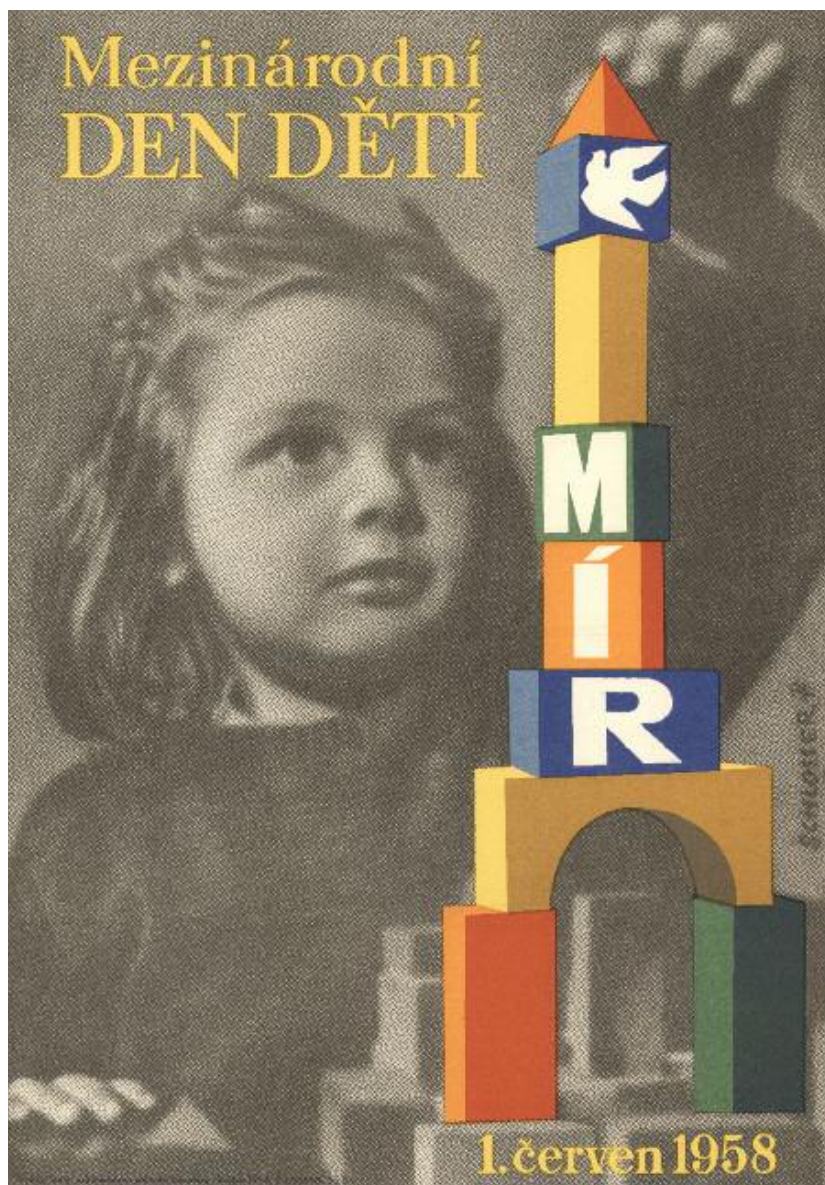
československých dějin, které ve formě expozic, výstav, politickovýchovných, reprezentativních, publikačních a dalších aktivit vytvářely prezentaci historie a vývoje dělnického hnutí, Komunistické strany Československa a také tehdejší současnosti – rozvoje socialistické společnosti v ČSSR a v sovětském bloku. Přestože činnost těchto muzeí v zásadě podléhala politickému vedení státu, čímž byla ovlivněna zejména prezentace sbírek, tak celkový koncept sbírkotvorné činnosti s velmi širokým záběrem od nejvýznamnějších akvizic až po ty, které dokládají každodennost či jednotlivé osoby - od presidentů po řadové účastníky historických událostí, umožnil vytvořit významný pramen našeho i budoucího poznání doby. A dle obsahu Sbírky se dá říci, že byla tato určitá privilegovanost k jejímu prospěchu. Ve Sbírce soustředěné unikátní předměty a dokumenty i drobné jednotlivosti z pozůstalostí a darů, stejně jako například soustavné sběry od státních organizací a institucí mají hodnotu v rámci celku Sbírky a jejich velký potenciál je právě ve vytvoření kontextu a konkretizaci obrazu událostí pro současné výstavní, vzdělávací i badatelské projekty. V neposlední řadě je také třeba uznat, že unikátnost Sbírky je vůbec v jejím zachování v takovémto rozsahu⁷ a že do ní byly zahrnuty předměty a materiály z různých institucí

a organizací po roce 1990, doplňované do roku 2017 sběrem zejména dokumentace současnosti.⁸

Stěhování a ukládání

Sbírka byla darována Muzeem dělnického hnutí o. p. s. Národnímu muzeu v roce 2014 s podmínkou zachování její celistvosti.⁹ Přebírání rozsáhlého souboru o stovkách tisíc položek probíhalo v letech 2014–2017 formou číslovaných protokolárních zápisů. V počátku se začínalo optimálním způsobem, tedy přesunem předmětů jednoho typu a protokolárními záznamy jednotlivých položek, doplněnými digitální fotografickou dokumentací. Takto byly přestěhovány především významné celky výtvarného umění - obrazy a plastiky, soubor praporů a vlajek, modely a uniformy. Zároveň se připravovaly prostory pro uložení Sbírky, především v ústředním depozitáři Historického muzea v Terezíně. Pro uložení 3D sbírkových předmětů, archivních materiálů a knihovny (části zpracovávané Oddělením novodobých českých dějin) byly určeny prostory v ústředním depozitáři Terezín I. Pro sbírkový fond Fotografie a audiovizuální média, soubor politických brožur a knihovnu (její část zpracovávanou Knihovnou Národního muzea) byly vyčleněny prostory v ústředním depozitáři Terezín II. Fotoarchiv pozitivů byl uložen v Nové budově Národního muzea v Praze.

Bohužel v květnu 2015 došlo v budově Muzea dělnického hnutí k havárii rozvodů inženýrských sítí a část depozitářů Sbírky byla zasažena vodou. Vzhledem k okolnostem a také riziku vzniku plísní, jejíž výskyt je v takovýchto případech obvyklý, již nebylo možné pokračovat s protokolárním přebíráním jednotlivých položek a převzetí probíhalo po celcích dle uložení a typu ohroženého materiálu, které byly specifikovány včetně rozsahu do protokolárních zápisů. Do balení a převozu se muselo také zapojit více pracovníků Národního muzea a stěhovací firmy. Jednotlivé předměty k převozu se nejprve musely vybrat z úložných prostor,

Obr. 4a: Plakát Mezinárodní den dětí. 1. červen 1958. Autor Wolfgang A. Schlosser, 825 x 575 mm. Národní muzeum, Sběrka Muzea dělnického hnutí, fond Plakáty.

Obr. 4b+c: Karta tematického katalogu plakátů Muzea Klementa Gottwalda s údaji a fotografií plakátu.

z jednotlivých podlaží přemístit na místo balení, zabalit pro přepravu, srovnat na palety a ty ještě zabalit ochrannou fólií. Až následující den se mohl konat převoz do Terezína, kde se vše muselo vyložit a uložit do provizorního depozitáře.¹⁰ Celý Národním muzeem převzatý soubor knihovny Muzea dělnického hnutí bylo třeba sterilizovat kvůli riziku plísně.¹¹ Mezi termíny převozu probíhalo vybalování, třídění do jednotlivých fondů, kontrola stavu (zvláště biotického napadení), převoz do jednotlivých místností depozitáře či k restaurátorkám a vytváření lokálních seznamů již uložených předmětů. Samozřejmostí pro kurátory a archiváře již byly přípravy rešerší, výpůjčky pro výstavy i prezentace Sběrky formou článků a příspěvků na konferencích.

Zvláštní pozornost si zaslouží problematika přípravy depozitáře, kdy se pro každý typ fondu hledal prostor a zařízení dle rozsahu, velikosti a optimálního způsobu uložení daného materiálu. A to vše při trvalém nedostatku depozitárních místností. I když v Národním muzeu lze tuto činnost považovat v zásadě za rutinu, tak při převzetí sbírky takto velkého rozsahu a rozmanitosti bylo třeba hodně zkušeností a vynalézavosti. Důležitou se ukázala být i solidárnost kurátorů ostatních sbírek, když často jimi strážný prostor pro dlouhodobý růst jejich sbírek ve společných depozitářích byl z větší části naráz zaplněn fondy Sběrky Muzea dělnického hnutí. Ze zařízení byla snaha v maximální míře využít stávající posuvné kovové regály s variabilitou polic a tyčí. Takto byly

9 Darovací smlouva a Smlouva o spolupráci, uzavřené mezi Národním muzeem a Muzeem dělnického hnutí, o. p. s., sídlem José Martího 269/31, 162 00 Praha 6 – Vešelavín.

10 Dle předávacích protokolů se od června 2014 do dubna 2017 uskutečnilo celkem 40 převozů sbírkových předmětů, archiválií a knih, které naplnily 30 nákladních aut stěhovací firmy a 19 aut Národního muzea.

11 Část v Knihovně NM procesem sterilizace již prošla, část zpracovávaná Oddělením novodobých českých dějin je sterilizována přibližně z poloviny. Sterilizaci projde i část plakátů, které byly uloženy v místnosti společně s knihami, u nichž bylo prokázáno napadení plísní.

Obr. 5: V kolekci obrazů s pracovní tematikou je i olejomalba s výjevem svářečů kolejí od světoznámého malíře Emila Filly. Obraz, jehož název není znám, vznikl na přelomu 40. a 50. let 20. století. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Výtvarné umění. Foto: Olga Tlapáková, 2017.

umístěny kovové plastiky, militaria, průmyslové výrobky ad. Stuhy v posuvných regálech visí na atypicky vytvořených závěsech. Pro rozměrnější předměty byly použity kovové policové regály a skladové regálové systémy, jež prošly úpravou pro každý typ předmětů (obrazy, modely, plastiky). Pro plakáty, nerámované grafiky a obdobný materiál byly pořízeny

kovové regály s výsuvnými policemi. Převážná většina z nich je ve formátu A0. Obdobně na plocho, ovšem v uzavřených kovových mapovnicích, jsou uloženy prapory, vlajky a umělecké textilie. Ještě je třeba zakoupit uzavíratelné skříně pro dary a drobné předměty ze sbírkového fondu Společnost a spolkový život a mapovnici na vlaječky a drobné textilie. Unikátní předměty jsou uloženy ve dvojici trezorů, darovaných Národnímu muzeu společně se Sbírkou. Negativy, fotoalba, pozitivy a audiovizuální materiály (filmy, LP, CD, DVD a kazety) budou po vyčištění a provedení evidence uloženy do chlazených depozitářů.¹² Archiválie a knihy jsou ukládány dle aktuálního zařízení jednotlivých přidělených depozitářů, buď

Obr. 6: Zobrazení ženy, pionýrky a holčičky na nástěnné malbě ve vstupní hale budovy Muzea Klementa Gottwalda od Vojtěcha Tittelbacha. Dnes je sejmuta na plátně o velikosti 284 x 331 cm. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Výtvarné umění. Foto: Olga Tlapáková, 2017.

do posuvných, nebo pevných kovových regálů. Nelze opomenout ani velké množství obalového materiálu (nekyselé papíry a kartony na prokládání, desky, ramínka na oděvy, krabičky, netkané textilie, archivní kartony atd.). Stejně jako evidence takto rozsáhlé Sbírky, tak i její řádné uložení je procesem na dlouhá léta.

Charakteristika Sbírky a koncepce nového zpracování jejího muzejního fondu

Sbírka Muzea dělnického hnutí zahrnuje sbírkové předměty, archiválie a knihy. Jednotlivé části Sbírky jsou roztrženy dle povahy materiálu (muzejní fond sbírkových předmětů, archivní fond písemných materiálů a knihovní fond) a jejich evidence podléhá třem různým zákonům – muzejnímu, archivnímu a knihovnímu. Z tohoto důvodu je v současné době Sbírka zpracovávána následujícím způsobem: muzejní fond sbírkových předmětů (zejména trojrozměrné a umělecké předměty včetně fotografického a audiovizuálního materiálu) je zpracováván v Oddělení novodobých českých dějin Historického muzea; archivní fond písemných materiálů, drobných tisků a materiály archivní povahy z osobních fondů významných osobností zpracovává Archiv Národního muzea Historického muzea; knihovní fond z původní knihovny Muzea dělnického hnutí je zpracováván z části v Knihovně Národního muzea a z části v Oddělení novodobých českých dějin Historického muzea.

Sbírka zahrnuje tematicky podstatnou část společenských hnutí včetně mezinárodních souvislostí a historickou dokumentaci k dějinám a některým oblastem činnosti politických stran (především KSČ a sociální demokracie). Průřezově se věnuje rozvoji československé společnosti především ve 2. polovině 20. století.¹³ Konkrétně jsou ve sbírce obsaženy prezentace historických revolučních událostí – doby husitské, roku 1848, vzniku a rozvoje dělnického hnutí, dějin čs. sociálně demokratického hnutí a dějin KSČ, občanské války ve Španělsku,¹⁴ protifašistického odboje, Slovenského národního povstání, let 1945¹⁵

Obr. 7: Uniforma legionáře ze sbírky Muzea Klementa Gottwalda. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Militaria. Foto: Olga Tlapáková, 2017.

a 1948, budování lidové demokracie a počátků socialismu. Podstatnou součástí Sbírky jsou předměty, písemné dokumenty a knihy k prezidentu Klementu Gottwaldovi, Juliu Fučíkovi i dalším významným osobnostem (prezident Antonín Zápotocký, Gusta Fučíková ad.). Rozmanitost typů předmětů a rozsah materiálového spektra Sbírky je dán tematickým sběrem k určitým událostem, jevům, osobnostem ad. - od nejunikátnějších až po běžné „typové“ věci každodenního života.

Časově lze Sbírku zasadit do období od roku 1848 až do 80. let 20. století s tím, že

12 Stav negativů ze Sbírky bude stabilizován v rámci projektu IROP – Záchrana a zpracování ohrožených negativů Historického muzea Národního muzea, registrační číslo projektu:

CZ.06.3.33/0.0/0.0/16_026/0001/678 (Ministerstva pro místní rozvoj ČR), který je realizován v období od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2021. Jeho cílem je záchrana, tj. restaurování, digitalizace a optimální uložení ohrožených negativů tří fondů Národního muzea.

Dále je aktuálně externě zadáno odplnění filmů a následně bude na specializovaném filmovém pracovišti po částech prováděno jejich čištění a digitalizace.

13 K prezentaci tohoto tématu byla soustavně MKG vytvářena dokumentace československého průmyslu a doklady jednotlivých profesních skupin společnosti především v podobě vzorků a katalogů výrobků, oděvů, uměleckých zpodobnění (obrazy, plastiky), náradí a v menší míře i typů zařízení.

14 Informace o pramenech k občanské válce ve Španělsku v letech 1936–39 ve fondech Sbírky jsou uvedeny v článku archiváře Sbírky: MAJTENYI, David. Španělská občanská válka (1936–1939) v dokumentech Archivu Národního muzea. Časopis Národního muzea, Řada historická, roč. 185, č. 3–4, s. 3–18.

15 Materiály ke květnovému povstání 1945 v Praze ve fondech Sbírky jsou prezentovány v článku: FUKSA, Ivan. Němí svědci květnových bojů na pražských barikádách. Muzeum3000 [online]. 5. 5. 2015 [cit. 31. 8. 2017]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/clanek/nemi-svedci-kvetnovych-boju-na-prazskych-barikadach>.

Obr. 8: Model osobního automobilu ŠKODA 120, model výroby 1976, je součástí kolekce darů ze sbírky Muzea Klementa Gottwalda. Národní muzeum, Sběrka Muzea dělnického hnutí, fond Modely. Foto: Olga Tlapáková, 2017.

16 Společně se Sbírkou byly převzaty i zachované přírůstkové a evidenční knihy, lístkové katalogy a další navigující evidence sbírek původních muzeí, včetně fotodokumentace fondů. Důležitým podkladem jsou též přehledy části sbírkových fondů s vlastní evidenční číselnou řadou, vytvořené Muzeem dělnického hnutí.

17 Struktura sbírky vedená Muzeem dělnického hnutí vycházela z charakteristiky předmětů kulturní hodnoty a kritérií, obsažených v Seznamu předmětů kulturní hodnoty, který je přílohou č. 1 k zákonu č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Struktura je přesně specifikována v Příloze č. 1 Darovací smlouvy.

18 Jednalo se o obrazy, plastiky, textilie, vyznamenání a řády, modely, militaria, osobní a dedikované knihy. Osobní a specifické předměty byly zařazeny do sbírkového fondu Společnost a spolkový život.

hlavním těžištěm je 20. století. Starší období je zaměřené především na dokumentaci a prezentaci počátků dělnického hnutí.

ARCHIVNÍ část Sbírky o stovkách tisíc položek zahrnuje rozsáhlý fond písemných materiálů a drobných tisků a materiály archivní povahy z osobních fondů významných osobností: Julia Fučíka, Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Gusty Fučíkové ad. Zvláštní význam má originál rukopisu Fučíkovy *Reportáže, psané na oprátce* a soubor jejích tuzemských i zahraničních vydání. V osobním fondu Klementa Gottwalda je kromě písemností a korespondence zahrnut i soubor jeho čestných občanství. Velice významné jsou archivy třech původních muzeí, kde se nachází dokumentace a korespondence s jinými institucemi u nás i v zahraničí a také například scénáře výstav a stálých expozic.

Vybraná část KNIHOVNÍHO fondu zpracovávána v Knihovně Národního muzea i část zpracovávána Oddělením novodobých českých dějin o řádově desítkách tisíc položek zahrnuje publikace a tiskoviny z období 19. a 20. století k tematickému zaměření Sbírky – dělnické hnutí, sociální dějiny, politické strany, místopis ad. Zvláště vyčleněným souborem jsou politické brožury, jež byly kompletovány jako samostatná součást původní knihovny Muzea dělnického hnutí a i při nové evidenci Knihovnou Národního muzea jsou vedeny odděleně.

MUZEJNÍ část Sbírky v rozsahu stovek tisíc položek obsahuje sbírkové předměty, unikátní knihy a fotografický a audiovizuální materiál. Charakteristice a způsobu

jejího nového zpracování je věnován následující text.

Obecně lze uvést, že základem odborného zpracování Sbírky je její zachování jako celku se vzájemným provázáním muzejního, archivního i knihovního fondu a maximálně možným využitím informací a souvislostí z evidencí původních muzeí.¹⁶

Nové členění muzejního fondu na jednotlivé sbírkové fondy a ty ještě na významné celky, zpracované v červnu 2017, bylo vytvořeno za účelem provedení nové systematické evidence Sbírky. Vychází z aktuálního stavu poznání Sbírky a předpokládá se, že v průběhu následujících let bude docházet k jeho upřesňování na úrovni významných celků. Ze struktury sedmnácti sbírkových fondů vedených Muzeem dělnického hnutí¹⁷ bylo nově vytvořeno deset muzejních sbírkových fondů: Výtvarné umění, Plakáty, Společnost a spolkový život, Prapory a vlajky, Militaria, Modely, Numismatika a faleristika, Filatelie a pohlednice, Knihy, Fotografie a audiovizuální média.

V nové struktuře se kromě jiného odrazily specifické požadavky na uložení a především požadavky na zpracování dle trojice právních předpisů. Dokumentační materiál a osobní památky vztahující se k významným osobnostem, vedené jako *Osobní fondy významných osobností kulturního a veřejného života*, byly z části zařazeny ke zpracování jako archiválie, z části byly jako 3D předměty zařazeny do nových sbírkových fondů dle materiálu a typu.¹⁸ Kontinuita těchto souborů samozřejmě zůstane zachována v rámci nové evidence formou údajů o původu předmětu a dané osobnosti. V minulosti již byl obdobně soubor darů institucím a významným osobnostem zahrnut do *Sbírky výtvarného umění*. Snížení počtu sbírkových fondů bylo možné i díky spojení typově podobných celků – do Výtvarného umění byly zahrnuty *Předměty z oboru architektury a exteriérové objekty* a *Sbírky výtvarného umění*, a sloučením trojice *Sběrka předmětů z oboru vědy, techniky a průmyslu*, *Sběrka předmětů z oboru historie veřejného a spolkového života*, *významných událostí sociálních dějin*,

Obr. 9a+b: Pamětní medaile společného letu na palubě orbitálního komplexu Saljut vydaná sovětskou stranou, kterou Muzeu Klementa Gottwalda věnoval předseda Čs. komise Interkosmos J. Kožešník v souboru předmětů symbolického významu, které byly v březnu 1978 vyneseny posádkou kosmické lodi Sojuz 28 do kosmického prostoru. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Numismatika a faleristika. Foto: autorka, 2017.

zájmových činností a využívání volného času a Sbírka předmětů z oboru etnografie vznikl nový sbírkový fond Společnost a spolkový život. Dále soubory numismatického a fi-

latelistického materiálu a pohlednice netvoří cílené souborné celky, ale jsou spíše doplňkovou záležitostí k významným osobnostem či událostem, takže byly nově

Obr. 10: Slovenské národní povstání, ústup partyzánů do hor, 1944. Autor fotografie neznámý, 1944. Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, fond Fotografie a audiovizuální média.

Co připravujeme

V souvislosti s oslavami 40. výročí Slovenského národního povstání připravujeme pro naše návštěvníky některé akce.

Již 27. srpna 1984 bude otevřena výstava Slovenské národní povstání připravená v úzké spolupráci s Muzeem Slovenského národního povstání v Bánské Bystrici. V souvislosti s touto výstavou budou na požádání hromadných výprav promítány krátké dokumentární filmy s tématikou SNP.

Dále Muzeum Klementa Gottwalda připravuje seriál promítání celovečerních hraných filmů, které byly natočeny k výročí povstání v uplynulých letech. Filmy jako např. Bílá tma, Vlčí díry, Kapitán Dabač apod. budou promítány ve dnech: 12., 19., 25., 26. a 27. 9. 1984 vždy s krátkým úvodním slovem lektora MKG. Denně bude organizováno promítání 3x a to v 9.00, 11.00 a ve 13.00 hod. Objednávky budou přijímány i telefonicky v Muzeu Klementa Gottwalda. Kapacita kinosálu je 130 míst.

Vedle toho připravujeme ve dnech 6., 11., 13., 18. a 20. 9. 1984 besedy s příjmy účastníky Slovenského národního povstání. Tyto besedy, připravené ve spolupráci se Svazem protifašistických bojovníků, budou v uvedené dny vždy od 9.00 hod. Závažné přihlášky pro školy i jednotlivé třídy přijímá i telefonicky MKG již v současné době. Každá beseda, která bude provedena v kinosále o kapacitě 130 míst bude doplněna krátkými dokumentárními filmy.

Všechny informace k uvedeným akcím u příležitosti oslav 40. výročí Slovenského národního povstání poskytne pracovník propagace Muzea Klementa Gottwalda na čísle telefonu 24 64 51-3.

Závěrem dovoluji, abychom Vám všem popřáli hezkou dovolenou. Těšíme se na sledání s Vámi při některých akcích pořádaných Muzeem Klementa Gottwalda, které v letošním roce oslaví 30 let své činnosti.

v němž je systematická evidence prováděna.

Struktura a obsah sbírkových fondů nového členění je následující: Sbírkový fond Výtvarné umění obsahuje malby, kresby, grafiky, tisky, plastiky (busty, reliéfy, sochy vč. exteriérových plastik), pamětní desky, tapisérie, umělecké textilie a další výtvarné objekty i amatérskou tvorbu (produkce ze soutěží, dary apod.). Kolekce zahrnují díla s pracovní tematikou, portréty osobností, události socialistického a dělnického hnutí, válečnou tematiku, krajino-malbu ad.¹⁹ Sbírkový fond Plakáty obsahuje především politické a propagační plakáty a dále pak plakáty kulturních akcí, autorské plakáty, pásová hesla, vyhlášky (včetně období 2. sv. války), pozvánky, soubory agitačních materiálů apod.²⁰ Do fondu jsou zahrnuty i mapy a kalendáře. Sbírkový fond Společnost a spolkový život obsahuje různorodé soubory dokládající vývoj společnosti a historii veřejného a spolkového života. Konkrétně zahrnuje oděvy a předměty jednotlivých profesních skupin, materiály a výrobky z různých odvětví průmyslu a čs. závodů, předměty z veřejného a spolkového života včetně sportu (razítka, poháry, oděvy ad.), dary institucím a významným osobnostem (prezidentům Gottwaldovi a Zápotockému, Juliu a Gustě Fučíkovým) a také předměty vážící se k uvedeným osobnostem. Sbírkový fond Prapory a vlajky uchovává soubor praporů a vlajek (spolkové, vojenské, tuzemské i zahraniční), včetně doplňků – stuhy, žerdě, špice. Obsahuje též kolekci tuzemských i zahraničních vlaječek. Sbírkový fond Militaria obsahuje především předměty spojené s válečnými konflikty: chladné zbraně, uniformy a výstroj, vybavení a předměty vztahující se k událostem 1. a 2. světové války (odboj, koncentrační tábory, květnové povstání 1945, Lidice apod.). Zařazeny jsou do něj i uniformy a artefakty z 2. poloviny 20. století. Sbírkový fond Modely zahrnuje soubory modelů strojů a zařízení, dopravních prostředků, architektury apod., které byly převážně darovány při různých příležitostech prezidentům republiky nebo institucím, a makety vytvořené pro expoziční

PRAHA 1, STARÉ MĚSTO
RYTIŘSKÁ 28, PŘČ 110 00 - TEL. 24 64 51-3, 24 63 71

OTEVŘENO DENNĚ KROMĚ PONDĚLÍ
OD 8 DO 17 HODIN, NEDĚLE OD 9 DO 15 HODIN

Obr. 11: Programy k oslavám 40. výročí Slovenského národního povstání v Muzeu Klementa Gottwalda, srpen 1984.

¹⁹ Výběr z tohoto fondu byl prezentován na výstavě Československý socialistický realismus 1948-1958, která se konala od 7. 11. 2002 do 9. 2. 2003 v Galerii Rudolfinum, Praha. Zasazení uměleckých děl do kontextu je publikováno v katalogu výstavy: PETIŠKOVÁ, Tereza. Československý socialistický realismus 1948-1958. Praha: Gallery, 2002.

spojeny s typologicky blízkými významnými celky, jež dříve tvořily samostatné sbírkové fondy – numismatika s faleristikou a filatelie s pohlednicemi. Ostatní nové sbírkové fondy respektují členění užívané již v původních muzeích.

Vzhledem k opravdu velkému počtu sbírkových předmětů bude mít každý z deseti sbírkových fondů vlastní řadu inventárních čísel (každý fond má přidělenou jednopísmennou zkratku). Předěje se tak nesrovnalostem s neobsazenými čísly při přidělování číselných řad jedné sbírky více kurátorům a navíc se bude možné okamžitě zorientovat v předmětech právě podle inventárních čísel. Jednotlivé sbírkové fondy musely být již nyní co nejpodrobněji rozděleny do významných celků, především kvůli vytvoření struktury Sbírky v počítačovém systému DEMUS,

účely MKG a MVIL (modely strojů a zařízení, makety husitských zbraní, relikty expozičních panelů, soubory výstavních panelů apod.).²¹ Sbírkový fond Numismatika a faleristika obsahuje státní, vojenské, spolkové, rezortní i zahraniční řády a vyznamenání, včetně kolekcí vyznamenání z osobních fondů Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Julia Fučíka, Gusty Fučíkové ad. Dále zahrnuje pamětní a příležitostné medaile včetně autorských návrhů, mince, papírová platidla včetně nouzových, plakety a rozsáhlý soubor odznaků. Sbírkový fond Filatelie a pohlednice obsahuje české i zahraniční poštovní známky a pohlednice (místopisné, žánrové a jejich soubory). Sbírkový fond Knihy je výběrem publikací se specifickou historickou hodnotou (např. první vydání Komunistického manifestu z února 1848 nebo dedikované, případně signované publikace z muzeí a z osobních fondů významných osobností – např. soubor z původní knihovny Julia a Gusty Fučíkových včetně českých a cizojazyčných vydání knih Julia Fučíka). Sbírkový fond Fotografie a audiovizuální média materiálově obsahuje skleněné a analogové negativy, fotografické pozitivy, fotoalba, diapozitivy, 16mm a 35mm filmy (hrané, dokumentární, vzdělávací a instruktážní), videokazety, DVD, dále fonotéku zahrnující gramofonové desky, magnetofonové pásky, kazety, CD nahrávky. Stejně jako celá Sběrka i tento fond mapuje československé politické, sociální i kulturní dějiny včetně mezinárodních souvislostí.

Zpracováváním Sběrky se v současnosti na celý úvazek zabývají dvě kurátorky a jeden archivář. Jedna kurátorka spravuje rozsáhlý specializovaný fond Fotografie a audiovizuální média. Dalších 8 fondů má na starosti druhá kurátorka, které při zpracovávání evidence pomáhají dva externisté na celkem 0,7 úvazku. Fond Knihy a knihovnu ke Sběrce má na Oddělení novodobých českých dějin na starosti, v rámci svého stávajícího pracovního úvazku, jedna z kurátorek Sběrky Oddělení novodobých českých dějin. Díky aktivitě kurátorek jsou do katalogizace knih a práce se Sběrkou zapojováni i dobrovolníci. Evidence knih v Knihovně Národ-

ního muzea probíhá v rámci personálního zajištění provozu jejího depozitáře.

V současnosti je muzejní část Sběrky ve stádiu zpracovávání – je prováděno třídění, čištění, ukládání a především vytváření evidence 2. stupně. V archivním fondu probíhá třídění do celků a již podrobné zpracovávání chronologické řady drobných tisků. V obou částech knihovny budou jednotlivé svazky zaevidovány do knihovního systému Verbis. Rešerše a výpůjčky na výstavy jsou v muzejním fondu i archivu realizovány obdobným způsobem jako u již zpracovaných sbírek, jen se jedná o výrazně časově náročnější práci. Badatelský servis je zajištěn na základě domluvy.

Závěr

Zásadním předpokladem zachování jedné z hlavních hodnot Sběrky Muzea dělnického hnutí je udržení její celistvosti. Při zpracovávání Sběrky třemi odděleními Národního muzea je jejich úzká spolupráce a propojení vytvářených evidencí nezbytným základem pro zajištění její vypovídací hodnoty. Právě souvislosti a rozmanitost tematicky cíleně komponovaných celků tohoto muzejního dědictví – od fotodokumentace přes písemné prameny až po trojrozměrné předměty, jsou

Obr. 12: Depozitář kovových plastik v průběhu třídění předmětů. Foto: autorka, 2017.

20 Výběr z kolekce politických plakátů je publikován např. v: AULICH, James a SYLVESTROVÁ, Marta. *Political posters in Central and Eastern Europe 1945-1995: signs of the times*. 1st pub. Manchester: Manchester University Press, 1999.

21 Makety husitských zbraní z expozice MKG byly k vidění na výstavě Národního muzea *Druhý život husitství*, konané od 13. 5. 2016 do 26. 3. 2017 v Národním památníku na Vítkově.

zásadním potenciálem, který může Sběrka nabídnout pro budoucí výzkum i prezentaci československých dějin.

Nemohu si odpustit přání dostatku energie kurátorkám a archivářům Sběrky, pracovníkům knihovny, externím spolupracovníkům i vedení Národního muzea, protože zpracování takto rozsáhlé Sběrky je týmová práce a neobejde se bez dlouhodobé podpory.

Děkuji všem, kteří se zapojili do procesu převzetí Sběrky, a těm, kteří se mnou trpělivě konzultovali strukturu nového členění sbírkových fondů a text příspěvku, dále kolegům z Oddělení péče o sbírky a Oddělení správy depozitářů Tereziín za nekonečnou podporu při práci se sbírkou, a také ředitelce Muzea dělnického hnutí o. p. s. Libuši Eliášové, bez jejichž podrobných znalostí Sběrky by její zpracování bylo výrazně obtížnější.

Použité zdroje

25 let Muzea Klementa Gottwalda. Praha: Muzeum Klementa Gottwalda, 1979.

BRABEC, Václav. 5 let Muzea Klementa Gottwalda. Praha: Muzeum Klementa Gottwalda, 1959.

BROŽ, Miroslav a PEREMSKÝ, Milan. *Muzeum Vladimíra Iljiče Lenina v Praze – historie a současnost*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988.

FUKSA, Ivan. Němí svědci květnových bojů na pražských barikádách. *Muzeum3000* [online]. 5. 5. 2015 [cit. 31. 8. 2017]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/clanek/nemí-svedci-kvetnovych-boju-na-prazskych-barikadach>.

JEŽEK, Alexandr a PEREMSKÝ, Milan. *Muzeum Vladimíra Iljiče Lenina v Praze*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, 1976.

MAJTENYI, David. Španělská občanská válka (1936–1939) v dokumentech Archivu Národního muzea. *Časopis Národního muzea, Řada historická*, 2016, roč. 185, č. 3–4, s. 3–18.

Muzeum Klementa Gottwalda. Tematické okruhy sbírkotvorné činnosti Muzea Klementa Gottwalda v oblasti dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a dějin Komunistické strany Československa. Praha, nedatováno.

Muzeum Klementa Gottwalda v Praze. Expozice dějin revolučního dělnického hnutí a Komunistické strany Československa – průvodce. Praha: Panorama, 1982.

PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948–1958*. Praha: Gallery, 2002.

PODHAJSKÝ, František A. (ed.). *Julek Fučík – věčně živý!*. 1. vyd. Brno: Host, 2010.

PUBAL, Václav. *Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR*. Praha: Národní muzeum, 1973. Muzejní práce Národního muzea v Praze; sv. 15.

SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepisce: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. *České dějiny*; sv. 2.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Sorela v Československu. Umění socialistického realismu jako kulturněhistorické téma. Art & antiques: váš průvodce světem umění*. Praha: Feive, 2012, č. 7+8.

Paperless Archaeology on Castrum Novum

Klára Paclíková, Michal Preusz

Paperless Archaeology on Castrum Novum

Abstract: *Modern technology affects the development of the humanities, including the most traditional of the disciplines such as classical archaeology. We are looking for an answer to the question of whether high-tech could completely replace the basic tools without which we would not even imagine archaeology. Could pencil and paper completely disappear from the trench? We tested the principles regarding paperless archaeology on the exemplary research of the deserted Castrum Novum Roman Colony located in central Italy. The colony was founded in the 3rd century BC and disappeared in the 5th century AD. The discovery of the city occurred in the 18th century when the Pope decided to support the first excavations. Especially unique findings of sculptures became a feature of the Vatican Museums. After that the city was again forgotten. Only in the second half of the 20th century, have we managed to re-locate Castrum Novum. This resulted in the need for modern systematic archaeological research. Currently an extraordinary collaboration is bringing interesting discoveries and new perspectives for the Italian, the French and the Czech archaeologists.*

Keywords: *Paperless archaeology, classical archaeology, Castrum Novum, Roman Colony, Santa Marinella*

Introduction

Archaeologists commonly use relational databases, laptops, digital photography and 3D-modelling techniques, etc. The term “paperless archaeology” expresses archaeological field workflow that connects these tools to mobile tablet computers to produce clear, comprehensive and long-term accessible documentation.¹ It was born from a need for efficient digital data management that corresponds to the “need-for-speed” required by different factors. Some of them could be institutional pressures in combination with the increasing impact of development, salvage archaeology, permit limitations and political instability in archaeologically significant regions. One pioneer of Paperless Archaeology is the American archaeologist Steve J.R. Ellis. He started to practice it during his research in Pompeii in Italy in 2010.² Another systematic research that implements tablet computers in its documentation is Davidson College’s Athienou Archaeological Pro-

ject, which has been excavating on Cyprus since 1990.³ These researchers have long-term experience with the application of modern, especially mobile, technologies to archaeological documentation and they offer good examples of the utilisation of paperless methodology. From a methodological point of view, important publications emanate from Maurizio Forte and Thomas Levy. These entities responded to the recent intensification of the use of digital methods in archaeological research by introducing the concept of “cyber archaeology”.⁴ They defined four interrelated components of process: i.e. acquisition, curation, analysis and dissemination. More recently, Christopher Roosevelt and his team operating at the Kaymakçı Archaeological Project suggested the integration of additional new digital tools. This team itself developed an innovative system of a paperless workflow that improves the quality of the recording and the interactions between the excavator and the material culture.⁵

archeologie

1 AVERETT, Erin. W., GORDON, Jody M., COUNTS, Derek, B. et al. Mobilizing the Past for a Digital Future: The Potential of Digital Archaeology. Grand Forks, 2016.

2 ELLIS, Steve J. R. Are We Ready for New (Digital) Ways to Record Archaeological Fieldwork? A Case Study from Pompeii. In: AVERETT, Erin. W., GORDON, Jody M., COUNTS, Derek. B. eds. Mobilizing the Past for a Digital Future: The Potential of Digital Archaeology. Grand Forks 2016, pp. 51–75.

3 TOUMAZOU, Michael K., KAR-DULIAS, Nick P. and COUNTS, Derek B. Crossroads and Boundaries: The Archaeology of Past and Present in the Malloura Valley, Cyprus. Boston 2011.

4 FORTE, Maurizio: Introduction to Cyber-Archaeology. In: FORTE, Maurizio et al. Cyber-Archaeology. Oxford: British Archaeological Reports International Series 2177, 2010, pp. 9–14; LEVY, Thomas E. From the Guest Editor. Near Eastern Archaeology, September 2014, vol. 77, no. 3, pp. 187–191.

Dott.ssa Klára Paclíková

Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen - Department of Archaeology
klara.paclikova@gmail.com

Mgr. et Mgr. Michal Preusz, Ph.D.

Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen - Department of Archaeology
preusz@kar.zcu.cz

Paperless Archaeology in regard to Castrum Novum

The Castrum Novum archaeological site is located 64.4 km from Via Aurelia in the municipality of Santa Marinella, in central Italy (Fig. 1). This Roman colony was founded in the 3rd century BC at the location that was the original Etruscan settlement. The reasons for and the exact period of its abandonment are so far unknown. The available archaeological evidence confirms that the settlement disappeared during the 5th century AD.⁶ The site became the object of archaeological research during the second half of the eighteenth century. Pope Pius VI financed the research of valuable artefacts that were intended to increase the collections of the Vatican Museums. Some of them have comprised a part of the collections up till now. After various stages of rescue excavations that alternated with the activities of illegal treasure hunters during the last century, systematic research returned to this site in 2010. Currently research is being conducted by Flavio Enei from Museo del mare e della navigazione antica. It involves researchers from Italy, France, the Czech Republic and also university students and volunteers, especially

the Gruppo Archaeologico del territorio Cerite. The systematic work results are published each year not only in scientific articles, but also in the journal "Castrum Novum. Storia ed Archaeologia di una colonia romana nel territorio di Santa Marinella".

In September 2015 the methods of paperless archaeology were tested. This case study describes the advantages and the disadvantages of the usage of the iPad combined with other applications during the archaeological research directly in the field.

The methodology of the examination

The research was conducted in zone D / sectors I, II and III and in zone B (Fig. 2).⁷

The method was tested in the field (in zone D, sector II; zone B) and in the museum laboratory and at the base camp. Regularly team members circulated between the workplaces. All the team members worked together at the base camp. The team that was involved in the testing consisted of students, researchers and volunteers. The age representation can be

5 ROOSEVELT, Christopher H. et al. *Excavation is Destruction Digitization: Advances in Archaeological Practice*. *Journal of Field Archaeology*, 2015, vol. 40, n. p. 325–346.

6 ENEI, Flavio et al. *Castrum Novum. Storia e archeologia di una colonia romana nel territorio di Santa Marinella*. Quaderno 1. Santa Marinella, 2011.

7 ENEI, Flavio, et al. *Castrum Novum (Santa Marinella, prov. de Rome)* [online]. *Chronique des activités archéologiques de l'École française de Rome [En ligne]*, Italie centrale, mis en ligne le 24 juin 2015, consulté le 24 novembre, November 2016 [visited 11/07/2017]. Available online: <http://cefr.revues.org/1364>.

Fig. 1: The location of the Castrum Novum Site in Lazio, Italy. Author: Klára Paclíková; Esri data source, HERE.

divided into three groups: 20-25 years old (4 persons), 25-30 (3 persons) and over 50 years of age (3 persons). Every participating member had previous experience with different brands of smartphones and tablets. Basic familiarisation with chosen equipment preceded the testing.

The field workers worked with one iPad Air Wi-Fi 16G, one Jot Pro stylus and a 3G-modem Wi-Fi ONDA PN51T using TIM, the local operator's connection. The Mediacom M-PBS78L power bank was utilised as an energy source. The standard applications for the iPad did not correspond to the needs of the research. We therefore

added the following applications: the File Maker Go client for the File Maker database. This is one of the relation database solutions that is available on the market. Sara Nardi Combeccure, the leader of the French team, created the database sheets for iDraw graphic application which, together with the Pages, were used for drawing the archaeological situation. iDraw is a graphic application for creating vector graphics and for working with vectors, which lead through the locations that are referred to as the control points or the nodes. Each of these points has a definite position on the x- and the

Fig. 2: A planimetry of the site. Author: Flavio Enei. In 2015 this research was conducted in zones D and B.

y-axes of the work-plane and thereby determines the direction of the path. Every path has various attributes, including such values as stroke colour, shape, curve, thickness and fill.⁸ The vectors graphics, contrary to the bitmaps graphics, enable exporting images in different resolutions or qualities. The Pages programme functions as a word processor for the creating of documents. This makes it possible to write texts and also to add images and tables. The communication between field sectors and the laboratory was via such applications for on-line communication as Skype. Due to the limited memory of the device it became necessary to use the ex-

ternal cloud storage. We chose Google Disc, which is freely accessible to the users of Gmail and has sufficient capacity for our case study. In the case of larger excavations or long-term activities it would be necessary to choose a more sophisticated storage-place with a larger capacity. Laboratory workers used one notebook with the Microsoft Windows 7 operating system and Microsoft Office 2013 without Internet because of the absence of an available connection. At the base camp, the team worked with the equipment that has been described above and with another notebook also operating with Microsoft Windows 7.

Tab. 1: Tested activities.

Database record	
Used software/hardware:	File Maker
Tested action:	Researched objects were recorded directly at the site in the File Maker client database via File Maker Go. Photographic documentation, the GPS position and the description were added.
Disadvantage:	The price
Advantage:	Immediate registration and the assignment of the identification, an illustrative photo and the GPS localisation facilitate the orientation. Data are ready prepared for the statistics and for other work. There is immediate access available to all the data, with the possibility of the personalisation of the database and also of its interface.
Web and product information:	https://www.filemaker.com/cz/
Planimetry creation	
Used software/ hardware:	iDraw, Stylus
Tested action:	The ground-plan of the site was continuously plotted using the Jot Pro stylus and the iDraw graphics programme. This programme offers a choice of backgrounds (e.g. using graph paper) and also enables drawing to scale. The stratigraphy layer corresponds to one layer of the document. The site boundary has been set as the template for all of the individual layers. Once the illustration was completed, we exported it to JPG and uploaded it to the File Maker database.
Disadvantage:	The necessity for prowess in the use of the application.
Advantage:	A uniform style that is independent of handwriting and the rapid export of outputs in a variety of different formats.
Web and product information:	http://www.indeeo.com/ ; http://www.adonit.net/jot/pro/
Drawing of findings	
Used software/ hardware:	iDraw, Stylus
Tested action:	Individual findings were plotted using this programme. Their sketches and photos together with their GPS coordinates have been uploaded to the database.
Disadvantage:	The necessity for prowess in the use of the application.
Advantage:	A uniform style that is independent of handwriting and the rapid export of outputs in a variety of different formats.
Web and product information:	http://www.indeeo.com/ ; http://www.adonit.net/jot/pro/

8 KAUFMAN, Arie. *Rendering, Visualization and Rasterization Hardware*. New York, 1993.

Vectorisation of hand-drawn layouts	
Used software/ hardware:	iDraw, Stylus
Tested action:	In this programme the floor plans and the other drawings were redrawn for being associated with the new digital records.
Disadvantage:	The necessity for prowess in the use of the application.
Advantage:	A uniform style that is independent of handwriting, easy manipulation of data, the rapid creation of outputs and sharing data with colleagues. Easy viewing of all the already existing layouts.
Web and product information:	http://www.indeeo.com/ ; http://www.adonit.net/jot/pro/

Documentary photography	
Used software/ hardware:	iPad camera
Tested action:	Illustrative images of lower quality were taken during the excavation, which helps to document the individual phases of the research findings and their exact position.
Disadvantage:	A low image quality
Advantage:	The immediate assignment of photos to the objects that are included in the database and the quick sharing or connection to the site diary.
Web and product information:	https://www.apple.com/

Writing notes	
Used software/ hardware:	Pages; File Maker Go
Tested action:	Notes mapping the excavation process and the actual number of samples, with a description of the archaeological situations, etc. were also recorded during the course of the research.
Disadvantage:	None
Advantage:	Rapid export and sharing
Web and product information:	http://www.apple.com/mac/pages/ ; https://www.filemaker.com/cz/

GPS location	
Used software/ hardware:	GPS
Tested action:	Localisation of objects and artefacts, capturing GPS information on the photos facilitates information sorting.
Disadvantage:	Inaccuracy
Advantage:	Facilitating information sorting
Web and product information:	https://www.apple.com/

Communication	
Used software/ hardware:	Skype
Tested action:	Organisation and coordination of the working groups
Disadvantage:	None
Advantage:	Available and free communication between colleagues working at distant sites
Web and product information:	https://web.skype.com/

Examined activities

The following table (tab. 1) describes the tested steps of the documentations, tested

actions, the software (mobile applications) and the hardware utilised and the conclusions obtained.

The first task involved the digitisation of the documents from previous years of research and making them available online. For this purpose cloud storage was used, thereby enabling browsing through the records and their expansion to include the new state of the research. We access the File Maker database via the File Maker Go client that was interconnected via the File Maker server. With this combination, it was possible to work with the database using both iPad and the computers simultaneously.

All the findings were drawn on the site plan. The overlay of the site was created in a graphics programme that enables working with vectors as has already been said above. iDraw enables the selection of the background, e.g. graph paper, and drawing to scale. iDraw in combination with the passive Jot Pro stylus that does not require batteries enable the worker to feel natural. In this manner the traditional pen, paper and the ruler are replaced. However, the considerable prowess and the worker's experience with the programme are needed to ensure that the drawing is accurate. With the capability of immediately being able to export outputs, data could be categorised continuously in a database or shared with colleagues. The application also enables drawing the sketches directly onto photographs or in downloaded photogrammetric plans, which greatly simplifies both the description and the interpretation of the archaeological situations.

We also took photos that included the GPS coordinates in the metadata before picking out the individual findings. Thanks to georeferencing it is possible to identify and to relocate findings even in the event that the item in question has lost its labelling. At the end of the day, all the data were uploaded to cloud storage and updated.

Evaluation methods

The team members alternated with each task and recorded the evaluation of their performance. For every tested action, 10 rat-

ings from 1 (worst) to 10 (best) were obtained. The sum of the ratings was expressed as a percentage of the level of the user's positive attitude (tab. 2). The second manner of evaluation was a statement of the advantages and the disadvantages of every action tested. Their relative ratio is expressed in fig. 3. The evaluation of the positives and the negatives was provided at the conclusion of the test period during the joint discussion of all the team members.

Discussion

The involvement of electronic devices in documenting concurrently with traditional tools were tested. The biggest obstacle was represented by the acquisition of skills with the device, although all of the members of the team had previous experience with smart devices. For example, the first task – i.e. drawing – lasted considerably longer than it would to experienced archaeologists using paper and pencil. After gaining the necessary skills, the times shortened. Archaeologists who were using traditional drawing had to invest more time in digitising the drawings for the research report and their publication. They found this additional time useful for reflection and interpretation of the not-so-clear archaeological situations. The members of the team rated the "Creation of planimetry" and the "Drawing of findings" under 70% from the maximum of 100%. It was significantly more easy to vectorise the sketches from the previous seasons (100%). The possibility to add notes to the photos of the situations that are being currently examined helped us in regard to the overall interpretation, which was confirmed by the 100% rating that was received. Photographs taken by iPad had limited quality. For this reasons the rating is 88%. Testing was carried out in a location in which there was no problem with the Internet connection, as is evidenced by the 100% rating of the communication. The GPS location was specifically precise only in the cases of large open spaces and there were errors made during surveying on a small scale. For this reason it received a minimal rating (40%).

Tab. 2: The percentage expression of the level of the user's positive attitude to the application of modern tools to the actions tested.

Tested action	Final rating
Database record	100 %
Planimetry creation	63 %
Drawing of findings	69 %
Vectorization of hand-drawn layouts	95 %
Documentary photography	88 %
Writing notes	100 %
GPS location	40 %
Communication	100 %

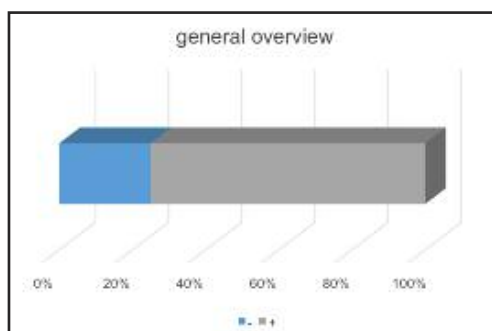
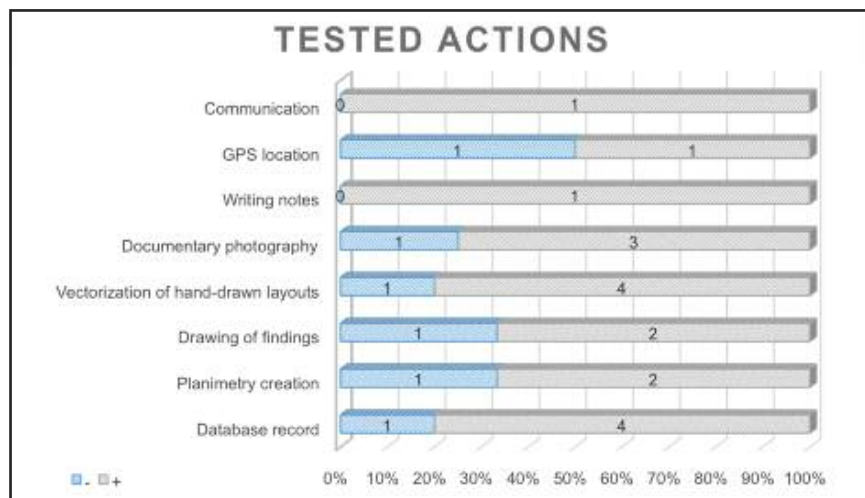

Fig. 4: The percentage expression of both the negative and the positive impact of the application of iPad in regard to archaeological documentation; general overview.

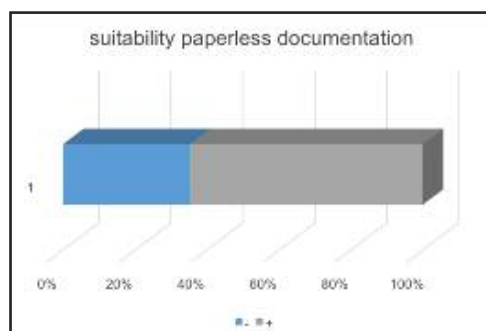

Fig. 5: The perceptual expression of suitability of paperless documentation in regard to archaeological documentation. Based on the steps that were examined during the excavation of Castrum Novum in Italy.

Fig. 3: The percentage expression of both the negative and the positive impact of the application of iPad in regard to archaeological documentation; single steps.

Disadvantage	Advantage
The purchase price for the equipment	Automatic data backup to the external storage
The necessary experience	Long battery life
The purchase prices for the applications	Speeding up the documentation processing
The need for an Internet connection	Clarity
The poor visibility of the screen in sunlight	Access to all the documentation in regard to research
Low resistance against dust and moisture	Communications between far distant sectors
	The readability of any notes
	The clarity of the drawings
	Suitable for long-term research and also for one-time events
	Access to data from different devices in different locations
	Space-saving for the archiving of documents

Tab. 3: A summary of the advantages and the disadvantages of using iPads in regard to archaeological documentation.

Fig. 6: The vectorisation of the handmade planimetry of the site (author: Flavio Enei). An example of the process that is carried out in IDraw. The superposition of the layer with the original planimetry and the vectorised layer (author: Klára Paclíková).

Additionally, we found it difficult to read the screen in direct sunlight. This could easily be resolved by shading, however. The device itself looks quite fragile in archaeological environment. Therefore, it was necessary to pay attention to such factors as dust, moisture and potential mechanical damage. Since our data was backed up continuously, breaking the device would not constitute a significant problem.

There was a certain degree of antipathy to devices which emanated mainly from the traditionally minded colleagues. On the contrary, colleagues with previous experi-

ence approached them favourably. Fig. 3 and fig. 4 show both the negative and the positive impacts of the application of iPad in regard to archaeological documentation.

Conclusion

After four weeks of the intensive testing of the instruments mentioned above, their benefit for scientific work is patently evident (Fig. 5 and Tab. 3). After familiarisation, the device becomes an invaluable tool, especially during the post-excavation phases. Continuous digital documentation shortens the time needed for creating outputs for both the publications and the research reports. We have found this solution suitable for large-scale systematic surveys over many years and also for smaller one-time events that require rapid implementation and even more rapid processing. On the other hand, it is necessary to take in consideration the high costs of the equipment and its fragility. On the other hand a researcher practising with digital tools could become “de-skilled” and lose his/her corresponding intellectual

Fig. 7: An example of the documentary photo taken using iPad, whereas IDraw software enabled making various notes. In this instance notes about the positions of the taken samples and about the division of the layer into individual sections. Author: Klára Paclíková.

understanding. The cognitive freedom of a blank page of a paper notebook is in opposition to the rigidly organised database fields.⁹

Acknowledgement

The examination of the paperless methods on Castrum Novum was applied during The School of Interdisciplinary Studies that was organised by Klára Paclíková and Michal Preusz. The School was financed by IP 2015 of the University of South Bohemia in České Budějovice.

This contribution represents a partial result of the project of the Student grant competition at the University of West Bohemia in Pilsen SGS-2017-003 "Archaeology of the evolution and changes of the seascape in the area of Santa Marinella (Lazio, Italy)".

Bibliography

AVERETT, Erin. W., GORDON, Jody M., COUNTS, Derek, B. et al. *Mobilizing the Past for a Digital Future: The Potential of Digital Archaeology*. Grand Forks, 2016.

ELLIS, Steve J. R. Are We Ready for New (Digital) Ways to Record Archaeological Fieldwork? A Case Study from Pompeii. In: AVERETT, Erin. W., GORDON, Jody M., COUNTS, Derek. B. eds. *Mobilizing the Past for a Digital Future: The*

Potential of Digital Archaeology. Grand Forks 2016, p. 51–75.

ENEI, Flavio, et al. *Castrum Novum (Santa Marinella, prov. de Rome)* [online]. Chronique des activités archéologiques de l'École française de Rome [En ligne], Italie centrale, mis en ligne le 24 juin 2015, consulté le 24 novembre, November 2016 [visited 11/07/2017]. Available online: <http://cefr.revues.org/1364>.

ENEI, Flavio et al. *Castrum Novum. Storia e archeologia di una colonia romana nel territorio di Santa Marinella*. Quaderno 1. Santa Marinella 2011.

FORTE, Maurizio. Introduction to Cyber-Archaeology. In: FORTE, Maurizio et al. *Cyber-Archaeology*. Oxford: British Archaeological Reports International Series 2177, 2010, p. 9–14.

KAUFMAN, Arie. *Rendering, Visualization and Rasterization Hardware*. New York, 1993.

LEVY, Thomas E. From the Guest Editor. *Near Eastern Archaeology*, September 2014, vol. 77, no. 3, p. 187–191.

ROOSEVELT, Christopher H. et al. Excavation is Destruction Digitization: Advances in Archaeological Practice. *Journal of Field Archaeology*, 2015, vol. 40, n. p. 325–346.

TOUMAZOU, Michael K., KARDULIAS, Nick P. and COUNTS, Derek B. *Crossroads and Boundaries: The Archaeology of Past and Present in the Malloura Valley, Cyprus*. Boston, 2011.

⁹ ELLIS, Steve J. R. Are We Ready for New (Digital) Ways to Record Archaeological Fieldwork? A Case Study from Pompeii. In: AVERETT, Erin. W., GORDON, Jody M., COUNTS, Derek. B. eds. *Mobilizing the Past for a Digital Future: The Potential of Digital Archaeology*. Grand Forks 2016, p. 51–75.

Sociální sítě v činnosti Židovského muzea v Praze

Jiří Tejkal

muzea
a komunikace

The Part Played by Social Networks in the Activities of the Jewish Museum in Prague

Abstract: *The paper summarises the basic ways of working with social networks that are used by the Jewish Museum in Prague. It describes experiences with such networks as Facebook, YouTube, Instagram and Twitter, while special attention is also paid to the TripAdvisor Review Portal. Using specific examples, it assesses the benefits and the limitations that this way of communicating with the public provides.*

Keywords: *The Jewish Museum in Prague, social networks, Facebook, YouTube, Instagram, Twitter, TripAdvisor, communication*

Sociální sítě v muzeu

Existence a správa sociálních sítí je v současné době pro muzeum nezbytnou součástí komunikace s veřejností. Umožňují totiž nejen zvýšit povědomí o muzeu, jeho činnosti a aktuálním dění, ale v neposlední řadě také rozšiřují možnosti oslovení potenciálních návštěvníků. Na druhou stranu ale přináší jistá specifika, ať už ve formě nároků na sledování moderních technologií, tak z hlediska správy. Následující text má upozornit na úskalí sociálních sítí a praxi jejich využití v rámci Židovského muzea v Praze.

Na začátku by si instituce měla definovat otázky spojené se sociálními sítěmi: za jakým účelem je obsah na dané sociální síti vytvořen? (příp. komu je určen) a kdo se o ni bude starat?

Nejrozšířenější sociální síť je Facebook, ale v souhrnu jsou jich stovky. Definovat si to, proč se na dané síti konkrétní instituce vyskytuje, je jedním z klíčových bodů. Při analýze se může například ukázat, že muzeum nedokáže vyprodukovat dostatečné množství obsahu, aby byl profil na sociální síti zajímavý pro sledování. S tím je spojená i druhá otázka – zda je možné v rámci stávající personální situace v muzeu sociální sítě důstojně využívat a naplňovat jejich potenciál.

Web

Základním předpokladem pro rozvoj sociálních sítí jsou fungující webové

stránky. Jedná se o jedinou platformu, kterou můžeme mít zcela pod kontrolou a nepodléhá schvalování externím subjektem.

Moderní webové prezentace by měly být programovány nejen pro PC a notebooky, ale také smartphony a tablety. Webové stránky Židovského muzea v Praze (www.jewishmuseum.cz) byly spuštěny v lednu 2015 a jsou nadále průběžně vylepšovány – obsahují mimo jiné kalendář a e-shop. Praxe ukazuje, že aktualizace a vylepšování obsahu zabere čas v řádu hodin týdně.

Dalším důležitým aspektem webových stránek je rozhodnutí o jejich jazykové specifikaci – velmi užitečný může být nástroj Google Analytics, který dokáže poměrně detailně analyzovat strukturu návštěvníků stránek.

Z hlediska použití sociálních sítí platí stránky Židovského muzea v Praze za základní informační kanál a jsou vždy nějakým způsobem spojeny.

Facebook

Hlavní sociální síť, kterou používáme, je Facebook¹. Je tomu tak pro jeho velkou rozšířenost, ale také pro četné možnosti, které nabízí. Objevují se zde v zásadě všechny aktuality, týkající se muzea upozornění na blížící se kulturní pořady, součástí jsou fotogalerie i videa. Hlavní obsah muzejního Facebooku tvoří kulturní akce, kterých se jen v říjnu 2017 v pražské

¹ Facebooková stránka ŽMP je dostupná na odkazu <https://www.facebook.com/zidovskemuzeumvpraze/>.

a brněnské pobočce Oddělení pro vzdělávání a kulturu uskutečnilo 14.

V rámci Facebooku, který je prakticky denně aktualizován, je možno též posílat do muzea zprávy a dotazy, dohledávat uplynulé události a přehrávat propagační videa. V současnosti má profil muzea přes 4500 fanoušků a tento počet stále stoupá.

V poslední době dochází také k posílení role Facebooku jako nositele reklamního sdělení, neboť toto médium umožňuje velmi detailně určit, komu se reklama bude zobrazovat. Velmi populární byl například příspěvek propagující muzejní Společnost přátel, jehož zveřejnění se pozitivně odrazilo v navýšení počtu jejích členů. Na druhou stranu je ale nutné dodat, že reklama nefunguje vždy ideálně a její použití je nutno brát s rozmyslem.

Pozitivem Facebooku je možnost získat bezprostřední ohlas uživatelů nebo zpřesnit předané informace. Rozporuplnou skutečností zůstává přidávání komentářů pod příspěvky, neboť v minulosti se vyskytly i případy hrubého osočování.

YouTube

ŽMP je dále zastoupeno na síti YouTube², která umožňuje přehrávání videí. Obsah muzejního profilu zde lze rozdělit do dvou částí. V té první je možno podívat se na deset propagačních videí představujících muzejní expozice a též dvacetiminutový dokument o muzeu z roku 2011. Druhou částí jsou videozáznamy z diskuzí s pamětníky, které vznikly v rámci cyklu *Naše 20. století*.

U této sítě, více než u které jiné, si palčivě uvědomujeme obtížnost dodávání nového obsahu. Nechceme se pouštět do amatérsky vypadajících videí a na profesionální záznam například kulturních pořadů mnohdy nejsou prostředky.

Twitter, Instagram

Zatímco dvě výše uvedené sítě jsou zaměřené více na českého příjemce, v případě sítí Twitter³ a Instagram⁴ se ŽMP obrací spíše k mezinárodnímu publiku.

Twitter je síť umožňující sdílení informací v rámci omezeného počtu znaků. Používáme ji zejména pro informování o aktuálním dění v muzeu, obsahem jsou krátká sdělení doprovázená fotografiemi. Instagram je síť určená pro sdílení obrázků, které jsou doprovázeny krátkými popisky. V současné době na ní muzeum komunikuje s více než 500 uživateli. V rámci této sítě lze sdílet i videa.

TripAdvisor

TripAdvisor⁵ je největším recenzním portálem cestovního ruchu na světě. V jeho rámci lze hodnotit památky (ale i restaurace či hotely) na škále hvězdiček a k hodnocení též připsat recenzi. Profily muzea na tomto portálu vznikaly průběžně na základě vyjádření a aktivity návštěvníků již v minulosti. Celkem se ustálilo šest profilů: zvlášť k jednotlivým synagogám ve správě muzea, ke Starému židovskému hřbitovu a též pro muzeum jako celek. Počátkem roku 2015 jsme vstoupili v jednání s centrální společností v Londýně, která po delším ověřování přiznala právo vystupovat ŽMP u těchto profilů jako správci památek, a tedy i odpovídat na recenze.

Celkem bylo zatím zaznamenáno na 7000 recenzí a na každou z nich včetně případně kritických vyjádření jsme odpověděli. Stěžejní podíl při tom patřil dobrovolníkům, kterým za jejich práci patří velký dík. ŽMP obdrželo od společnosti TripAdvisor řadu ocenění, například Certifikát výjimečnosti, který získávají pouze organizace, které dostávají od cestovatelů z celého světa dlouhodobě vynikající recenze.

Uvádíme příklad z praxe, jak vypadá negativní recenze (takových je minimum) a naše odpověď. Konverzace probíhá primárně v angličtině, systém TripAdvisor umožňuje automatický překlad, není proto problém reagovat i na recenze v jiných jazycích.

Recenze uživatele Benny G⁶

Nejdříve jsme navštívili (muzeum) v pět odpoledne a již bylo zavřeno, další den

2 Muzejní profil - Jewish Museum in Prague (Židovské muzeum v Praze) - na sociální síti YouTube je dostupný na odkazu <https://www.youtube.com/channel/UCZrtwb3aubXq0new6Rz7FzQ>.

3 Účet ŽMP (Jewish Museum Prague@JewishMuseumPRG) na sociální síti Twitter je dostupný na odkazu <https://twitter.com/JewishMuseumPRG?lang=cs>.

4 Účet ŽMP na Instagramu (jewishmuseum-prague) je dostupný na odkazu <https://www.instagram.com/jewishmuseum-prague/>.

5 Profil ŽMP na TripAdvisor je dostupný na odkazu https://www.tripadvisor.cz/Attraction_Review-g274707-d276146-Reviews-Jewish_Museum_in_Prague-Prague_Bohemia.html.

6 Recenze je dostupná na https://www.tripadvisor.cz/ShowUserReviews-g274707-d275221-r485117245-Old_Jewish_Cemetery-Prague_Bohemia.html.

jsme byli svou návštěvou také zklamáni. Vstupenka na hřbitov byla velmi drahá, (muzeum) nutí zakoupit balíček za 330 Kč (13 EUR) za malou oblast a nudná místa okolo. Když jsem se ptal paní pokladní, jestli je možné jít jen na hřbitov, byla velmi nepříjemná a křičela, že se samostatné vstupenky tohoto typu neprodávají. Poté jsme šli k Vltavě a zakoupili okružní plavbu lodí za pouhých 11 EUR. Je to tedy na vás... máme úctu židovské komunitě, ale byli jsme z toho tolik zklamáni...

Odpověď Židovského muzea v Praze

Židovské muzeum v Praze je soustavou více objektů a míst a nabízí vstupenku pro všechny najednou, včetně Starého židovského hřbitova.

Děkujeme za recenzi, neustále pracujeme na zkvalitnění našich služeb. Každé nevhodné či nepřátelské chování našich zaměstnanců je porušením našich vnitřních předpisů. Rádi bychom se vám omluvili za nevhodné chování kolegyně na pokladně a uvítáme konkrétní popis událostí, abychom jim mohli do budoucna zabránit. Obraťte se prosím na adresu jiri.tejkal@jewishmuseum.cz. Děkuji za Vaše pochopení.

Profily se umísťují na předních místech oblíbenosti v hlasování návštěvníků, například Španělská synagoga je na devátém místě. Profily muzea patří též na TripAdvisoru k nejvíce recenzovaným památkám, které nejčastěji odpovídají návštěvníkům. Takto otevřený přístup při-

spívá k hodnověrnosti muzea a nápravě možných chyb. Pro muzeum je cennou zpětnou vazbou jeho činnosti a už v minulosti vedla ke konkrétním nápravným opatřením.

Závěr

Správa sociálních sítí muzea přináší mnohá specifika: nutnost výstižně se vyjádřit na malém prostoru, rychle reagovat na dotazy a v neposlední řadě přidávat obsah i mimo běžnou pracovní dobu a pracovní dny. Užívání sociálních sítí a pochopení jejich možností představují pro ŽMP jako moderní muzeum i do budoucna velkou výzvu; jsou nezbytnou službou pro návštěvníky a důležitou součástí vlastní prezentace.

Použité zdroje

- <https://www.facebook.com/zidovske-muzeumvpaze/>
- <https://www.youtube.com/channel/UCZrtwb3aubXq0new6Rz7FzQ>
- <https://twitter.com/JewishMuseum-PRG?lang=cs>
- <https://www.instagram.com/jewishmuseum-prague/>
- https://www.tripadvisor.cz/Attraction_Review-g274707-d276146-Reviews-Jewish_Museum_in_Prague-Prague_Bohemia.html
- https://www.tripadvisor.cz/ShowUserReviews-g274707-d275221-r485117245-Old_Jewish_Cemetery-Prague_Bohemia.html

Zpráva z konference Discovering Collections, Discovering Communities v Manchesteru

Kristýna Radostová

Discovering Collections, Discovering Communities Conference Report

Abstract: *The main theme of the DCDC conference, held in November 2017 in Manchester, was understanding the value of culture and collections and the difference they make to visitors who participate in cultural programmes. Many international projects presented at the conference demonstrated why the arts and culture matter and served as an inspiration to all of the attendees.*

Keywords: *conference, the value of culture, engaging projects*

Studie o problematice evaluace kulturní hodnoty se až do nedávné doby věnovaly převážně ekonomickým dopadům kultury. V zájmu kulturních institucí je ale vyvinout takovou metodologii, která by dokázala postihnout a změřit i širší společenské dopady a přínosy sbírkových fondů, kterými disponují, i činností, kterými oslovují veřejnost. Právě tímto tématem se zabývala i konfe-

rence s názvem *Discovering Collections, Discovering Communities* (DCDC) pořádaná organizacemi National Archives a Research Libraries UK, která proběhla ve dnech 27.–30. listopadu 2017 v Manchesteru. Hlavním tématem konference byly způsoby dokazování kulturní hodnoty, přínosu kultury a sbírek pro společnost a hledání nových perspektiv v této oblasti na příkladu mnoha inspirativních

semináře
a konference

Obr. 1: Interaktivní prvek poznávání pachů zákopů v Imperial War Museum North.

Mgr. Kristýna
Radostová, M.A.
Národní muzeum – Centrum
pro prezentaci kulturního
dědictví
kristyna_radostova@nm.cz

Obr. 2: Výhled z Whitworth Art Gallery po rozsáhlé rekonstrukci z roku 2015.

projektů od muzejních pracovníků a akademiků nejen z Velké Británie.

Nejdůležitější body konference shrnul v úvodním proslovu prof. Geoffrey Crossick, který působí na řadě britských univerzit a je členem dozorčí rady pro Courtauld Institute a Horniman Museum v Londýně. Crossick vycházel ze svého nejaktuálnějšího tříletého výzkumu z let 2014–2017 s názvem *Understanding the Value of Arts & Culture. Cultural Value Project*, zadaného Radou pro výzkum v umění a humanitních vědách The Arts and Humanities Research Council (AHRC). Diskutovány byly metody, jak vypočítáváme a prokazujeme kulturní hodnotu. Tyto způsoby jsou v širokém měřítku přizpůsobeny především tomu, aby dokázaly obhájit granty a finanční prostředky, které daná instituce každý rok na svou činnost získává. To má za následek, že se při dokládání kulturní hodnoty soustředíme pouze na kvantitativně vypočitatelné

aspekty a opomíjíme další její podstatné části jako například zážitek jednotlivce a nejnověji podle Crossicka i schopnost reflexe, kterou si jedinec na základě participace v kultuře rozvíjí.

S důrazem na tyto kvalitativní aspekty bylo na konferenci dále představeno široké spektrum projektů, jejichž cílem bylo inspirovat účastníky i sdílet praktické zkušenosti. Prezentována byla mimo jiné nová dynamická webová aplikace vyvíjená na univerzitě v Melbourne, která mapuje a vizualizuje „měkkou sílu“ (soft power) muzeí chápanou jako sílu stimulovat turismus, investice a mezinárodní příležitosti pro růst a rozvoj komunit. Přednáška o neziskové organizaci Wikimedia UK poukázala na pozitiva spolupráce institucí kulturního dědictví s dobročinnými organizacemi a na možnosti zahájit interakce s novým publikem díky platformám, které veřejně sdílí informace a znalosti, tak jako Wikipedia, Wikidata a další.

Dále byla diskutována role kulturních organizací v ochraně a prezentaci sbírek ze zemí ohrožených válečným nebo politickým konfliktem, odporem nebo odsunem obyvatelstva. Přednášející z British Library představili projekt digitalizace ohrožených a příliš křehkých textů *The Endangered Archives Programme*, v rámci kterého již podpořili 300 projektů v 90 zemích po celém světě. Také odborníci z knihovny Trinity College v Dublinu demonstrovali, jak se jim v rámci svého projektu *Changed Utterly* podařilo zvýšit povědomí veřejnosti o historických událostech a jejich významu v kultuře. Pracovníci z Tate poukázali na to, jak důležité je zpřístupňovat archivní materiály široké veřejnosti. Úniková hra s názvem *Night at the Library*, kterou zorganizovala knihovna University of London, ukázala, jak lze návštěvníka kulturních institucí zapojit hravou formou do výzkumu. National Museum Wales představilo novou aplikaci, z části hru a z části formu meditace, s názvem *Traces*.

Další panel přednášek představil projekty, v rámci kterých mohli návštěvníci na základě archivních materiálů nahlédnout do života vybraných menšinových skupin.

Queer City: Recreating the 1930s Caravan Club rekonstruoval londýnskou klubovou queer scénu mezi roky 1918–1967. Další představený projekt *Testifying to the Truth* si kladl za cíl přeložit a digitalizovat výpovědi svědků holocaustu a Museum of Liverpool v rámci svého projektu *History of Place* zaznamenávalo historii postižení za posledních 800 let.

Závěrem

Mezinárodní konference představují pro muzejní pracovníky otevřenou platformu a výbornou příležitost k navázání kontaktů, semknutí se, k nekonvenčnímu uvažování za hranicemi svých specializací a ke sdílení pozitivních i negativních zkušeností z celé řady projektů, které často slouží jako inspirace.

Cílem konference DCDC bylo podnítit nová partnerství mezi účastníky a přítomnými organizacemi, a posílit tak nejen společenské dopady jedinečných sbírek, které kulturní instituce spravují. Metodologie, kterou používáme ke sběru, měření a dokazování kulturní hodnoty, si v posledních letech získává stále větší pozornost a spolu s ní roste i důraz na zážitek jedince a komunit. Schopnost demonstrovat proč, jak a pro koho jsou kultura a kulturní dědictví významné, nebyla, především v současném politickém a ekonomickém klimatu, snad nikdy důležitější.

Za doporučení stojí i návštěva Manchesteru, kde se konference v roce 2017 konala již popáté. Město vybudované na těžkém

průmyslu průmyslové revoluce si od roku 2002, kdy se zde odehrály hry *Commonwealth*, postupně upevňuje svou pozici jako světové centrum kultury a umění s institucemi jako *People's History Museum*, *The Whitworth Art Gallery*, *univerzitní Manchester Museum*, *Imperial War Museum North*, *John Rylands Library*, nebo *Manchester Art Gallery*.

Obr. 3: Živé rostliny ve výstavě Mehreen Murtaza v Manchester Art Gallery.

Muzea a mezinárodní publikum

Pavla Mikešová

Museums and Their International Audiences

Abstract: *The National Museum, the Centre for Presenting Cultural Heritage in cooperation with the Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures, held on the 24th and the 25th October 2017 a specialised seminar entitled “Museums and Their International Audiences” focusing on the work of the museum staff with foreigners who are living in the Czech Republic and foreign visitors. The seminar presented innovative projects from the environments of museums and galleries that present the culture and the history of foreigners and national minorities who are living in the Czech Republic, it dealt with the role of museums in the field of integration of foreigners and with possibilities of cooperation with the non-profit sector in this area. On the second day of the seminar a specific intercultural skills training was held.*

Keywords: *seminar, conference, foreign visitors, integration of foreigners, museums, galleries*

Na úvod je nutné zmínit, že téma integrace cizinců a práce se zahraničním publikem není v českých muzeích zatím dostatečně reflektováno. Samozřejmě celá řada českých muzeí usiluje o zpřístupnění svých objektů i zahraničním návštěvníkům. Realizují se projekty, které prezentují kulturu, tradice a historii jiných kultur, případně se věnují národnostním menšinám v ČR. Celkově ale v oboru muzejnictví chybí komplexnější řešení této problematiky, proto se Centrum pro prezentaci kulturního dědictví rozhodlo podpořit výměnu zkušeností muzejních odborníků z této oblasti a realizovat seminář, který by přispěl k výměně zkušeností a poznatků odborných pracovníků muzeí.

Seminář¹ byl určen především odborným pracovníkům muzeí a galerií z oblasti práce s veřejností, edukace, ale i kurátorům a dalším pracovníkům, kteří se věnují tvorbě výstav. Vítání byli také pracovníci neziskových organizací věnujících se migraci a integraci cizinců, kteří mají v této oblasti více zkušeností a mohli tak seminář obohatit o celou řadu praktických připomínek. Seminář byl otevřen i pracovníkům dalších pamětových či vzdělávacích institucí, účastnit se ho mohli i studenti muzeologie a příbuzných oborů.

Hlavním cílem semináře bylo představení možností komunikace a prezentace kul-

tury a historie příslušníků jiných kultur českým návštěvníkům a opačně možnosti prezentace české historie a kultury cizincům žijícím v ČR, národnostním menšinám i zahraničním návštěvníkům prostřednictvím výstav, přednášek, kulturně vzdělávacích akcí a jiných doprovodných programů. Dále se seminář věnoval roli muzeí v oblasti integrace cizinců v ČR a projektům posilující vzájemnou interakci a poznávání české společnosti a příslušníků jiných kultur, národností a etnik v oblasti kultury.

První den semináře proběhl formou prezentace 13 odborných příspěvků. Zastoupení zde měly jak muzejní a galerijní instituce, tak neziskové organizace a různé kulturní instituty, tedy ideální podmínky pro širší diskuzi. Na úvod semináře představilo Národní muzeum, konkrétně Náprstkovo muzeum a Národopisné muzeum, své aktivity na poli prezentace národnostních menšin žijících v ČR, mezinárodní výstavní projekty včetně doprovodných programů. Za Národní muzeum vystoupila také kurátorka z oddělení novodobých českých dějin, která jako jediná z přednášejících přispěla k tématu z pohledu sbírkotvorné činnosti a popsala způsob dokumentace pro- a protiuprchlických demonstrací na českých náměstích. Právě popsané metody práce, získané materiály a předměty mohou být v budoucnu

¹ Projekt byl připraven na základě výzvy MK ČR týkající se Usnesení vlády ČR ze dne 18. ledna 2016 č. 26 o aktualizované Koncepci integrace cizinců – Ve vzájemném respektu a o Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016.

Mgr. Bc. Pavla Mikešová
Národní muzeum – Centrum
pro prezentaci kulturního
dědictví
pavla_mikesova@nm.cz

využity při muzejní prezentaci této problematiky. Během dopoledního bloku pak zazněl také příspěvek, který představil výstupy z konference *Kreativně k integraci*, konané v Národní galerii v Praze. Příspěvek se dále věnoval možnostem spolupráce kulturních institucí a neziskových organizací působících v oblasti migrace a integrace. Na toto téma částečně navázal příspěvek o doprovodných programech k výstavě *Strach z neznámého* v Kunsthalle Bratislava. Právě tento projekt ukázal, jak úspěšná může být spolupráce mezi muzei a neziskovými organizacemi. Na semináři se prezentovaly i některé kulturní instituty a organizace věnující se menšinám žijícím v ČR (Dům národnostních menšin, Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, Goethe-Institut). V této kategorii byl přednesen velmi inspirativní příspěvek ředitele Goethe institutu, který se kromě historie a činnosti Goethe institutu zamýšlel nad kulturní výměnou a dialogem mezi kulturními institucemi a nad prezentací národních kultur ovlivněných procesem migrace (obr. 1). Seminář byl obohacen také prezentací Židovského muzea v Pra-

ze (nejnavštěvovanější muzeum v roce 2016 v Praze) a jeho přístupu k českému a zahraničnímu návštěvníkovi. Více informací o programu a výstupech semináře je k dispozici na oborovém informačním portálu eMuseum.²

Druhý den semináře se konal čtyřhodinový workshop specifických interkulturních dovedností organizovaný Poradnou pro integraci připravený speciálně pro muzejní pracovníky z celé České republiky s ohledem na muzejní a galerijní prostředí (obr. 2). Náplň kurzu byla tematicky velmi pestrá. Kurzu se zúčastnilo 20 odborných muzejních pracovníků

Obr. 1: Příspěvek na téma Goethova metoda: Zprostředkování národní kultury jako mezinárodní dialog – Dr. Berthold Franke, ředitel Goethe-Institutu.

Obr. 2: Workshop specifických interkulturních dovedností. Foto: Jiří Vaněk.

² Dostupné z: <http://emuseum.cz/muzeologie-a-metodika/sborniky-konferenci/vystupy-ze-seminare-muzea-a-mezinarodni-publikum>.

věnujících se především oblasti muzejní edukace a práce s veřejností. Tato skupina se také nejčastěji setkává se zahraničními návštěvníky. Workshop obsahoval kromě teorie interkulturní komunikace i specifika komunikace vybraných zemí, jejichž občané jsou častými návštěvníky muzeí, a celou řadu praktických příkladů a práci ve skupinách, která účastníkům pomohla se s probíranými tématy podrobněji seznámit. Kapacita kurzu byla pro veliký zájem rychle naplněna. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli pro opakování stejného kurzu 12. prosince a zvažujeme i další opakování v roce 2018.

Hlavním přínosem kurzu na základě zpětné vazby účastníků byla velmi aktivní výměna zkušeností z oboru mezi samotnými účastníky. Ukázalo se, že realizace některých aktivit na podporu komunikace se zahraničními návštěvníky se může obejít i bez speciálních rozpočtů. Někdy stačí například jen efektivněji využít již stávající komunikační kanály muzejních institucí. Zahraničním návštěvníkům, i těm, kteří neznají ani jeden z jazyků konkrétních webových stránek, mohou například pomoci jasně a srozumitelně strukturo-

vané informace na webových stránkách s využitím piktogramů, obrázků a mapových podkladů, jak si mohli účastníci sami ověřit při skupinové práci. Kolegové z galerijního prostředí zase mají bohaté zkušenosti z lektorování skupin zahraničních (dětských) návštěvníků, kdy lektor a účastníci programu hovoří odlišným mateřským jazykem. V těchto situacích se pozitivně osvědčilo využívání stejného způsobu komunikace jako při práci s neslyšícími návštěvníky. Podobných praktických příkladů zazněla na semináři celá řada a v českém prostředí neexistuje dostatek odborných či metodických materiálů, které by toto téma dostatečně zohledňovaly. Proto jsme se rozhodli ve spolupráci s Poradnou pro integraci vydat metodický materiál *Komunikace se zahraničními návštěvníky. Praktická příručka pro pracovníky muzeí* (pracovní název), který bude veřejně přístupný v online podobě na oborovém informačním portálu eMuzeum.

Na následujících stránkách Vám přinášíme dva články, které vznikly na základě příspěvků prezentovaných v rámci semináře *Muzea a mezinárodní publikum*.

Galerie jako otevřený prostor. Spolupráce edukačního oddělení Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem

Lucie Haškovcová, Markéta Slachová Goldová, Kateřina Prokopová

Gallery as an Open Space. The Collaboration of the Educational Department of Prague City Gallery with a Foreign Audience

Abstract: *Prague City Gallery, one of the major Czech cultural institutions, organises exhibitions, educational events and other accompanying programmes that are designed not only for Czech but also for foreign audiences. The purpose of this article is to introduce its activities and its openness towards foreign-language visitors - tourists, schools and students from other countries. It is not only its exhibition and the gallery's operation that count with guests from abroad, but also the organisation of the exhibitions and the service provided for the visitors and the promotion. The interesting topics mentioned in the article include direct communication with these visitors and their integration and active involvement in the educational events. The focus of the text is on drawing inspirational and interesting examples from practice. Other activities of Prague City Gallery that are referred to in the article include cooperation with foreign countries, especially in regard to exhibitions and other similar projects. In conclusion, the development possibilities, the potential, the plans and the other visions concerning further positive development in this area are described.*

Keywords: *Prague City Gallery, education, foreign audience, accompanying programmes*

Z hlediska historického i současného kontextu je důležité nejprve v úvodu stručně představit Galerii hlavního města Prahy, její zaměření, sbírky, činnost a objekty. Instituce byla založena v roce 1963, spravuje ji Magistrát hlavního města Prahy. Zaměřuje se na moderní a současné české umění, především tedy na umění 20. a 21. století. Tvoří ji aktuálně 7 hlavních budov s výstavními prostory a dále depozitáře i další administrativní prostory. Galerie hlavního města Prahy disponuje rozsáhlými sbírkami kresby, malby, fotografie a grafiky, v současné době je celkový počet přibližně 16 000 artefaktů. V její správě se nachází i soubor veřejné plastiky, aktuálně se jedná přibližně o 400 soch (z toho je cca 200 umístěných v exteriéru). Součástí sbírek jsou

i díla a pozůstalost secesně-symbolistního Františka Bílka a také cyklus dvaceti velkoformátových obrazů, zachycujících dějiny a mytologii Slovanů, od Alfonse Muchy s názvem Slovanská epopej. Hlavními odbornými činnostmi galerie je péče o sbírky, výstavní činnost a realizace vzdělávacích aktivit a dalších doprovodných akcí. Galerie má cca 60 zaměstnanců a 7 oddělení. Odborné, restaurátorské a edukační oddělení tvoří odbornou sekci. Oddělení správy objektů, ekonomické, výstavní a propagační oddělení je součástí ekonomicko-provozní sekce.

V souvislosti s velkou návštěvností galerie zahraničními návštěvníky je důležité představit i konkrétní objekty, jejich dostupnost a polohu. Instituce spravuje turisticky velmi atraktivní a zároveň architektonicky

Mgr. Lucie Haškovcová
Galerie hlavního města Prahy
lucie.haskovcova@ghmp.cz

Mgr. Markéta Slachová Goldová
Galerie hlavního města Prahy
marketa.slachova@ghmp.cz

Mgr. Kateřina Prokopová
Galerie hlavního města Prahy
katerina.prokopova@ghmp.cz

hodnotné budovy, především v centru Prahy (Praha 1, Praha 6, Praha 7), nejvíce jich je v blízkosti Staroměstského náměstí. Mezi objekty GHMP patří výborně dostupný gotický Dům U Kamenného zvonu na Staroměstském náměstí, reprezentativní a prostorné výstavní sály ve druhém patře funkcionalistické Městské knihovny na Mariánském náměstí, barokně-rokokový Colloredo-Mansfeldský palác u Karlova mostu, funkcionalistický Dům fotografie v Revoluční ulici, barokní Trojský zámek s rozlehlou zahradou situovaný v Praze 7, secesně-symbolistická Bílkova vila na Hradčanech a Bílkův dům v Chýnově u Tábora v jižních Čechách.

Pro vzdělávací aktivity, především pro workshopy, výtvarné dílny, ale i pro odborné přednášky nebo semináře, a to právě i pro zahraniční návštěvníky, využívá edukační oddělení tři hlavní edukační pracoviště: edukační centrum v Colloredo-Mansfeldském paláci, eko-ateliér v Trojském zámku, čítárnu a studovnu odborné literatury a časopisů v Bílkově vile. Programy probíhající v těchto pracovištích jsou určené všem věkovým kategoriím, školám i široké veřejnosti včetně návštěvníků ze zahraničí.

Edukační centrum je vhodné zázemí i k realizaci kreativních workshopů s výraznými přesahy do oblasti nových médií, filmu a divadla (experimentální fotografické techniky, animovaný film, užitá grafika, světelný design, kostýmní tvorba, intermedialní tvorba, street art). Vybavení ateliéru umožňuje experimentovat s množstvím technik z různých oblastí výtvarného umění (kresba, malba, grafika, fotografie, prostorová, intermedialní, akční i konceptuální tvorba apod.), prostor funguje jako kreativní výtvarná laboratoř.

Prostor eko-ateliéru v oranžerii Trojského zámku je unikátem v rámci celé Prahy. Obdobným pracovištěm nedisponuje ani Botanická zahrada hl. m. Prahy. Tento sezónní kreativní prostor slouží k realizaci edukačních programů nového rozměru se zaměřením na environmentální a ekologický kontext ve vztahu k umění. Ateliér splňuje podmínku bezbariérovosti, a proto je ideální také pro aktivity určené znevý-

hodněným a handicapovaným (např. vozíčkářům, nevidomým návštěvníkům ad.) i pro maminky s kočárky. Zároveň jde o relaxační zónu, kterou mohou návštěvníci využít k oddychu v turisticky rušné části Prahy. Realizují se zde nejrůznější techniky a principy založené na zpracování přírodních materiálů (většinou i přímo ze zdejší zahrady), které umožňují přiblížit principy recyklace (výroba ručního papíru, práce s keramickou hlínou, textilní tvorba, haptické a akustické aktivity, výroba objektů z přírodních materiálů, land-art, aranžování květin atd.). Prostor je využíván i k mimořádným projektům (Dny otevřených dveří, Víkend otevřených zahrad, Trojské vinobraní).

Prostory v Bílkově vile, v ateliéru Františka Bílka i ve zdejší čítárně a studovně, jsou vzhledem k zaměření expozice ideální pro realizaci mezioborových přesahů směrem k literatuře a textu. V nabídce je několik tematických okruhů – kromě již zmíněných přesahů k literatuře (formální i obsahová práce s textem, písmo a knižní tvorba) jde o další okruhy, jako jsou umělecké směry (secese, symbolismus, expresionismus, dekadence), veřejná plastika, architektura, užité umění. Součástí workshopů jsou literárně-jazykové hry s texty, tvorba experimentálního textu, hry s písмовými šablonami inspirované fontem Františka Bílka, interpretace názvů, navrhování knižních obálek a experimentálních knih, ex-libris a ilustrací, dramatizace soch (živé sochy), kresby detailů a symbolů. Prezenční čítárna a studovna odborné literatury a časopisů se zaměřením na výtvarné umění je do Bílkovy vily umístěná od r. 2016. V letech 1998–2016 byla situovaná v Domě U Zlatého prstenu, který je od r. 2016 ve správě Muzea hl. m. Prahy. Čítárna nabízí zájemcům uměnovědnou literaturu, rozsáhlé spektrum dvojjazyčných (ČJ+AJ) katalogů k výstavám GHMP i časopisů o výtvarném umění, designu a architektuře. Přimo v čítárně se nachází přes 1 400 titulů, celkově je však čtenářům k dispozici cca 5 800 knižních publikací, které jsou umístěny v externím skladu. Část fondu čítárny je věnovaná osobnosti Františka Bílka. Protože nejdůležitější a zároveň nejobemnější

součástí čítárny jsou katalogy z výstav hlavního města Prahy, které jsou většinou dvojjazyčné, je čítárna ideálním prostorem i pro zahraniční návštěvníky a studenty na stážích v České republice.

Tým edukačního oddělení tvoří 3 edukátorky (absolventky výtvarné pedagogiky a dalších oborů – bohemistika, dějiny umění, malba, textilní tvorba), 1 knihovnice a cca 10 externích lektorů s různými odbornými specializacemi, především na jazyky – angličtinu, němčinu, francouzštinu, ale i na skupiny znevýhodněných návštěvníků a seniorů nebo se zaměřením na veřejnou plastiku. Edukační oddělení koncipuje, organizuje a realizuje mnoho typů edukačních aktivit. Jedná se o interaktivní prohlídky pro školy a skupiny, workshopy pro rodiny s dětmi, ateliéry pro dospělé a seniory, výtvarné dílny pro děti s rodiči na mateřské a rodičovské dovolené, výtvarný kroužek pro všechny věkové kategorie, přednášky, procházky a odborné komentáře k sochám ve veřejném prostoru, kurátorské, autorské a lektorské prohlídky, akce pro znevýhodněné, workshopy s umělci, přednášky, diskuse, debaty, mimořádné akce (performance, tanec, film), workshopy ve spolupráci s institucemi, zájezdy (obr. 1). Mnoho z těchto aktivit je vhodných i pro zahraniční návštěvníky – mohou se například zapojit do otevřených víkendových workshopů nebo si objednat prohlídku v cizím jazyce, spojenou případně s výtvarnou akcí.

Zahraniční návštěvníci jsou pro Galerii hlavního města Prahy velmi významnou cílovou skupinou. Celkovou strukturu návštěvníků v GHMP tvoří všechny typy škol (mateřské školy, základní školy, základní umělecké školy, gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště, vyšší odborné školy, vysoké školy + zahraniční školy), rodiny s dětmi, nejmenší děti s rodiči na mateřské a rodičovské dovolené, dospělí, senioři, znevýhodnění a zahraniční návštěvníci. Právě hosté ze zahraničí mají velký podíl na celkové návštěvnosti. Mezi ně lze zahrnout individuální turisty i skupinové zájezdy, zahraniční školy a studenty (v rámci návštěv výstav, exkurzí a stáží) a také hosty

v rámci spolupráce se zahraničními institucemi a projekty. Hlavními důvody zájmu o návštěvy Galerie hlavního města Prahy zahraničními návštěvníky jsou především turisticky velmi atraktivní objekty v centru Prahy, kvalitní a zajímavé výstavy, možnost poznat moderní a současné české umění 19. a 20. století prostřednictvím prezentací stěžejních českých autorů, směrů a skupin v rámci monografických i skupinových výstav.

Galerie hlavního města Prahy se snaží být maximálně vstřícnou institucí směrem k zahraničním návštěvníkům v rámci výstavního a galerijního provozu i edukace. K běžným standardům Galerie hlavního města Prahy patří dvojjazyčný servis (ČJ + AJ): popisky v expozicích, texty ve výstavách, doprovodné materiály, propagační materiály, orientační systém, tiskové zprávy, webové stránky, katalogy z výstav – čítárna, tištěné brožury a „průvodci“ – i ve více jazycích (např. Slovanská epopej, Trojský zámek, Colloredo-Mansfeldský palác a další objekty i výstavy).

Důležitým tématem je i komunikace se zahraničními návštěvníky a jejich integrace – zapojení do vzdělávacích i tvořivých a výtvarných aktivit. Interní edukátorky zvládají komunikaci v angličtině, na kterou je v galerii zároveň případně k dispozici i několik externích lektorů. Jak již bylo naznačeno, kromě specialistů pro realizaci prohlídek v angličtině, jsou v týmu externistů i lektori se zaměřením na němčinu nebo francouzštinu. Některé cizojazyčné skupiny si objednávají prohlídky v češtině a mají k dispozici vlastní tlumočnický

Obr. 1: Sobotní výtvarný workshop v GHMP pro veřejnost, foto Lucie Haškovcová.

Obr. 2: Interaktivní prohlídka s workshopem v GHMP pro mateřskou školu, foto Lucie Haškovcová.

z češtiny do dalších jazyků - například do japonštiny (v rámci prohlídek Slovánské epopeje s velkým zájmem japonských turistů), italštiny, španělštiny, ukrajinštiny, případně ruštiny. Nejběžnějším a základním způsobem pro přiblížení výstavy zahraničním návštěvníkům je využití tištěných průvodců a brožur v různých jazycích.

Nejlépe fungujícími formáty akcí pro efektivní komunikaci jsou workshopy, dílny a další výtvarné akce. Do většiny těchto akcí se totiž mohou zahraniční návštěvníci snadno zapojit. Tím, že jde především o praktické akce, a díky tomu, že umění je mezinárodní (univerzální) jazyk, lze díky vhodnému inspirativnímu příkladu, vzoru nebo ukázce snadno porozumět náplni workshopu a připojit se aktivně k akci vlastní tvorbou. Protože se galerie (na rozdíl od muzeí, knihoven a podobně) zabývají především vizuálními aspekty, je komunikace v tomto ohledu snadnější. V rámci těchto akcí se tedy cizojazyční návštěvníci spontánně zapojují, dochází k přirozené integraci. Verbální komunikace v tomto případě tedy není nezbytně nutná – supluje ji komunikace prostřednictvím galerijní animace a interpretace výtvarného díla. Galerii navštěvuje čím dál více školních skupin a tříd s některými dětmi, které se teprve učí česky (například děti zahraničních diplomatů a podnikatelů v ČR), často se jedná o mateřské školy (obr. 2). Výtvarné umění je pro ně ideální způsob, jak se aktivně zapojit do kolektivu a komunikovat. Jde mnohdy i o přirozenou motivaci k týmové spolupráci.

Edukační oddělení Galerie hlavního města Prahy má už mnoho zajímavých a inspirativních příkladů dobré praxe. Jde například o návštěvy dětí z Ukrajiny. Již čtyřikrát se konal v České republice pobyt ukrajinských dětí, které přišly o rodiče při rusko-ukrajinském konfliktu. Galerii navštívili 2x v zimním období – před pravoslavnými Vánocemi a 2x v létě v době letních prázdnin. Pro děti je vždy připraven celodenní program – interaktivní prohlídka výstavy a speciální workshop. Děti mají možnost se podívat do nových prostor, seznámit se s českým uměním a vyzkoušet si práci se zajímavým inspirativním materiálem. Akce se konají ve spolupráci s Ukrajinsko-Evropskou perspektivou a UA portálem. Konalo se i čtení ukrajinských pohádek přímo jejich autorem Sashko Lirnykem. Velmi přínosnou akcí byla také beseda s ukrajinskými vojáky, bývalými aktivními účastníky rusko-ukrajinského konfliktu.

Výraznou skupinou v rámci zahraničních návštěvníků jsou i školy a studenti. V prvním případě jde o zahraniční školy, které navštíví Prahu v rámci výletu a spojí ho s exkurzí v galerii. Vyhledávají především atraktivní objekty a výstavy v centru Prahy. Největší zájem byl zaznamenán na výstavě Slovánská epopej. V druhém případě se jedná o české školy, kde studují zahraniční studenti. Několikrát ročně Galerii hlavního města Prahy navštěvují zahraniční studenti Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy, kteří se jazykově připravují a vybavují na vysokoškolské studium v ČR. Programy edukačního oddělení pravidelně využívají také studenti z Anglo-Americké univerzity, a to v rámci předmětu dějiny umění. Nabídku vyhledávají i bilingvní školy jako Francouzské lyceum (ZŠ), Riverside School (ZŠ), Monty (MŠ).

Existují i případy, kdy galerii navštívili přímo zahraniční pedagogové v rámci odborné exkurze. Jednalo se například o vysokoškolské učitele oborů s uměleckým zaměřením z Technické univerzity Ankara (Turecko), o pedagogy a studenty pedagogiky z Univerzity Amsterdam (Holandsko), o vyučující a studenty architektury

z Národní univerzity Taiwan (v rámci návštěvy ČVUT). V roce 2007 v rámci projektu Campaign for Drawing navštívila Galerii hlavního města Prahy skupina pedagogů z různých evropských metropolí. Součástí jejich programu byla exkurze ve výtvarném ateliéru GHMP a podrobná prezentace edukačních aktivit. V roce 2017 se edukační oddělení GHMP zapojilo do mezinárodního projektu App Your School ve spolupráci s Evropskou rozvojovou agenturou za ČR. Do projektu se zapojili pedagogové z 8 zemí (Itálie, Finsko, Turecko, Litva, Polsko, Portugalsko, Řecko, Česká republika). Tématem bylo smysluplné využití nových médií v edukaci. Hlavním úkolem byla koncepce tzv. digitálních ateliérů, modelových šesti hodinových workshopů. Proběhlo pět denní odborné setkání v Bologni a bude se konat závěrečné setkání ve Varšavě. Nejdůležitějším výstupem projektu bude sborník – manuál (toolkit) pro školy a pedagogy s nejlepšími příklady digitálních ateliérů.

Velký potenciál a přínos mají i stáže zahraničních studentů. V roce 2006 a 2007 si v Galerii hlavního města Prahy splnila svojí stáž studentka umění z Univerzity Porto v Portugalsku. Stáž byla realizována ve spolupráci s Centrem pro současné umění (FCCA). Na začátku roku 2016 dokončila studijní stáž v GHMP absolventka Katedry intermédií a multimédií Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě v rámci projektu Erasmus+. Edukační oddělení plánuje tyto stáže ještě více rozvíjet.

Spousty zajímavých hostů a skupin projevilo velký zájem o prohlídky Slovanské epopeje – zajímavá byla například návštěva zaměstnanců Ministerstva kultury z Norska. Často se také konají prohlídky pro V. I. P. návštěvníky, proběhla například prohlídka Trojského zámku pro rodinu korejského velvyslance, prohlídka pro hosty mezinárodních lékařských a farmaceutických kongresů v Domě U Kamenného zvonu a podobně.

Významnou spoluprací z hlediska zahraničních návštěvníků a projektů je i dlouholetá kooperace Galerie hlavního města Prahy s Českými centry (obr. 3). V letech 2008–2013 probíhaly pravidelně jednou

měsíčně workshopy v Českém centru Praha (nyní v Galerii Českých center) – v rámci prezentací především zahraničního umění s návazností na Českou republiku. Workshopů se často účastnily i děti z rodin diplomatů a velvyslanců. Výstavy a případně i workshopy se konaly ve spolupráci s mnoha dalšími institucemi, velvyslanectvími, projekty nebo organizacemi (Česko-japonská společnost, Česko-korejská společnost, EXPO 2010 Šanghaj, Pražské Quadrienalle 2011, Jeden svět, LOH Londýn 2012, České centrum Tel Aviv, České centrum Tokio, České centrum Paříž, Design Institut MOME Maďarsko, ULUV Bratislava, Cepelia Polsko, Goethe-Institut Prag, Česko-německý fond budoucnosti, České centrum v Berlíně, Deutsch-Tschechische und -Slowakische Gesellschaft, Velvyslanectví Španělska v ČR, Instituto Cervantes Praha). Zajímavé byly i tři workshopy realizované edukátory GHMP v roce 2011 na Českém velvyslanectví v Moskvě pro děti českých diplomatů, diplomatů ze zemí Visegrádské čtyřky (Polsko, Slovensko, Maďarsko, Česko) a pro další děti ve zdejší české škole.

Edukační oddělení má i zkušenosti s národnostními a náboženskými menšinami. Jde například o děti romské národnosti, dále o žáky ze židovské školy a podobně. Galerii hlavního města Prahy v minulosti pravidelně navštěvoval Klub Domeček (Praha 7) pro děti ze sociálně slabších rodin (obr. 4). Nabídku galerie využívají i školy z lokalit, kde žije více sociálně znevýhodněných (například děti romské národnosti z Prahy 3 apod.). Několikrát

Obr. 3: Workshop GHMP ve spolupráci s Českými centry, foto Lucie Haškovcová.

Obr. 4: Workshop GHMP pro děti ze sociálně slabších rodin, foto Lucie Haškovcová.

proběhla spolupráce se vzdělávacím projektem Židovské obce v Praze - s tzv. Lauderdalevými školami.

Edukátorky se snaží neustále si rozšiřovat vědomosti o problematice práce se zahraničním publikem. Proto se účastní nejrůznějších konferencí a seminářů na toto téma (například seminář Muzea a mezinárodní publikum v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur, spo-

jený s certifikovaným kurzem interkulturních dovedností, pořádaným Poradnou pro integraci). V roce 2017 se všechny lektorky aktivně zapojily do významné Česko-německé konference na téma umělecké vzdělávání. Realizovaly exkluzivní doprovodný program spojený s prezentací edukačních aktivit GHMP. Tuto mezinárodní konferenci pořádaly tyto instituce: Goethe-institut, Národní ústav pro vzdělávání (NUV), Ministerstvo kultury České republiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Podstatou byla prezentace a komparace metod a přístupů uměleckého vzdělávání v České republice a v Německu.

Kromě vzdělávacích aktivit realizuje Galerie hlavního města Prahy i zajímavé výstavní projekty ve spolupráci se zahraničím – velké reprezentativní výstavy zahraničních autorů v Praze (Richard Deacon, Tim Burton, David Cronenberg, Eduard Steinerberg, Jean Delville apod.). Kromě toho podporuje a umožňuje výstavy a zápůjčky

Obr. 5: Interaktivní prohlídka pro školu ve spolupráci s Českými centry, foto Lucie Haškovcová.

děl českých autorů ze sbírek GHMP v zahraničí – prezentace českého umění (například Slovanská epopej v Japonsku, František Bílek v Číně a ve Francii, výstavy v Bruselu atd.).

Pokud jde o další rozvojové možnosti, plány a vize, k prioritám rozvoje spolupráce se zahraničním publikem patří především systematická spolupráce se zahraničními školami (prohlídky, exkurze, stáže) (obr. 5). Nutné je podrobné zpracování adresářů a zahájení cíleného a systematického rozesílání nabídky do zahraničních škol. Je důležité pravidelně a maximálně informovat o výstavách Galerie hlavního města Prahy i na sociálních sítích, a to nejen v češtině, ale právě i v an-

gličtině. Anglickou verzi webových stránek galerie je nutné rozšířit na stejnou verzi jako je v češtině. Veřejná plastika, hodnotné objekty a sbírky mají velký potenciál k jejich zpřístupňování a zprostředkování pro české děti žijící v zahraničí a navštěvující tamější české školy (v budoucnu by mohly být realizovány vzdělávací projekty ve spolupráci například s UNESCO nebo s Českými centry - prostřednictvím internetu, aplikací atd.). Přestože edukační oddělení se zahraničním publikem už poměrně intenzivně pracuje, je potenciál pro rozvoj spolupráce Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem stále velký.

Výstava v letohrádku Hvězda o emigraci z porevolučního Ruska a její možné přesahy

Jakub Hauser

The Exhibition at the Hvězda Summer Palace About Emigration From Post-Revolutionary Russia and its Possible Overlapping

Abstract: The first plan of the presentation within an extremely challenging seminar entitled “Museums and their international audiences” organised by the National Museum was a short presentation of the exhibition of the Museum of Czech Literature that has been dedicated to interwar emigration from the area of the former Czarist Russia to Czechoslovakia, a major exhibition organised this year in the premises of the Hvězda Summer Palace. The purpose of the paper was not only to contribute to the promotion of the exhibition, nor would that be a sufficiently good reason for the exhibition that was trilingual and therefore completely open to both the English and the Russian-speaking visitors. The presentation was supposed to feature the other goals of the exhibition, which aimed further than simply presenting a closed historical chapter.

Keywords: Museum of Czech Literature, Hvězda Summer Palace, emigration, exile, the exhibition entitled the “Experience of Exile”

Výstava *Zkušenost exilu*, jejíž relativní velkorysost (na poměry instituce) byla umožněna finanční podporou z prostředků programu NAKI II, vznikla ve spolupráci několika institucí, ve kterých výzkum tématu ruského, ukrajinského a běloruského exilu probíhá: Slovanského ústavu AV ČR, Slovanské knihovny Národní knihovny ČR, na přípravě se podílel Národní filmový archiv i Národní galerie. Výstava shromáždila materiály z dlouhé řady sbírkotvorných institucí, z mnoha archivů a soukromých sbírek.

Kromě horizontálního řezu tématem ve smyslu co nejširšího zachycení stopy, kterou zde zanechala ruská, ukrajinská a běloruská emigrace prakticky ve všech oborech lidské činnosti, nám šlo zejména o to ukázat, jaký byl postoj oficiálních představitelů mladé republiky, jejích institucí, ale i široké veřejnosti, v níž panovala alespoň do doby hospodářské krize široká shoda na nutnosti podat pomocnou ruku lidem prchajícím ze zemí rozvrácených revolučními událostmi a občanskou válkou.

Pro uvedení do kontextu si dovoluji pár slov k tématu výstavy: odhaduje se, že z území kolabujícího Ruského impéria

uprchlo v porevolučních letech a v letech občanské války až kolem dvou a půl milionu lidí – příslušníků všech společenských vrstev, mnoha národností a prakticky celého spektra politické orientace – od monarchistů přes konstituční demokraty po socialisty-revolucionáře či menševiky. Do Československa proudili emigranti z Ruska různými trasami: východní cestou přes Vladivostok spolu s československými legiemi, severní přes Pobaltí, Polsko, a jižní cestou po evakuaci „bílých“ armád z Krymu, přes Cařihrad a Balkán. Díky velmi příznivým podmínkám do ČSR přesídlilo na začátku dvacátých let z Cařihradu i ruské gymnázium se studenty i profesory či Ukrajinská svobodná univerzita z Vídně. Praha se díky československé pohostinnosti stala předním centrem ruského, ukrajinského a běloruského kulturního života a získala přízviska jako Ruský Oxford či Ruské Atény. Etablovala se mimo jiné i jako hlavní sídlo představitelů strany socialistů-revolucionářů, nejsilnější politické strany v době před Říjnovou revolucí.

Výstava je široce rozkročena mezi tématy každodennosti ruské a ukrajinské exilové

Mgr. Jakub Hauser
Památník národního
písemnictví
hauser@pamatnik-np.cz

komunity, odborníků v různých – humanitních, technických i přírodovědných oborech, výtvarného umění, literatury, paměťových institucí exilové komunity, až po oblast divadla a filmu. Podává tak obraz emigrace jako fenoménu spojeného zejména s představou kulturního obohacení, společenského přínosu, s představou toho, že investice do integrace emigrace se v meziválečném období mladému Československu dalece vyplatila a bohatě vrátila.

Původně jsme hledali způsob, jak vést paralelu k současné situaci či alespoň nějakým způsobem tematizovat současnou místní komunitu pocházející ze zemí bývalého Sovětského svazu a diskutovat téma současného exilu ze zemí bývalého Sovětského svazu. Všechny způsoby přímého odkazování mezi historií a současností se ale ukázaly jako příliš banální či násilné a v průběhu vytváření výstavy se utvrdilo její setrvání v historické rovině. Věříme, že toto rozhodnutí výstavě neubralo na obecnějším vyznění ve smyslu představení možného přístupu k fenoménu emigrace.

Předpokladem úspěšné integrace exulantů do československé společnosti byla mimo jiné i masivní finanční podpora, známá jako „Ruská pomocná akce“, bezprecedentní a v mezinárodním kontextu výjimečná podpora emigraci, která umožňovala příchodem dokončit vzdělání v rodném jazyce, pokračovat v profesních dráhách, byla zacílena i na potřebné z řad exulantů: děti, staré lidi a invalidy. Jaká byla motivace Československa, aby vyčleňovalo peníze ze státního rozpočtu na pomoc a integraci exulantům z Ruska? Kromě víry v brzký kolaps bolševické diktatury a v to, že se celý exil bude moct v nejbližších letech vrátit domů, aby přispěl k budování nových demokratických států na území bývalého carského impéria, to byla i snaha ukázat schopnost mladé republiky přes veškerou složitost budování nového státu podat pomocnou ruku druhým. Svoji roli hrála nepochybně i v té době ještě živá myšlenka slovanské sounáležitosti.

Výstava podle očekávání vzbudila velký zájem potomků meziválečných exulantů,

místních současných národnostních menšin i návštěvníků ze zemí, z jejichž území emigrace přicházela. Pro první jmenovanou skupinu představuje důležitou událost: hovoří o osudech původně úzce provázané komunity a pro mnohé návštěvníky představuje velmi osobní svědectví o okolnostech příchodu jejich rodičů či prarodičů do Československa, a tedy i svědectví o jejich vlastní identitě. Pro mnohé rodiny byla příležitostí přímo se podílet na vzniku výstavy a prezentovat archiválie vztahující se k osudům jejich předků.

Pro druhou jmenovanou skupinu návštěvníků – místní národnostní menšiny – je v mnohých případech také podstatná a dokázala – jak ukázaly reakce návštěvníků – prostřednictvím historických témat do určité míry snad i přispět k posílení identifikace s místním prostředím. Jako jeden z typických příkladů může posloužit fenomén tzv. pražské školy ukrajinských básníků: u nás relativně málo známých autorů, kteří ale patří ke kánonu ukrajinské literatury. Pro tuto skupinu diváků je výstava podstatná jako informace o tom, jak významná byla Praha pro kulturní identitu exilových komunit, pro uchování a formování zejména ukrajinské a běloruské identity. Některé exponáty mohly být dokonce vnímány jako vyjádření empatie i se složitou dnešní situací – například mapa Ukrajiny ze začátku dvacátých let pojatá jako politická karikatura – mapa, na níž je území země trháno na kusy okolními mocnostmi.

Ačkoli je výstava orientovaná i na vysloveně zahraniční publikum, diváckou základnu tvoří samozřejmě především místní diváci. Jedná se ale o výstavu, která se pokouší přispět k pozitivnímu posunu ve vnímání fenoménu migrace; resp. představit meziválečné Československo v tomto světle – jako místo, které bylo svého času přes složitou ekonomickou a společenskou situaci prvních poválečných let schopné nabídnout pomocnou ruku lidem prchajícím před občanskou válkou, ze země, v níž zkolabovaly prakticky veškeré existující společenské struktury.

Stálé expozice sklářských muzeí ve Frauenau a v Düsseldorfu

Alena Štěrbová

studentská
sekce

The Permanent Exhibitions at the Glass Museums in Both Frauenau and Düsseldorf

Abstract: *The article explores different approaches to displaying glass artefacts in permanent exhibitions, housed in museums of glass. It analyzes two collections in the Glasmuseum Fraueau and the Glasmuseum Hentrich in Düsseldorf. The exhibitions facilitate dialogues between the historical, cultural, sociopolitical and ethnographic realms. Developing trends in fine art presentation show that there is also innovative potential in displaying glass artefacts. The author examines different museological and curatorial approaches, also looking into technologies and crafts, as they are integral to the exhibition of glass.*

Keywords: *glass, museum, museology, museum studies, permanent exhibitions, Glasmuseum Fraueau, Glasmuseum Hentrich in Düsseldorf*

Předmětem diskuzí se v posledních letech častěji stává podoba stálých expozic v udržitelné a nadčasové formě, která by zároveň odpovídala současným požadavkům. Důraz je kladen na technická, formální i vizuální kritéria a zároveň na zábavní, interaktivní i edukativní charakter expozice. V těchto diskuzích jsou často neprávem opomíjeny stálé expozice užitého umění i designu.

Prezentace užitého umění, konkrétně sklářské tvorby, se často potýká s unifikovanou formou instalace. Je logické, že skleněný materiál ze své podstaty vyžaduje mimořádně kvalitní nasvícení a díky křehlosti musejů být artefakty často chráněny (např. umístěním do vitrín), což značně limituje možnosti prezentace. I přes podobná omezení je dle mého názoru možné navrhnout řešení odpovídající současné muzejní i výstavní praxi. Kritický potenciál a zhodnocování vlastní historie, kulturního dědictví se socio-politickými a etnografickými odkazy nejsou v kontextu stálých expozic sklářské tvorby standardem. Právě komplexní uchopení může výrazně usnadnit cestu k pochopení specifické a proměnlivé pozice skleněných artefaktů.

Prostřednictvím dvou výstavních institucí se specializací na sklářskou tvorbu bych ráda ilustrovala ojedinělé přístupy, které

je možno zaujímat k vystavování skla ve 21. století. Vzhledem k odlišnosti a velikosti Muzea skla ve Frauenau a Muzea skla Hentrich v Düsseldorfu není ambicí textu jejich vzájemná komparace. Obě muzea představují klasické i progresivní formy prezentace, které podporují důkladnou kontextualizaci sklářské tvorby. Stálé expozice Muzea skla ve Frauenau a Muzea skla Hentrich nepoukazují pouze na techniky či výtvarné a řemeslné kvality vystavených artefaktů, ale představují i celou řadu proměňujících se sociálních, kulturních a politických aspektů, které jsou se sklářskou výrobou bezesporu spjaty.

Muzeum skla ve Frauenau

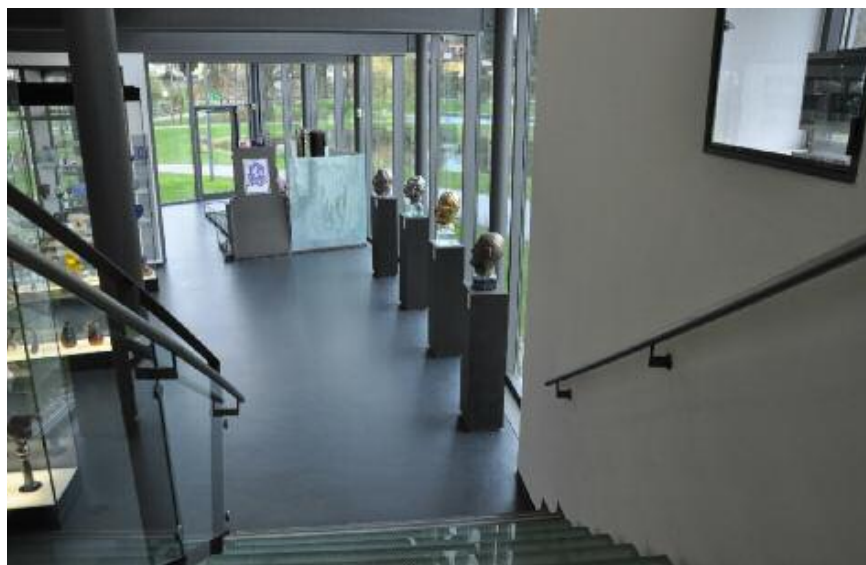
Již od 14. století je prostředí Bavorského lesa neodmyslitelně spojeno s hutním zpracováním skla. V regionu měly dlouho rozhodující pozici sklářské hutě, jejichž těžištěm bylo foukání a hutní tvarování. Po roce 1945 byly v regionu zakládány ve větší míře i dílny určené k zušlechťování skla¹, které se staly významnou součástí tamního sklářského průmyslu. Dílny a rafinerie v okolí Frauenau a Zwieselu byly zakládány především vysídlenými zušlechťovateli ze Slezska a severních Čech². Právě díky příchodu kvalifikovaných sklářů, technologů a řemeslníků se výrazně zvýšila i úroveň místní sklářské produkce.

¹ Rafinace, neboli zušlechťování skla, se pojí s řadou dekorativních technik, jimiž jsou pojednány skleněné povrchy užitého, dekorativního či ateliérového skla, po ukončení procesu tvarování.

Často se jedná např. o brus, rytí či malba skla.

² Do oblasti kolem Frauenau a Zwieselu přicházeli po roce 1945 především němečtí zušlechťovatelé skla z Nového Boru a Kamenického Šenova, kteří byli nuceni opustit seve-ročeská sklářská centra.

Zakládání muzeí v regionech, kde byl a v některých oblastech stále je koncentrován sklářský průmysl, bylo velmi přirozené. Koncem 60. let, tedy v době, kdy se rodily první myšlenky směřující k založení sklářského muzea ve Frauenau, byly výroba i zušlechťování skla na značném vzestupu. Jinými slovy v Bavorském lese fungoval tehdy sklářský průmysl zcela odlišně, než je tomu dnes. Z toho důvodu bylo Muzeum skla ve Frauenau v roce 1975 koncipováno jako komplementární prvek živoucího sklářského celku, který byl určován především rafineriemi a menšími sklářskými dílnami. Vznikající instituce, u jejíhož zrodu stáli sklářský umělec Erwin Eisch, sběratel skla Helmut Schneck a někdejší starosta a první ředitel muzea Alfons Hannes, byla zacílena především na soudobou sklářskou tvorbu a měla se stát výkladní skříní výroby v regionu. Méně obsáhlá sbírka historického skla je převážně sestavena z darů místních obyvatel a zápůjček z jiných institucí.³ Spojením krátkodobých výstav tematizujících ateliérové sklo a mezinárodních symposií se postupně upevňovala pověst i pozice sklářského muzea v evropském kontextu.

Budova muzea přestala vyhovovat jak kapacitně, tak novým potřebám i požadavkům, a proto v 90. letech proběhla uzavřená architektonická soutěž na rekonstrukci a rozšíření muzea. Ze šesti soutěžních projektů byl v roce 2005 realizován návrh Georga Oswalda (Architekturschmiede Kirchdorf im Wald). Unikem Oswaldova soutěžního návrhu tkvělo v tom, že vycházel přímo z nového libreta stálé expozice.

Celková koncepce stálé expozice byla navržena ve spolupráci s ředitelkou muzea Karin Rühl, etnologou Katharinou Eisch-Angus a Jörgem Hallerem a architektem Georgem Oswaldem. Expozice je členěna

Obr. 1: Glasmuseum ve Frauenau, foto Sven Bauer.

Obr. 2: Glasmuseum ve Frauenau, foto Sven Bauer.

3 Rozhovor s Karin RÜHL, ředitelka Muzea skla ve Frauenau. Frauenau 3. 11. 2016.

Obr. 3: Glasmuseum
ve Frauenau,
foto Sven Bauer.

do tří hlavních oddílů, čemuž odpovídá i architektonické řešení muzea založené na průhledech, vzájemném propojení a komunikaci dílčích oddílů. První část je věnována historii sklářské tvorby, druhá životu a práci ve sklářských podnicích a reflexi současné situace, a třetí část představuje ateliérové sklo. Křídla členitého kruhového půdorysu zároveň vystupují do rozlehlé muzejní zahrady otevřené v roce 2010, kde se propojují se skleněnými díly ve veřejném prostoru. Do výsledného pojetí stálé expozice se propisují historické, kulturní, politické i sociální kontexty, a zároveň současná situace v regionu.

Podobně jako v muzeích reflektujících historii sklářské tvorby, tak i v Muzeu skla ve Frauenau je část stálé expozice členěna chronologicky. Expozice mapuje jak artefakty a dobový kontext jejich vzniku, tak jednotlivé sklářské rafinerie spjaté s regionem. Vzniká tak dialog mezi ručně i průmyslově vyráběnými skleněnými objekty, jejichž výroba podléhala technologickým i sociálním změnám.

Při vstupu do stálé expozice se návštěvník setkává s keramickými sklovitými glazurami z oblasti Přední Asie, architektonickými vykopávkami a středověkým sklem. Díky fragmentům nádob a skleněným střepům je patrnější vzácnost dochovalých starověkých a středověkých pohárů. Zdůrazněna je také významová rovina výrobků spočívající zejména v jejich symbolické a reprezentační funkci, protože skleněné předměty po staletí představovaly symboly luxusu, společenského postavení a moci. Ve všech oddílech věnovaných historickému sklu instalace výrazně podporuje charakter prezentovaných artefaktů.⁴ Společně s doprovodnými texty

zaměřenými na specifika a pozici skla v dané době, krátkometrážními videi mapujícími někdejší provoz skláren, je narativní formou podporován hlavní ideový rámec expozice.

Klíčový oddíl stálé expozice je věnován sklářské výrobě a životnímu stylu sklářů, což návštěvníkovi přibližuje povahu sbírkových předmětů i proces výroby. Vedle výtvarně pojaté pece nechybí formárna⁵, chladicí plochy, brusírna, rytebna, malírna, sklad a expedice výrobků atd. Průchodem pod hodinami s časem, kdy pracovníci opouštěli výrobu, se návštěvníkovi otevírá vhled do životního stylu sklářských rodin i lokálních spolkových aktivit s ním spojeným.

Autoři stálé expozice shromáždili mezi lety 1999 a 2005 svědectví o sklářské tvorbě, životě ve sklárnách i v regionu, což doplnili o reflexi současné situace. Z místních hutí byly do muzea přivezeny autentické stroje, nástroje i specifické náčiní pro výrobu a zušlechťování skla. Prostředí je doplněno o fotografie dokreslující kolorit doby. Snímky pocházejí ze soukromých archivů, obecních vývěsek či denního tisku. Rozhovory s padesáti osobnostmi, které se věnovaly různým sklářským profesím, tvoří koláž kolektivní paměti a zároveň jsou svědectvím přerodu sklářského odvětví ve Frauenau a okolí.

Pro celou expozici je charakteristický edukativní i kritický rozměr. Reflektovány jsou proměny technologií, stylů, hospodářské a socio-politické aspekty a periodické krize sklářské výroby v poválečném období i v důsledku globalizace. Právě česko-německé vztahy, ať již z kulturně historického, politického, nebo obchodního hlediska, jsou důležitým rysem expozice.⁶ Propojením sklářských center a jednotlivých regionů v Čechách i v Bavorsku se projevuje sdílená historie i tytéž problémy spojené s výrobou, lokální identitou a její konstrukcí. Tyto neméně podstatné souvislosti umožňují nahlédnout sklářské výrobky nejen jako přehlídku líbivých či řemeslně perfektně provedených artefaktů. Jinými slovy vedle kritického zhodnocení historie se sociálními a politickými přesahy se ve stálé expozici

⁴ Např. barokní ryté poháry jsou adjustovány v silně nasvícených vitrínách, které jsou pokryty žlutou fólií s tištěným dobovým dekorem.

⁵ Nejběžnější sklářské formy jsou vyráběny ze savých materiálů jako např. dřeva, pěnoformu či sádry. Takové formy jsou díky své omezené životnosti určeny především k ruční výrobě menších sérií skla. Dalším vhodným materiálem k výrobě forem je např. kov, který se uplatňuje především v průmyslové výrobě.

objevují otázky týkající se současné sklářské tvorby, lidského faktoru ve výrobě, automatizace i přesunutí masové produkce na východ.

V rámci expozice je nabídnuta i optimistická vyhlídka v podobě individuálních uměleckých přístupů, které se objevují v rámci mezinárodní ateliérové scény. Rozsáhlý oddíl věnovaný ateliérovému sklu je členěn především geograficky, což odhaluje rozličné přístupy jednotlivých umělců k materiálu, a tím i specifické přínosy pro rozvoj a posouvání hranic oboru. Zároveň jsou často vedle sebe postavena díla autorů, která spolu formálně, technologicky nebo jiným způsobem souvisí či komunikují. Pozoruhodná je prezentace skandinávského, československého a německého skla šedesátých let. Jednotlivá užitá či umělecká díla jsou prezentována v oknech s výhledem do místní krajiny. Organicky tvarované artefakty, často inspirovány právě přírodou, jsou adjustovány do vitrín, které lemují podsvícené pásy s miniaturami dobovými fotografiemi z časopisů, výroby i obchodních prezentací.

Již od doby svého vzniku v 70. letech bylo Muzeum skla ve Frauenau koncipováno tak, aby návštěvníky inspirovalo k exkurzím nedalekých skláren a rafinerií Poschinger, Eisch a dalších. Z toho důvodu není součástí stálé expozice funkční sklářská pec určená k dnes velmi atraktivním ukázkám výroby skla. S krizí sklářské výroby na sklonku 21. století se situace v regionu začala výrazně měnit. V expozici je poukázáno na fenomén předváděcích provozů s nízkou produkcí, určených především k turistickým prohlídkám.⁷ Mnohé z místních provozů jsou v současné době plně automatizovány a výroba je soustředěna na laciné upomínkové předměty, což

Obr. 4: Glasmuseum ve Frauenau, foto Sven Bauer.

Obr. 5: Glasmuseum ve Frauenau, foto Sven Bauer.

6 Vysídlením německého obyvatelstva po druhé světové válce se zabírala i putovní výstava Emil Rimpler – Příběh lásky ke sklu, která mapovala osud dekorátora působícího v Novém Boru a následně v bavorském Zwieselu. Výstava je výsledkem spolupráce Muzea skla ve Frauenau a Muzea skla v Novém Boru, kde byla zároveň v roce 2016 představena.

7 BEEH-LUSTENBERGER, Suzanne, VON MALOTKI, Barbara a RÜHL, Karin. Moderní doba, Sklo a cestovní ruch. In: Muzeum skla ve Frauenau, 2005. Frauenau: Glasmuseum Frauenau, 2005, s. 32.

8 VON KERSSENBROCK-KRO-SIGK, Dedo. *Glass Museum*. In: RICHET, Pascal (ed.). *Encyclopedia of Glass Science, Technology, History and Culture*. Plánovaná publikace v roce 2018.

9 Mezi lety 1961 až 2001 daroval Helmut Hentrich Muzeu Kunspalast 2 800 objektů, přičemž výraznou část darů tvořilo francouzské art nouveau sklo.

10 Až do roku 2003 byla otevřena stálá expozice, jejíž poslední výraznější změny proběhly v roce 1995, přičemž její koncepce pocházela z roku 1985.

11 Do té doby se mnohdy krátkodobé výstavy konaly ve sklepních prostorách nedaleké Tonhalle.

12 RICKE, Helmut. *The Expand Glasmuseum Hentrich in Düsseldorf A New Space – A New Concept*. Neues Glas, 2007, č. 2, s. 43.

13 Jedním z příkladů je instalace plastiky hlavy Erwina Eische v blízkosti plastiky hlavy Hanka M. Adamse. Návštěvníkovi se nabízí prostor k přímé komparaci na jedné straně přístupů k materiálu a na druhé straně formální podoby ztvárnění v rámci jednoho společného tématu, které autoři zpracovali nezávisle na sobě.

14 Jedním z příkladů intervence je adjustace dvou váz de facto identického tvarosloví. První pochází z Íránu od neznámého tvůrce a datována je v 19. století. Autorem druhé vázy, která vznikla v New Yorku roku 1900, je Louis Comfort Tiffany, přičemž forma íránské vázy sloužila Tiffanymu jako inspirační zdroj.

je nepříliš lichotivá tvář sklářského odvětví, která v institucích zaměřených na prezentaci děl prvotřídní kvality nebývá problematizovaná.

Stálá expozice Muzea skla ve Frauenau představuje několik rozdílných poloh a funkcí skleněných děl. Ať se jedná o průmyslově a hutně vyráběné sklenice, jejichž funkce je zejména praktická, historické skleněné artefakty se symbolickou hodnotou reprezentující především společenské postavení jejich majitele, tak skleněné plastiky s kontemplativním charakterem, skrze něž je v expozici zpřítomněna fúze specifických faktorů, které ovlivnily mezinárodní sklářskou produkci.

Muzeum skla Hentrich

Kořeny Muzea skla Hentrich sahají do roku 1883, kdy bylo v Düsseldorfu otevřeno Kunstgewerbemuseum, jehož sbírky sloužily zejména místním podnikům a řemeslným dílnám jakožto pozitivní příklady produkce a uměleckého řemesla, jak ve formě reálných objektů, tak návrhů či fotografií.⁸ Po uzavření muzea v roce 1927 se sbírky staly součástí nového městského Kunstmusea. I pro svou dostupnost docházelo v průběhu 30. a 40. let 20. století k rozšiřování sbírky významnými akvizicemi německého historického skla a keramiky, což mělo posilovat národní vědomí a identitu, a zároveň sloužit jako výraz kulturního života. Sklářská sbírka byla výrazně formována měnicími se zájmy a sbírkový fond stále značně narůstal. Současná kvalita sbírek Muzeum skla Hentrich je do značné míry důsledkem každoročních darů Helmuta Hentricha, po němž je muzeum skla zároveň od roku 1995 pojmenováno.⁹ Dary Helmuta Hentricha výrazně přispěly k profilaci a strukturalizaci celé sbírky. Postupně byla sbírka rozšiřována např. o islámské, římské či perské sklářské umění a zároveň design, čímž se postupně stávala komplexnější sbírkou mezinárodního rozsahu.

V roce 2006 byla otevřena nová stálá expozice poté, co muzeum prošlo rozsáhlou rekonstrukcí výstavních prostor, které z kapacitních i technických důvodů ne-

byly vyhovující.¹⁰ Prostor byl upraven tak, aby odpovídal současným výstavním požadavkům a umožnil prezentaci jak muzejní sbírky, tak krátkodobých projektů a výstav.¹¹ Autorem architektonického konceptu a řešení byla švýcarská kancelář Steiner Sarnen, která má na svém kontě řadu významných realizací, včetně výstavních projektů a rekonstrukcí muzeí. Cílem rekonstrukce bylo osvětlit význam celého muzea a sbírky, stejně jako rozvíjet nové atraktivní formy prezentace a komunikace sklářského umění širší veřejnosti.¹² Stálá expozice i přes svou výraznou členitost, neztrácí však na přehlednosti. Prostoru dominuje zářivé červené kubické jádro, které prochází všemi podlažními. Červený „Treasure House“ je věnován chronologicky řazené historii sklářské tvorby a zároveň darům i sběratelům Helmuta Hentricha a Gerdy Koepff, kteří se významně zasadili o rozšíření muzejní sbírky. „Treasure House“ je lemován skleněnými plastikami a objekty, které jsou adjustovány tak, aby byly ve vzájemném dialogu.¹³ Prezentované fragmenty kolekcí obou významných donátorů jsou doprovázeny rozhovory se sběrateli, do nichž se promítá subjektivní vkus a dojmy, dle nichž sbírky tvořili. V suterénu muzea se nachází rozsáhlá studovna věnovaná mezinárodnímu ateliérovému sklu a designu.

Orientaci ve velkoryse pojedené trojpodlažní expozici historického skla usnadňuje barevné rozlišení dílčích epoch, které jsou prostřednictvím textových panelů zasaženy do širšího kontextu. Expozice poukazuje na velmi různorodé přístupy k materiálu a různé technologie, které autoři uplatňují při zpracování skla. Formou intervencí vyniká souvztažnost mezi jednotlivými exponáty, což dává vyznít paralelně probíhajícím uměleckým tendencím napříč historií.¹⁴ Informační panely a mapky poukazují na vzrůstající míru sklářské produkce, expanzi skla z východu do Evropy a v neposlední řadě vznik jednotlivých rafinerií v dnešním Rakousku, Německu a Čechách. Oddíl je velmi střízlivě komponován tak, aby návštěvník nebyl zahlcen ani textovými informacemi, ani samotnými exponáty.

Prostřednictvím barev a vzorů je návštěvník veden skrze jednotlivé mistrovské kusy celou expozicí.

V rámci rozsáhlé studijní galerie situované v suterénu budovy je návštěvník obklopen výsledky sklářské tvorby na každém kroku. Množství a variabilita artefaktů nabízí prostor ke vzájemné komparaci. Nejedná se tedy o nepřehlednou skrumáž, nýbrž celek s jasným konceptem. Objekty prezentované ve studovně nejsou členěny chronologicky. Ve vysokých řadových vitrínách je představeno lisované, broušené, foukané, mosaikové, ryté a leptané sklo, včetně skleněných kuriozit či kopií, designu, národního a mezinárodního ateliérového skla.

Součástí studijní galerie je také instalace věnovaná výrobě a zpracování skla. Návštěvník se setkává s formami a nástroji, které jsou určeny k rytí či hutnímu tvarování skla. Výstavní prostor je doplněn o reprodukce historických grafik a artefakty zpracované různými technikami, které slouží jako ukázky, jichž se návštěvníci mohou dotýkat. Dalším krokem rozšíření studijní galerie by mohly být QR kódy, po jejichž naskenování se návštěv-

níkovi zobrazí řada dalších informací o exponátech.

V rámci stálé expozice je vystaveno zhruba 3 000 exponátů z celkového počtu 13 000 sbírkových předmětů. Když do muzea nastoupil Helmut Ricke¹⁵, který na pozici kurátora vystřídal Elfrieda Heinemeyera, čítala sbírka 2 000 předmětů. Ricke do muzea vnesl myšlenku vybudovat studijní galerie a oddíl věnovaný současnému sklu a zároveň se začal soustředit na akvizice designu.

S novými akvizicemi se lehce proměňuje i stálá expozice, aniž by byl narušen její celkový koncept. Akvizice skleněných plastik jsou zároveň zvažovány v kontextu celého Kunstpalast Muzea, aby je ideálně mohli využívat k výstavním účelům

Obr. 6: Glasmuseum Hentrich, foto Horst Kolberg.

Obr. 7: Glasmuseum Hentrich, foto Horst Kolberg.

Obr. 8: Glasmuseum Hentrich, Foto LVR-Zentrum für Medien und Bildung, Stefan Arendt.

15 Helmut Ricke (*1943) působil od 70. let v Kunstmuseum jakožto kurátor sochařství, užitého umění a skla. Mezi lety 2000 a 2008 působil jako vedoucí Muzea skla Hentrich při Muzeu Kunstpalast v Düsseldorfu. V průběhu působení Helmuta Rickeho v Kunstmuseum a následně Muzeu skla Hentrich došlo k významnému rozšíření sbírky z počtu 2 000 objektů na 11 000 sbírkových předmětů.

16 RICKE, Helmut. *Glass Art: Reflecting the Centuries: Masterpieces from the Glasmuseum Hentrich in Museum Kunst Palast, Dusseldorf*. Passau: Prestel Verlag, 2002, s. 9.

17 Dedo von Kerssenbrock-Krosigk (*1967) je od roku 2008 vedoucím Muzea skla Hentrich. Mezi lety 2004 až 2008 působil jako kurátor oddělení Evropského skla v Muzeu skla v Corningu.

18 VON KERSSENBROCK-KROSIGK, Dedo. *Glass Museum*. In: RICHEL, Pascal (ed.). *Encyclopedia of Glass Science, Technology, History and Culture*. Plánovaná publikace v roce 2018.

i kurátoři z různých oddělení. Jinými slovy dochází k přesahu sklářské sbírky i mimo materiálovou specializaci, což je bezesporu možné zejména s ohledem na muzejní komplex.

Muzeum skla Hentrich ovšem není oddílem muzejního komplexu Kunstpalast v klasickém slova smyslu. Díky významu své sbírky si zachovává prominentní postavení a vystupuje velmi autonomně. S jistou nadsázkou by bylo možné říci, že se jedná o instituci s vlastním programem uvnitř instituce. Jedinečná je především prezentace historie sklářské tvorby v rámci muzejního komplexu zaměřeného především na volné umění. I z toho důvodu, že je v muzeu celá řada dočasných výstav, je jádrem Muzea skla Hentrich stálá expozice, přičemž krátkodobé výstavy jsou určeny především těm návštěvníkům, kteří muzeum již znají.

Již od 70. let se vedle rozšiřování sbírky vedení Muzea skla Hentrich soustředí na metodologický a komplexní výzkum týkající se sklářské tvorby a dokumentaci v podobě produktových katalogů uzavřených továren atd. S tím souvisel i rozvoj knihovny a založení dokumentačního centra zabývajícího se historií skla a sklářských center v Evropě, USA a Japonsku.¹⁶ Zároveň byla budována sbírka současného skla, zahrnující řadu hnutí, která zrcadlí variabilitu efektů, jichž je možné různými způsoby zpracováním skla docílit.

Závěr

V reakci na technologické i společenské změny se proměňuje pozice a definice muzeí, která neustále čelí řadě výzev. Muzea jakožto místa paměti jsou vedle rozšiřování sbírek zaměřena na uchovávání, výzkum a zejména komunikaci s veřejností. Sklářská muzea nejsou jediná, která mají privilegium informovat veřejnost o sklářské tvorbě, ale na poli oborové edukace a informovanosti zaujímají nezastupitelné postavení. Podoby sklářských muzeí a sklářských sbírek se stále rozvíjejí a jejich počet roste, o to aktuálnější je zamyšlení nad formou a obsahem jejich prezentace. Jakým způsobem lze návštěvníkovi v současné době komunikovat pozici jak historického, tak studiového skla či designu?

Způsob percepce skleněných artefaktů, ať se jedná o historické či studiové sklo, by z jejich vlastní povahy neměl být identický. Pozice vystavených děl v umělém prostoru, jímž muzeum bezesporu je, se stává nejasnou. Návštěvníci muzeí často obdivují a významově zaměřují řemeslné a umělecké kvality děl. Problematikou ad-justace skleněných artefaktů se zabývá Dedo von Kerssenbrock-Krosigk¹⁷, přičemž poukazuje na fundamentální změnu kategorií od skleněných nádob, jakožto víceméně užitkových artefaktů, k nástupu moderních skleněných plastik, tedy děl uměleckých, oproštěných od praktické funkce.¹⁸

Sklářská umělecká tvorba má své počátky v dekorativních uměních a sklářští výtvarníci se stále potýkají s asociacemi spojenými s materiálem a řemeslem více, nežli umělci pracující např. s bronzem či dřevem.¹⁹ Je možné tvrdit, že ateliérové sklo již desítky let dominuje sklářskému umění, přičemž sklářští výtvarníci působí ve vlastním prostředí, které je nezávislé a zároveň odloučené od hlavní umělecké scény. V obou výše zmíněných institucích ateliérové sklo pomyslně zakončuje muzejní expozice a zůstávají otevřené otázky současné pozice i budoucího směřování sklářské tvorby.

Každá z muzejních sbírek má své specifické těžiště, čemuž by měla odpovídat i prezentace v rámci stálých expozic. Důležité je podpořit vystavované exponáty instalací a interaktivními vstupy, ať se jedná o výsuvné šuplíky s reprodukcemi či originály návrhů, nebo videa se záběry z výroby, což může sehrát důležitou roli v návštěvníkově zkušenosti. Sklo může být prezentováno jakožto symbol ať již světské či církevní moci, průmyslového rozvoje, globalizované společnosti, politické historie, nové tváře společnosti v dílčích epochách atd.

V obou muzeích jsou návštěvníkům nabídnuty interpretace zasazující sklářskou tvorbu do dílčích kontextů a naznačeny jsou i další roviny související s globální situací. Muzeum skla Hentrich se od malé kolekce skla v muzeu užitého umění, přes prezentaci skla jakožto výrazu německé kultury, proměnilo až ke sbírce mapující historii i současnost sklářské tvorby. Muzeum skla ve Frauenau, ač zasazeno v malé obci Bavorského lesa, svou povahou stálé expozice i architektonickým řešením bezesporu hranice regionu výrazně překračuje. Z místa zamýšleného jakožto komplement ke sklářským hutím a rafinériím, se Muzeum skla ve Frauenau stalo místem a nositelem kulturní paměti a historie. Současná stálá expozice je komplexní výpověď informující o regionální i mezinárodní sklářské tradici.

Muzeum by formou např. instalace či kontextuálního narativu mělo stimulovat divákův prožitek z percepce vystavených děl a přiblížit jejich historický rámec, původní kontext, pozici, význam, praktickou či symbolickou funkci, ale i dnešní odkaz vystavených děl. Tento přístup může výrazně napomoci k nahlédnutí symbolických,

kulturních, mocenských a politických aspektů historických artefaktů. Jinými slovy propojením referenčních bodů otevírá prostor vedoucí k rozmanitým interpretacím a sdělením, jimiž je možné komunikovat řadu významů, což se nemusí týkat výlučně expozic sklářské tvorby, nýbrž muzejní prezentace jako takové.

Použité zdroje

- BEEH-LUSTENBERGER, Suzanne, VON MALOTKI, Barbara a RÜHL, Karin. Moderní doba, Sklo a cestovní ruch. In: *Muzeum skla ve Frauenau*, 2005. Frauenau: Glasmuseum Frauenau, 2005, s. 32.
- VON KERSSENBROCK-KROSIGK, Dedo. Glass Museum. In: RICHET, Pascal (ed.). *Encyclopedia of Glass Science, Technology, History and Culture*. Plánovaná publikace v roce 2018.
- RICKE, Helmut. The Expand Glasmuseum Hentrich in Düsseldorf A New Space – A New Concept. *Neues Glas*, 2007, č. 2, s. 43.
- RICKE, Helmut. *Glass Art: Reflecting the Centuries: Masterpieces from the Glasmuseum Hentrich in Museum Kunst Palast, Dusseldorf*. Passau: Prestel Verlag, 2002, s. 9.
- VON KERSSENBROCK-KROSIGK, Dedo. Recent Acquisitions of Glass Sculptures at the Glasmuseum Hentrich, Düsseldorf. *The Burlington Magazine*, June 2009, vol. 151, no. 1275, s. 394–395.

Studie bude součástí diplomové práce finančně podpořené ve studentské grantové soutěži na podporu projektů specifického vysokoškolského výzkumu VŠUP a MŠMT.

19 VON KERSSENBROCK-KROSIGK, Dedo. Recent Acquisitions of Glass Sculptures at the Glasmuseum Hentrich, Düsseldorf. *The Burlington Magazine*, June 2009, vol. 151, no. 1275, s. 394–395.

Kdo jsou lidé na Hlučínsku. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2017. 406 stran. ISBN 978-80-270-1491-1.

Michal Kurz

recenze

Jiří Jung – Jiří Neminář: Who are the People in the Hlučín Region. Hlučín: Hlučín Museum, 2017, 406 Pages. ISBN 978-80-270-1491-1.

Regionální muzea tvoří již řadu desetiletí tradiční součást pomyslné krajiny tuzemských kulturních institucí. Ve většině z nich jako by se však určitá tíha této letité tradice zároveň negativně přenášela do strnulé a nezřídka vzájemně zaměnitelné podoby jejich expozic. Teprve v posledních letech pozvolna přibývá pokusů o sofistikovanější přístup k vytváření expozičních celků i k samotným návštěvníkům. Ambici aktivněji a stabilněji spoluutvářet život lokální komunity vykazuje od svého založení roku 2005 také nenápadné Muzeum Hlučínska. Příspěvková organizace města Hlučín, sídlící v části objektu místního zámku, otevřela svou stálou expozici v roce 2014 a v příslušném ročníku soutěže *Gloria musaealis* získala zvláštní ocenění v kategorii Muzejní počin roku; v květnu 2017 pak zvítězila v návštěvnícké anketě *Muzeum roku* vyhlašované portálem *www.do-muzea.cz*. Výsledky několikaletých badatelských a sbírkotvorných aktivit nyní sumarizuje obsáhlý katalog stálé expozice zpracovaný členy tvůrčího týmu historiky Jiřím Jungem a Jiřím Neminářem.

Hlučínsko představuje v kontextu českých zemí dodnes atypický historický a sociokulturní fenomén. Formování nevelkého příhraničního území mezi Opavou a Ostravou vymezeného řekami Odrou, Opavou a současnou česko-polskou hranicí, ovlivnila v průběhu 18.–20. století střídavá přínáležitost k několika státním útvarům. Původně jižní část slezského okresu Ratibor a součást někdejší pruské kořisti z úspěšné války s habsburskou monarchií roku 1742 získala své novodobé označení i hranice teprve mezi lety 1920 a 1923, kdy byla postupně připojována k mladému československému státu. Právě povahu a kořeny hlučínské svébytnosti se autoři rozhodli ve své práci blíže podchytit a prezentovat.

Struktura katalogu z větší části kopíruje členění samotné expozice: po stručném úvodu a popisu geneze muzejního projektu následuje šest základních tematických oddílů vztažených k minulosti regionu (Hranice, Války, Správa území, Ekonomika, Rodina a život v obci, Identita) a dále devět „modelových osudů“, sestavených z autentických vzpomínek a dobových dokumentů, které v typologické škále přibližují osudy zdejší společnosti v průběhu 20. století. Ve výběru jsou zastoupeni učitel, úředník, *hauzírník* (podomní obchodník), řeholnice, zbytkový statkář, *mulař* (zedník), voják, odsunutá žena a válečný zločinec. Publikaci uzavírá výběrový soupis literatury a seznam německých ekvivalentů hlučínských místních jmen. Mezi reprodukoványými a komentářem doplněnými exponáty, které jsou volně roztrženy do zmíněných oddílů, převládají historické fotografie a pohlednice; vedle nich jsou využity dobové mapy, dokumenty a několik hmotných artefaktů. Pozitivní dojem vzbuzuje střídání a přehledné grafické zpracování, zanedbatelný není ani čistě estetický dojem z celé publikace (barevné ladění i zvolený formát do jisté míry evokují podobu starých fotoalb). Zásadnější pozornost si nicméně zasluhují její obsahové parametry.

Již název katalogu a expozice – *Kdo jsou lidé na Hlučínsku* – do jisté míry signalizuje snahu překročit meze vlastivědného popisu a nabídnout poněkud reflexivnější čtení obligátního ústředního pojmu *region*, a to v souvislosti s termínem, který je jinak v podobném kontextu užíván spíše implicitně – *identita*. Právě toto spojení umožňuje autorům vhodně problematizovat samotný rámec, do něhož jsou témata a narativy lokálních muzeí obvykle automaticky zasazovány. Hlučínsko v jejich pojetí nepředstavuje primárně geograficky či administrativně vymezenou jednotku, ale

PhDr. Michal Kurz
Filozofická fakulta Univerzity
Karlovy v Praze – ÚČD
michal.atd@seznam.cz

mnohem spíše specifické, místně ukotvené společenství lidí. Nemalá část textů je opřena o výsledky rozhovorů s pamětníky, které pracovníci muzea po několikaleté systematicky zaznamenávali; obdobně významnou pozici zaujímají dary či zápůjčky ze soukromých sbírek, často spojené s pohnutou rodinnou historií. Do triády pojmů, jimiž by bylo možné vystavované předměty významově zaklenout, a které má čtenář možnost v knize přímo či nepřímo vysledovat, tak lze zařadit rovněž (osobní i kolektivní) *paměť*.

Mozaikovitá struktura publikace záměrně rezignuje na předání uceleného a interpretačně uzavřeného výkladu. Zaměření na osobní perspektivy jednotlivců a odraz „velkých dějin“ v životě komunity zároveň dokáže ve většině případů nesklouznout na úroveň pouhé sbírky lokálních zajímavostí a udržuje si obecnější přesah. Výběr exponátů i doprovodné texty pokládají důraz na konstruovatelnost, proměnlivost a pluralitu kategorií, jež máme tendenci vnímat jako přirozené či definitivní, ať už jde o stát, národ nebo tradice. Za pomoci prezentovaného pramenného materiálu je čtenář veden k otázkám po jejich (ne)přirozenosti a historické (dis)kontinuitě. Dobové mapy dokumentují opakované posuny státních a správních hranic i možnosti propagandistické interpretace těchto geopolitických změn. Fotografie zachycují mnohé proměny ve výmluvně vizuální zkratce (hlučínští muži střídající v průběhu let uniformy československé i německé armády), jinde zpochybňuje jejich zdánlivě samozřejmé sdělení kritický komentář (snímky „tradičního“ hlučinského kroje utvořeného teprve v průběhu meziválečného období). U mnohých exponátů lze v tomto směru spatřovat i nemalý didaktický potenciál (čtveřice archivních fotografií dokumentující proměny pomníků na náměstí v Petřkovicích, od památného dubu vysazeného na počest 100. výročí „Bitvy národů“ u Lipska, přes opakovaně odstraňovanou a znovu navrácenou bustu T. G. Masaryka až po kamenný obelisk s pěticípou hvězdou upomínající na padlé rudoarmějce).

Právě ve své snaze o kritický přístup, vzbuzování otázek a v bližší (byť ne zcela důkladné) tematizaci obecných pojmů je katalog hlučinského muzea nejsilnější a nejpodnětnější. Autoři využívají základní, již v polovině 60. let historikem Františkem Kutnarem uvažovanou hodnotu regionálních dějin, které jsou schopny laikům konkretizovat a do snáze představitelných kategorií převádět události, procesy a fenomény z dějin národních a státních. Zároveň však spatřují jejich potenciál mnohem více v problematizování než v ilustraci a potvrzení zažitých „velkých vyprávění“. Čtenářům tak při charakterizaci osudů hlučinského regionu a jeho society nabízejí v řadě ohledů zásadně odlišný a pro mnohé překvapivý pohled na ustálené milníky českého národního příběhu: vznik a zánik první Československé republiky, druhou světovou válku, odsun Němců nebo poválečné „budování“ pohraničí. Homogenizační tendence státních ideologií (čechoslovakismu, nacismu, socialismu) jsou konfrontovány s poukazy na podstatně komplikovanější realitu místních aktérů, kteří se pokynům „shora“ zdaleka jen pasivně nepřizpůsobovali. Výsledný vztah mezi centrem a periferií, potažmo státem a regionem je tak prezentován spíše na bázi obousměrného ovlivňování a vymezování.

Jako ústřední bod svého zájmu deklarují autoři katalogu v jeho úvodu i samotném názvu otázku po povaze regionální hlučinské identity. S tímto zaměřením je spojeno nesporné pozitivum, ale i jisté úskalí celé publikace. Zacházení autorů s pojmem, jenž je v současné historické vědě stále frekventovanější a zároveň jen obtížně konsensuálně definovatelný, odráží zejména pochopitelnou snahu o srozumitelnost laickému čtenáři; přesto by v základních aspektech mohlo být důslednější. Rozlišována je zejména identita spontánně přijímaná a zvnějšku připisovaná, méně jasně je již vymezen např. vzájemný vztah mezi identitou individuální a kolektivní. Obecné zdůraznění identity jako dynamického a pluralitního fenoménu je nicméně samo o sobě jednoznačně nosným prvkem, zejména s ohledem na limity tradičního

českého historického narativu, který v tomto směru obvykle absolutizuje nacionální (potažmo jazykové) hledisko. Hlučínský příklad vnáší do hry další alternativní formy identit, utvářené např. na bázi náboženské konfese či zemského patriotismu, a umísťuje tak lokální společnost do podstatně bohatší identifikační sítě, než jakou dovoluje obvyklá dvojice škatulek *Čechů a Němců*.

Výraznější pochybnosti vzbuzuje způsob, jakým je zastřešující téma identity integrováno do zvolené struktury katalogu. Implicitně se k němu vztahuje naprostá většina vybraných exponátů, jeho explicitní reflexi je však vyhrazen teprve závěrečný ze zmíněných šesti tematických oddílů. Pro čtenáře vytváří toto umístění poněkud nekomfortní situaci, neboť již v úvodu je mu naznačena důležitost pojmu pro základní koncept knihy (str. 13), jeho bližší definici však nalezne až po mnoha desítkách stran (str. 251). Autory zamýšlená role identity coby „ústředního motivu“ spojujícího jednotlivé části čtyřsetstránkové publikace se tím do značné míry oslabuje a místy ztrácí v dílčích tematických odbočkách. Otázky může při podrobnějším čtení vyvolat i obsah kapitoly a její provázání s předcházejícími oddíly. Autoři sice v úvodu katalogu naznačují svou představu hlučínské identity jako pomyslného „tavicího kotle“, v němž se slévají vlivy všech prezentovaných témat, tj. posuny hranic, služba v armádách a válečná zkušenost, státní školská a jazyková politika, ekonomická perifernost regionu a lidové tradice. Samotný oddíl Identita však tyto vlivy nijak nesumarizuje, neboť je postaven pouze na exponátech vztahujících se ke školní docházce, jazyku, religiozitě a spolkovému životu regionu. Není přitom dostatečně zřejmé, zda právě tuto čtveřici vybraných faktorů pokládají autoři z hlediska formování místní identity za určující – některým z nich ostatně věnují pozornost již v oddílech Správa území (školství a jazyk), resp. Rodina a život v obci (religiozita).

Určité vnitřní rozpory vyvstávají také u devíti závěrečných „modelových osudů“,

kteří mají názorně demonstrovat pestrou skladbu historicky formované hlučínské společnosti. Autoři přiznávají, že jde (s výjimkou případu válečného zločince) o fiktivní příběhy, které byly inspirovány, popř. zkompileovány ze shromážděných vzpomínek pamětníků, dobových archivních materiálů a fotografií. Do jaké míry je však v tom případě vhodné označovat je za „modelové“ a jaká je jejich výpovědní hodnota v kontextu muzejní expozice? Mohou v ní příběhy, ocitající se na obtížně uchopitelné hranici fikce a autentické výpovědi, skutečně fungovat jako „unikátní svědectví o regionu a jeho specifických obyvatelích“ (str. 303)? Také v tomto případě publikace otevírá obecnější a produktivně využitelná témata (mj. odraz dějinných událostí v individuální a kolektivní paměti), ale činí tak poněkud nekonzistentním způsobem.

V souvislosti s naznačenými nejasnostmi lze jen litovat, že hlavní nosná část publikace, obsahující tematicky utříděné exponáty a průvodní texty, postrádá důkladnější konceptuální zarámování, ať už ve formě hutnější úvodní studie, úvahy o užívaných pojmech či alespoň dílčího závěrečného shrnutí (paradoxně obsaženého pouze v německém resumé) těch tezí a otázek, které sami autoři pokládají za nejpodstatnější. Stručný úvod Jiřího Nemináře a informačně přínosné přiblížení několikaletého vývoje konceptu expozice z pera ředitele muzea Metoděje Chrástecského naplňují tuto funkci pouze částečně.

I přes naznačené kritické poznámky představuje bohatě vypravený katalog hlučínské muzejní expozice výrazně pozitivní a sympaticky invenční počín vykazující snahu o méně tradiční přístup k regionální problematice a o hlubší reflexi zdánlivě samozřejmých pojmů a fenoménů. Podobné tendence lze v kontextu domácího muzejnictví jednoznačně přivítat a věřit, že slibný potenciál celého projektu, který publikace v mnoha směrech naznačuje, bude tvůrčím týmem i do budoucna vhodně a promyšleně rozvíjen.

Abstrakty publikovaných článků v němčině

Abstracts of Published Articles

in German Language

Abstrakta von publizierten Artikeln

in deutscher Sprache

Theorie als Plattform für die Ausbildung von Museumsmitarbeitern. Schicksale des Zentrums für den Unterricht von Museologie von 1967–1982

Diese Studie möchte die fünfzehnjährige Tätigkeit des Zentrums für Ausbildung in Museologie der Philosophischen Fakultät der Karls-Universität am Nationalmuseum in Prag (im Folgenden „Zentrum“), einem der zur Zeit wichtigsten methodischen und pädagogischen Zentren auf dem Gebiet der Museologie, aufzeigen. Der Artikel analysiert Faktoren und Phänomene, die zur Gründung des Zentrums im Jahre 1967 führten, einschließlich des theoretischen Konzepts von Jiří Neustupný, Direktor des Zentrums, das Ausgangspunkt für die endgültige Form des Lehrplans am Zentrum wurde. Neben der Präsentation der Struktur des Bildungsprogramms für ordentliche Studierende der Karls-Universität und für Mitarbeiter des Museums, sowie der Einführung von Persönlichkeiten, die an den Bildungsaktivitäten teilnehmen, untersucht die Studie auch die nicht mit der Lehre verbundenen Aktivitäten des Zentrums (Forschung und Methodik, Zusammenarbeit mit tschechischen und internationalen Museumsorganisationen, Sammlung und Veröffentlichung von museologischer Literatur). Der Artikel entstand anlässlich des 50. Jahrestags der Gründung des museologischen Zentrums, das eine weite internationale und fachliche Anerkennung besitzt, und ist der erste, der dessen historische Entwicklung aufzeigt.

Schlüsselwörter

Zentrum für Ausbildung in Museologie, Geschichte der tschechoslowakischen Museumsstudien, historische Museologie, Nationalmuseum, Jiří Neustupný, Ausbildung Museologie

Sammlung des Museums der Arbeiterbewegung – umfangreiche Sammlung von Gegenständen, Archivalien und Büchern

Die Sammlung des Museums der Arbeiterbewegung entstand durch Verbindung verschiedener Kollektionen dreier Prager Museen – des Museums Klement Gottwald, des Museums V. I. Lenin und des Museums Julius Fučík, die im Jahr 1990 das Museum der Arbeiterbewegung übernahm und weiter ergänzte, die sie im Jahr 2014 dem Nationalmuseum schenkte. Damit sollte die Erhaltung in ihrer Gesamtheit garantiert werden. Das Ensemble von über einhunderttausend Posten umfasst Sammlungsgegenstände (von Bildkunst und Plakaten über Militaria, Fahnen, Auszeichnungen und Belege der Entwicklung der Gesellschaft bis hin zu Foto- und Filmmaterial). Dazu kommen Archivalien (aus persönlichen Fonds von Klement Gottwald, Antonín Zápotocký und Julius und Gusta Fučík, eine Sammlung von schriftlichen Materialien und kleinerer Drucke und Archive der ursprünglichen Museen) sowie eine Bibliothek (Publikationen des 19. und 20. Jahrhundert mit Betonung der Geschichte der sozialen Bewegungen und der Entwicklung der Gesellschaft). Der Beitrag stellt die Herkunft und den Inhalt der Sammlung vor und schließt den Prozess des Umzugs, der Aufbewahrung und der Schaffung einer Konzeption für die Bearbeitung ihres Museumsfonds ein.

Schlüsselwörter

Museum der Arbeiterbewegung, Museum Klement Gottwald, Museum V. I. Lenin, Museum Julius Fučík, Sammlung, Sammlungsgegenstand, Umzug der Sammlung, Museumsfonds, Bibliothek

Papierlose Archäologie bei Castrum Novum

Die moderne Technologie beeinflusst die Entwicklung der Geisteswissenschaften, einschließlich der traditionellsten Disziplinen wie der klassischen Archäologie. Der Beitrag sucht nach einer Antwort auf die Frage, ob Hightech die grundlegenden Werkzeuge, ohne die wir uns die Archäologie nicht vorstellen könnten, vollständig ersetzen könnte. Könnten Bleistift und Papier vollständig aus Grabungen verschwinden? Die Untersuchung widmet sich den Prinzipien der papierlosen Archäologie am Beispiel der verlassenen römischen Siedlung Castrum Novum in Mittelitalien. Die Siedlung wurde im 3. Jahrhundert v. Chr. gegründet und verschwand im 5. Jahrhundert n. Chr. Die Entdeckung der Stadt erfolgte im 18. Jahrhundert, als der Papst beschloss, erste Ausgrabungen zu unterstützen. Besonders einzigartige Funde von Skulpturen wurden Bestandteil der Vatikanischen Museen. Dann wurde die Stadt wieder vergessen. Erst in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts ist es gelungen, Castrum Novum wieder aufzufinden. Daraus entstand die Notwendigkeit einer modernen, systematischen archäologischen Forschung. Derzeit bringt eine aussergewöhnliche Zusammenarbeit interessante Entdeckungen und neue Perspektiven für die italienischen, französischen und tschechischen Archäologen.

Schlüsselwörter

Papierlose Archäologie; klassische Archäologie; Castrum Novum; römische Siedlung; Santa Marinella.

Soziale Netze in der Tätigkeit des Jüdischen Museums in Prag

Der Beitrag schließt die grundlegenden Arten mit sozialen Netzwerken ein, die das Jüdische Museum in Prag benutzt. Er beschreibt den Umgang und die Erfahrungen mit Netzen, wie es Facebook, Youtube, Instagram und Twitter sind. Besonders Aufmerksamkeit widmet er dem Rezensionsportal TripAdvisor. An konkre-

ten Beispielen wertet er die Vorteile und die Einschränkungen aus, die diese Art der Kommunikation mit der Öffentlichkeit bringt.

Schlüsselwörter

Jüdisches Museum in Prag, Soziale Netze, Facebook, Youtube, Instagram, Twitter, TripAdvisor, Kommunikation

Discovering Collections, Discovering Communities, Konferenzbericht

Das Hauptthema der DCDC-Konferenz, die im November 2017 in Manchester stattfand, war das Verständnis für den Wert von Kultur und Sammlungen und den Unterschied, den sie für Besucher, die an kulturellen Programmen teilnehmen, macht. Viele internationale Projekte, die an der Konferenz vorgestellt wurden, zeigten, warum Kunst und Kultur eine wichtige Rolle spielen, und allen Teilnehmern als Inspiration dienten.

Schlüsselwörter

Konferenz, Wert der Kultur, ansprechende Projekte

Museen und internationales Publikum

Das Nationsmuseum, das Zentrum für die Präsentation des Kulturerbes in Zusammenarbeit mit dem Náprstek Museum der asiatischen, afrikanischen und amerikanischen Kulturen, veranstaltete am 24. und 25. Oktober 2017 das Fachseminar „Museen und internationales Publikum“. Wesentlich war die Ausrichtung auf die Arbeit von Museumsmitarbeitern mit Ausländern, die in der Tschechischen Republik leben und auf ausländische Besucher. Das Seminar stellte innovative Projekte aus dem Umfeld von Museen und Galerien vor, die die Kultur und die Geschichte von Ausländern und nationalen Minderheiten, die in der Tschechischen Republik leben, präsentieren. Es beschäftigte sich auch mit der Rolle von Museen im Bereich der Integration von Ausländern und den Möglichkeiten der Zusammenarbeit mit dem

gemeinnützigen Sektor in diesem Bereich. Schwerpunkt des zweiten Seminartages war ein Kurs für spezifische interkulturelle Fertigkeiten.

Schlüsselwörter

Seminar, Konferenz, ausländische Besucher, Integration von Ausländern, Museen, Galerien

Galerie als offener Raum. Zusammenarbeit der Bildungsabteilung der Galerie der Hauptstadt Prag mit ausländischem Publikum

Die Galerie der Hauptstadt Prag, eine der bedeutenden tschechischen Kulturinstitutionen, realisiert Ausstellungen, Bildungsaktionen und sonstige Begleitprogramme, die nicht nur für das tschechische, sondern selbstverständlich auch für das ausländische Publikum bestimmt sind. Ziel dieses Artikels ist, ihre Aktivitäten und das Entgegenkommen in Richtung zu ausländischen Besuchern – Touristen, Schulen und Studenten aus weiteren Ländern vorzustellen. Mit Gästen aus dem Ausland rechnet nicht nur der Ausstellungs- und Galeriebetrieb, sondern auch die Anordnungen der Expositionen, der Service für die Besucher und die Werbung. Zu den interessanten Themen, die hier erwähnt sind, gehört auch die direkte Kommunikation mit diesen Besuchern und ihre Integrations- sowie die aktive dialogische Einbindung in die Bildungsveranstaltungen. Den Schwerpunkt des Textes bildet die Annäherung an interessante und inspirierende Beispiele aus der Praxis. Hierbei werden auch weitere Aktivitäten der Galerie der Hauptstadt Prag in Zusammenarbeit mit dem Ausland erwähnt, vor allem Ausstellungen und Sonderprojekte. Im Fazit werden Entwicklungsmöglichkeiten beschrieben, die Potential, Pläne und Visionen hervorheben, die sich auf die weitere positive Entwicklung in diesem Bereich beziehen.

Schlüsselwörter

Galerie der Hauptstadt Prag, Bildung, ausländische Besucher, Integration

Ausstellung im Jagdschloss Hvězda über die Emigration aus dem nachrevolutionären Russland und ihre möglichen Übergriffe

Inhalt der Präsentation im Rahmen des außerordentlichen aufschlussreichen Seminars „Museen und internationales Publikum“, das vom Nationsmuseum veranstaltet wurde, war im ersten Plan die kurze Vorstellung der Ausstellung der Gedenkstätte der nationalen Literatur. Diese ist der Emigration in der Zwischenkriegszeit aus dem ehemaligen zaristischen Russland in die Tschechoslowakei gewidmet, der wichtigsten diesjährigen Ausstellung, die in den Sälen des Prager Jagdschlusses Hvězda gezeigt wird. Ziel des Beitrags war selbstverständlich nicht nur, dass ich zur Propagierung der Ausstellung beitragen konnte. Ein ausreichend stichhaltiger Grund war sicherlich auch die Tatsache, dass die Ausstellung dreisprachig ist, und daher für englisch- und russischsprachige Besucher hervorragend geeignet ist. Die Präsentation sollte vor allem auf die weiteren Ziele der Ausstellung hinweisen, nicht nur auf die Vorstellung abgeschlossener historischer Kapitel.

Schlüsselwörter

Gedenkstätte der nationalen Literatur, Jagdschloss Hvězda, Emigration, Exil, Ausstellung „Exilerfahrung“

Dauerausstellung von Glasmuseen in Frauenau und in Düsseldorf

Der Artikel widmet sich den Möglichkeiten der Präsentation von Glasartefakten in Dauerausstellungen von Glasmuseen. Auf der Grundlage von zwei Fallstudien wird mittels der ausstellenden Institutionen mit Spezialisierung auf die Glasbläterschöpfung in Deutschland auf die Zugehensweisen hingewiesen, die zeigen, wie man Ausstellungen von Glasobjekten interessant gestalten kann. Gegenstand der Studie sind Präsentationen der Sammlungen des Glasmuseums in Frauenau und des

Glasmuseums Hentrich in Düsseldorf. Der Artikel geht gleichzeitig auf den Dialog zwischen der historischen, kulturellen, sozialpolitischen und ethnographischen untersuchten Problematik und ihre Bewertung im Rahmen der gegebenen Expositionen ein. Betont werden ebenso die museologischen und kuratorischen Zugangsweisen. Gleichzeitig werden Erkenntnisse auf dem Feld der Technologien und des Handwerks präsentiert, die unteilbar mit der Ausstellung von Glasbläterschöpfung verbunden sind. Ähnlich wie bei sich entwickelnden Trends in der Ausstellung von freier Kunst, birgt auch die Präsen-

tion von Ausstellungen und Expositionen von Glasbläterschöpfung in sich ein innovatives Potential.

Schlüsselwörter

Glas, Museum, Museologie, Dauerausstellung, Glasmuseum in Frauenau, Glasmuseum Hentrich in Düsseldorf

Jiří Jung – Jiří Neminář: Wer sind die Menschen in der Region Hlučínsko. Hlučín: Museum der Region Hlučínsko